

ГОВОРИ ДО МЕНЕ МОВОЮ МОЄЇ ВІТЧИЗНИ!

22 січня — День соборності України. Безперечно, що різні партії і виборчі блоки намагатимуться використати цю дату у своїх цілях, доводячи свою, окремішню, патріотичність і відданість Україні. Кожна політична сила посилятиметься на мовні українські проблеми, але не варто вірити тим, хто записується, що мові титульної нації живеться вільно і щасливо. Віримо тим, кому болить українське слово, його зранена душа, його рубцьоване серце. Бо мовне питання в Україні — завжди питання її незалежності і державності. Отож — ми знову — про мову, про її неозоре поле, яке є полем битви за націю. На наших прапорах — вічні слова Олеса Гончара: «Мово, будь! Мово, живи і живи!»

Сьогоднішній стан мови характеризує доцент Київського національного університету ім. Т. Шевченка Віталій Радчук.

Коли треба знести народ духовно, досить роздери його на частини за мовною ознакою, роздвоїти його душу, змусити тремтіти від спіяння між мовами, бо мова і є душа. А щоб відсахнути плем'я од рідної мови, доволі зробити дві речі. По-перше, не впускати в його говір духовних багатств, що їх виробило людство, а, по-друге, перекласти і нав'язати йому чужим наріччям усе, що

Закінчення на с. 7

ЗМІНИ ПОТРІБНІ ВЖЕ — стверджує лідер виборчого блоку «Наша Україна»

16 січня відбувся міжпартійний з'їзд виборчого блоку Віктора Ющенка «Наша Україна». Форум проходив у столичному Центрі культури та мистецтв Національного технічного університету.

У з'їзді взяли участь 2 тис. чоловік. Перед ними з доповіддю «Зміни потрібні вже» виступив лідер блоку «Наша Україна» Віктор Ющенко.

На з'їзді виступили представники партій — учасниць блоку: Геннадій Удовенко (Народний Рух України), Юрій Костенко (Український Народний Рух), Віктор Пинзеник («Реформи і порядок»), Микола Поровський (Республіканська християнська партія), Віктор Мусіяк («Вперед, Україно!»), Микола Жулинський (Ліберальна партія України), Слава Стецько (Конгрес українських націоналістів) та інші.

Серед них: 346 делегатів від 10 партій — учасниць блоку, — близько 350 представників ЗМІ, співробітники 32 дипломатичних місій, які працюють в Україні, керівники українських та міжнародних громадських організацій, представники духовенства.

На порядку денному міжпартійного з'їзду блоку В. Ющенка «Наша Україна» розглядалися три питання: передвиборча програма блоку В. Ющенка «Пора єднання та розквіту», списки кандидатів у народні депутати України в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі, включених до виборчого списку блоку, та кандидатури від «Нашої України» в одномандатних виборчих округах. Понад 400 кандидатів блоку змагатимуться за право здійснити програму блоку у Верховній Раді наступного скликання. Як заявив Віктор Ющенко, «Наша Україна» бере на себе відповідальність за наслідки її реалізації. З'їзд пройшов у атмосфері взаєморозуміння та злагоди, адже, як було сказано Лідером: «Наша Україна — це Наш Народ — Наша Культура — Наш добробут — Наша Правда!».

Фото О. Кутлахметова

Володимир ВОЙТОВИЧ, директор видавництва «Дніпро»: «ТИСЯЧА РОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ» — АКТ РЕАЛЬНОГО ТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ»

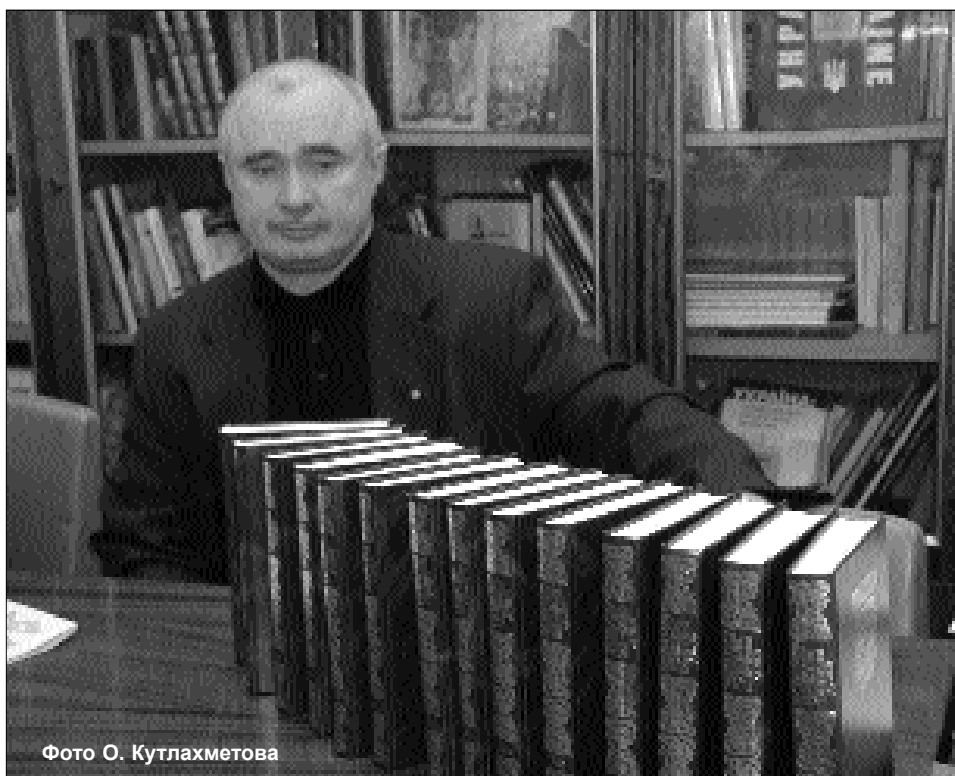

Фото О. Кутлахметова

Мені випала честь поділитися з Вами, шановний читачу, великою радістю, що прийшла до всіх нас разом із унікальним дев'ятитомним (у 14 книгах) виданням, у підготовці котрого брали участь відомі вчені не тільки України, а й української діаспори Америки. «Тисяча років української суспільно-політичної думки» — перше в нашій історії настільки масштабне зібрання документів і рідкісних історіографічних матеріалів, що писалися на теренах України в різні епохи й різними мовами. Зібрані воедино, відтворені сучасною українською мовою, вони засвідчують: українська національна ідея розвивалася в тісних взаємозв'язках із духовним набутком інших народів світу. Відтак нам нема потреби послугуватись імперськими історичними джерелами, — маємо свої, в належному обсязі, аби збагнути: савовіддана праця української еліти — державних, релігійних, громадських діячів — завжди була підпорядкована ідеї творення гуманного, досконалого суспільства. А ще мені хочеться принагідно подякувати самовідданим працівникам нашого видавництва, про них надто рідко згадуємо, та й то — у великі свята, це — М. В. Кравченко, І. О. Селезньова, Т. Г. М'яскова й інші працівники видавництва. Спасибі! У нас працюють справжні патріоти.

Продовження теми читайте на с. 8

ЩОЙНО З ДРУКУ!

ПУБЛІКУЄМО РОЗДІЛ ІЗ РОМАНУ ВІКТОРА МІНЯЙЛА «ВІЧНИЙ ІВАН»

Історичний роман визначного українського письменника з Білої Церкви Віктора Міняйла «Вічний Іван» був удостоєний Національної премії імені Тараса Шевченка ще 1996 року. Та тільки наприкінці минулого року видавництво «Український письменник» спромоглося видати його окремою книжкою — премія присуджувалася за публікацію в журналі «Основа», і вже одне це засвідчує небуденність явища, яким став у нашій літературі згаданий роман.

Давній друг «Слова Просвіти» Віктор Олександрович Міняйло люб'язно зголосився на публікацію розділу багатостраждального «Вічного Івана» в нинішньому числі газети. Невдовзі роман надійде у продаж — ознайомтеся ж на с. 9 із яскравою, запашною мовою цього чудового твору, що влучно й ви-

ТРАДИЦІЇ ФУНДУВАННЯ В УКРАЇНІ — ДУЖЕ ДАВНІ

Інтерв'ю з Ігорем Вислоцьким, головою фундації Києво-Могилянської Академії (США)

— 3 перших днів відродження Києво-Могилянську Академію суттєво підтримало, як вважає президент університету В'ячеслав Брюховецький, “влило пальне у двигуни”, Могилянське академічне товариство (США), яке очолював відомий учений, професор Радгерського університету Іван Фізер. Якою мірою фундація Києво-Могилянської Академії (США), яку очолює пан Вислоцький, продовжуватиме напрацювання товариства і на яких засадах вона функціонуватиме?

— Нова фундація продовжуватиме добрі справи, започатковані Могилянським академічним товариством (США), яке з дня його заснування очолював професор Іван Фізер. До речі, професор Фізер став головним радником нової фундації. Напрацювання товариства мали добрий відгук в українській спільноті Північної Америки. І треба віддати їм належне. Але час стрімкий і диктує своє. Тому ми, продовжуючи надбання товариства, задумуємо фундацію, яка розширить, поглибить ті напрацювання, яка матиме більше адміністративної підтримки, буде адміністративно функціональною. Це дасть можливість розширювати ті надбання в українській спільноті, працювати з іншими фундаціями, організаціїми, бізнесом і прямо з урядами. Сьогодні тільки на офіційній, правовій, уточнено, бізнесовій, основі фундація може бути життєздатною і виконувати свої завдання.

Ці тенденції, напрями відкривають можливості будівництва далекосюжних проектів та ендаунменту для Києво-Могилянської Академії, спрямованих виключно на Академію. Думаю, що така фундація допоможе Могилянцям налагодити ділові, творчі контакти з передовими університетами США.

— Отже, мета фундації...

— Мета фундації — консолідація попередньої праці, виконаної Могилянським академічним товариством, поглиблення і розширення фундації на діяльність, на різноманітні цілі й потреби Києво-Могилянської Академії. Також важливо, що Києво-Могилянська фундація набула постійного юридичного характеру на постійне існування. Це нам відкриває безліч нових доріг до збирання коштів.

— Традиції фіндування на Україні дуже давні. Згадаймо Раїну Вишневецьку, яка офірувала (було таке цікаве слово у вжитку) будівництво Мгарського монастиря, Галишку Гулевичівну — на дарованій нею землі фундувалися не лише школа, а й монастир, що стали основою Києво-Могилянської Академії. Сумлінно підтримували ці традиції українські братства. Наскільки може бути цікавим і корисним цей історичний досвід особисто Вам і Вашим спільникам-однодумцям?

— Поняття української філантропії, котре існувало колись і згубилося наприкінці XIX — на початку XX століття через катаклізми в Україні, варто відновити. Думаю, що тепер маємо слушну нагоду це зробити. Сама філантропія є моральним посередником для надбання ресурсів. І якщо ми зуміємо висвітлити і довести, що маємо бути неабиякою модерною нацією з багатонаціональним вкладом, якщо ми зуміємо вжити їх переконливо, то ми можемо відновити традиції української філантропії XVI — XVIII століть. Ми зможемо утверджувати традиції університету через нашу українську філантропію, котра має свою історію і традиції. Але їй треба надати нової форми, котра б віддзеркалювала краще нашу добу. Думаю, що варто відновити такі поняття як членство у братствах різних ступенів, треба створити інші угруповання і розпрацьовувати їх. До таких можуть належати постійні меценати, спонсори, котрі готові постійно підтримати Академію.

Українці в діаспорі — великі філантропи. Ви подивіться, скільки там побудовано для українства консульств, скільки структур побудувала діаспора для свого і національного збереження. Українці великою мірою живуть островами по всьому світу, відірвані од материка. Навколо церков створилися угруповання, осередки й установи, традиції, котрі зберігали нашу ідентичність. Були і є зусилля творити координаційні ради, хоч нам то ще не дуже вдається.

— Гарвардський університет щороку збирає до 0,5 мільярда доларів фондів коштів. За цією схемою працюють й інші університети світу. Зрозуміло, що скопіювати ці моделі Могилянця не може, адже вона функціонує в непередбачуваному пострадянському просторі. І не враховувати ці моменти не можна. Отож, що буде покладено в основу моделі збирання коштів?

1. Чи достатньо, на Ваш погляд, працеспроможна законодавча база України для того, щоб фундації, меценатство, спонсорство функціонували в країні результативно і цілеспрямовано? І що було б варто зробити в цьому випадку, аби циркуляція грошей відбувалася цивілізовано і знов-таки дієво?

2. Уявімо, що коштів на певний час досталося. На які програми, на вирішення яких проблем варто було б спрямувати грошовий потік?

3. Що зі світового досвіду роботи фундацій варто впровадити в Україні?

— Думаю, що ми, українці, маємо дуже добрий приклад українських студій при Гарвардському університеті, де на моделі існування інших фундацій для розбудови потужностей великих університетів збираються

потрібні фонди. А Гарвард — не єдиний університет, який збирає 500 мільйонів доларів на своє існування. Є й інші школи, які збирають подібні суми. Є вже переврені моделі, які працюють дуже успішно. І ми вивчатимемо їх і знаходитимемо співробітників тих фундацій, які працюватимуть із нами, поки ми не навчимося. А з часом, коли Україна зміцніє економічно, такі схеми буде перенесено і в Україну. І тут треба діяти відповідно до нових обставин. Треба, щоб ця справа вкорінювалася, вироблялися стандартні підходи до фінансування вищих шкіл і розвитку знань у нашому українському суспільстві, а не лише в інших країнах. Тому я вважаю і вважаю, що нам треба працювати разом із передовими університетами світу. Зокрема ми тісно співпрацюємо з Нордвест університетом в Еванстоні, біля Чикаго, і, між іншим, маємо там члена ради нашої фундації, професора Раднора, який працює з нами.

Ви запитуєте, чи працеспроможна законодавча база? Зрозуміло, що треба удосконалювати законодавчу базу, змінювати економічний клімат. І найефективніший спосіб — робити це через освіту. Треба розбудовувати такі осередки, як Києво-Могилянська Академія. Це найкращий гарант, який вестиме суспільство, а відтак і державу до кращого.

Нордвестен має чи не найбільший фонд, до якого кожного року додається 500 мільйонів доларів, і він працює на постійній основі. І якщо цей університет сьогодні розробляє новий проект, то розраховують на результат не раніше як через два роки. Такий цикл. Тому треба працювати постійно. Є також інші постійні фундації. Зокрема фундації колишніх студентів. Усе те нам треба вивчати, потрібно знати, якою мірою це може бути реалізовано в Україні. Мабуть, треба робити все поступово, але перші кроки вже треба робити і зараз закладати такий фундамент, який би давав якнайшвидше постійний прибуток.

Між іншим, коли ми створювали фундацію в Америці, оформлювали юридичні документи в Україні, в інших країнах нас просили інформувати їх. Наш досвід цікавить українців в інших країнах. Я б хотів поїхати до Аргентини, допомогти в організації аргентинської фундації. Не думаю, що можна очікувати великих фінансових

фондів в Аргентині, але важливо підтримати культурний зв'язок з Україною через Могилянську фундацію в кожній країні. Німці, французи мають свої фундації, підтримані їхніми державами. Ми цього не маємо, але ми можемо їх мати через Могилянську фундацію. Там, де є найбільші згущення українського суспільства, ми повинні мати такі осередки.

Ідея створення таких фундацій може бути реалізована швидко. За 5 років ми можемо мати фундації у світі. Може, то є дещо інший вектор, але то є вулиця з двома напрямками, якою користуватиметься Києво-Могилянська Академія й українці за кордоном.

Повертаюся до ваших запитань. Мені дуже важко уявити, що коштів уже вистарить... Грошей багато не буває... (Сміється). Думаю, що передусім треба творити імідж Академії, потрібно інформувати, дати зрозуміти, що найбільше зараз потрібно Україні для збереження нас самих, нашої ідентичності, культури і всіх атрибутів, що стосуються нашого існування, де б ми не мешкали: в Києві, Донецьку, Львові, Чикаго чи в Буенос-Айресі. Без такого інформування не можна збирати фондів. То нормальний, прагматичний підхід, у бізнесі він називається повернення, воно має бути більшим, ніж вклад. Адже ми матимемо видатки на штат, бо фундація має бути професійною, люди мають отримувати зарплатню, бо аматорство дуже швидко себе вичерпує.

Вважаю, що другим порядком потрібно організувати прибутковість фундації. І якщо буде прибутковість, то ми зможемо вкладати фонди в Києво-Могилянську академію, а куди саме вкладати, вона знає краще за нас. То вже внутрішнє питання Академії.

З часом таких успішних університетів, як Києво-Могилянська Академія на Україні, буде більше, вона не буде одинока. То є модель, на яку орієнтуватимуться інші університети. І якщо держава матиме менший вплив на економіку суспільства, воно стане таким, яке саме себе утримуватиме. І в цьому суспільстві фундації дуже потрібні. Потрібне дієве меценатство. Воно з'явиться автоматично.

— І насамкінець...

— Насамкінець хочу сказати, що я вражений тим, що побачив під час візиту до Києво-Могилянської Академії. Вона стрімко роз-

ДУМАЙТЕ!

ЗРАДА, або ПОЛІТИЧНЕ ХОХЛЯЦТВО

Було це у день свят. І нагода поспілкуватися — радісна, і погода сприяла відвертості розмови та гостроті почуттів. Прикрим було лиш те, що мій чарівний співрозмовник не мав ані святокового настрою, ані бажання залишатися на київському Подолі. А підставою були прикрі спогади і враження від власної участі у святовому концерті, присвяченому Десятиліттю Незалежності.

Він — молодий кобзар, якого ще у юнацькі роки нерідко можна було почути і побачити на Узвозі. Траплялося, що поруч із ним демонстрували своє мистецтво ті, хто краще знав, як співати “українські пісні”. Проганяли і залякували, забороняючи “ходити на їх Подол”. Тарас був одним із тих молодих людей, які не підкорялися “особливим розпорядженням”. Свідомо чи суто інтуїтивно, пішов за тими, хто організовував і проводив під час першої мітингової хвилі відповідні заходи. Грав на бандурі і ніс хрест “останнього з могікан” досить переконливо. Його помітили, дали можливість закінчити школу і навчатися далі.

Хлопець був своїм у середовищі політв'язнів, репресованих та національно свідомої інтелігенції. Отримавши диплом професійного музиканта, чітко усвідомлював роль свого основного інструмента на теренах “совєцького та постсовєцького” простору і перспективу максимального вияву його історичної ролі. Тобто йдеться не про пересічного обивателя від мистецтва, а про людину професійно і політично зрілу. На сьогодні він об'їздив, без перебільшення, півсвіту. Має добру, вірну дружину та двійко малюя, мешкає у Києві, бо й коріння його від мами — тутешнє, київське. Причин для пригніченого настрою, здавалося, не може бути, а він, настрої, був саме таким. Зітхнув і промовив: “Як тяжко стає співати вдома, в Україні. Плюються, глузують, а то й просто йдуть геть, коли бачать, що співає кобзар”.

От тоді мені й пригадалася наша розмова, яка шокувала мене цинізмом. “Буду голосувати за Кравчука, бо він вже наївся і нам дасть”, — заявив Тарас. На той час роздумів про ситого з голодним у нього не було, а своїх покровителів він намагався уникати. І тому, хто його просвітив і умудрив, можливо, й полегшало, а Тарас розплачується щоденно. Обдурили, а на додачу ще й морально ошукати.

...І шукає молодий маестро, мандрівний кобзар, розради серед своїх на чужих землях та у власній родині, дітях та дружині, а про минуле десятиріччя давності згадує як про утопічну безодню. Хоча, мабуть, сімейне, родинне щастя для нас, українців, — це доля і майбутнє. А обираючи, варто добре подумати.

Леся САМІЙЛЕНКО

"Пікардійська терція"

Чи кожній людині спадає на думку згадати дитячу асоціацію різдвяних свят? І не просто асоціативні враження, а запах, аромат цього свята? Мабуть, це властиве обдарованим натурам, які тягнуть по життю тяжку валізу спогадів, що реалізуються чи то в образах сніговиків (але Сніговик — це сезонне диво, яке асоціюється з морозним зимовим настроєм), чи то у більш благодатних виразах вічної доброти і щедрот, яким є для всіх малаят "Миколай бородатий". Як же вони чекають і вночі не сплять у сподіваннях отримати саме від цього всевидящего чоловіка омріяний подарунок! Слухняні та чемні передодні свят линуць думкою до Миколая, від дня якого і починається святкове, духмяне життя родини. З 19 грудня у домі вже стоїть оберіг, а найнетерплячіші і ялинкові гілочки до хати заносять. Святкові концерти — це також подарунки до свят для тих, хто їх любить понад усе. Від свята Миколая концертних програм і забав доволі, їх, мов з торби Діда Мороза, роздають дітям і дорослим громадські, партійні та й концертні організації. Розваг — від пуза! Протягом місяця — кожному до душі і до смаку.

На сьогодні вже існують так звані елітні концерти. Один з таких відбувся у столиці, у приміщенні Національної опери восьмого січня. "Нові мелодії різдвяної ночі" надовго запам'ятаються тим, кому пощастило потрапити туди, адже ця сцена, погодьтесь, не асоціюється з іменами попу-

лярних естрадних співаків. Марія Бурмака, Ірина Білик, гурти "Скрябін", "Плач Єремі", "Пікардійська терція", "ТМН Конго" ("Танок на майдані Конго"), Дмитро Клімашенко та дует "Алібі". Виникає запитання, чи не так? Можна і дискутувати, і обурюватися, але заборонити спробувати чи скуштувати нетрадиційного харчу ніхто не має права. Ідея використання приміщення Національної опери для концертних програм — не нова, бо на честь з'їздів та форумів такі заходи вже відбувалися. То чому б не дозволити різ-

двяне свято, за участю молодих, у такому розкішному обрамленні, — мабуть, вирішили чиновники всіх рівнів — і не помилилися, коли довірили цю справу колективу працівників мистецького центру "XXI століття для України". Ідея проведення такого концерту плелася президентом цієї мистецької агенції протягом року. Чи то ностальгія за кращими часами фестивалю "Червона рута" нагадала, що одна "опера" вже пережила навалу андеграунду. На честь п'ятого, ювілейного фестивалю "Червона рута" отримала приміщення Харківського оперного театру. То чому б сімома хлібами професійного ґатунку і корінням з вищезгаданого фести-

Ірина Білик

АРОМАТ РІЗДВЯНОЇ НОЧІ

валю не пригостити столичну публіку на Різдво? Шкода лише, що концертна вистава дісталася вибраним, бо квиток на таке дійство може придбати не кожен бажаючий, а праці та витрат це дивовижне видовище потребувало чимало. Одні декорації іменитої театральної художниці Марії Левицької чого варті, бо саме антуражна сторона і створює відповідний настрій як у артистів, так і у присутніх у залі, які опинилися в казковому світі різдвяних чар. Не думаю, що на концерт за участю гурту "Плач Єремі" зібра-

мі знаєсте Хто". І дав Чубай з музикантами різдвяного драйву чепурний публіці. Далі продовжили диво-експеримент скрябінці, що на честь народження Сина Божого з'явилися на сцені у настрої сповіді і з вокальним експериментом, тобто новоявленим співочим гуртом. Оперними голосами гурт "Скрябін" разом з Юлією Лорд та Андрієм Підлужним (Ангел) розспівалися на диво чи на Різдво, але приємно і несподівано подивували. Андрій Кузьменко висповідався і розповів про свої відчуття свята. "Зупиняєшся у біганині і повертаєшся у дитинство, де чисто, затишно і трепетно". Співали щиро, як у родині. "Скоро Різдво..." — підспівував зал, бо цю пісню вже знають і люблять. А у Марічки Бурмаки "Із забутих казками ходить сон по головах", і сама вона була на цьому святі, як ніхто, органічна і щира.

Схожою на лісову білочку була Ірина Білик, що опинилася посеред залу і несподівано, мало не зірвавши концертну програму, отримала вагомий куш овацій від шанувальників. Відчувалося, що співати їй також хотілося якось особливо, розкуто і щиро. Моя особиста думка щодо ідеї проведення концерту в опері не протестувала лише проти участі в ньому гурту "Пікардій-

ська терція". Їх уваяти поза стінами філармонічних та оперних залів важко. Мабуть, тому режисерська ідея стосовно цієї формації полягала у тому, щоб вони лише звучали, щоб і видивитися їх на сцені було важко, а зал при цьому наповнився звуками чарівних голосів і мелодій.

І лише після виступу Дмитра Клімашенка та дуету "Алібі" почався "шабаш", тобто вистава, яку виконав гурт з назвою планетарного звучання "Танок на майдані Конго". Тут всі і надивилися, і насміялися, і розвеселилися. Вони просто здивували своєю професійністю і зрілістю. Харківська формація "ТМН Конго", яка заявила про себе на п'ятому, ювілейному фестивалі "Червона рута" і стала лауреатом першої премії в номінації танцювальна музика, на сьогодні — явище.

І як заколядували пікардійці, Бурмака та Білик у фіналі, та як вийшли в зал до публіки, що заспівала з ними мимоволі, то той, хто там був, таки спізнав Божу благодать, яка панувала у цьому залі. Бо ж її творять люди для людей в ім'я Бога.

Леся САМІЙЛЕНКО
Фото О. КУТЛАХМЕТОВА

Тарас Чубай "Плач Єремі"

Свій виступ у клубі "Остання барикада" кївська група "Небесна копалина" закінчила за десять хвилин до початку Нового року. Ті, хто вирішили зустріти Новий рік у цьому напрочуд гостинному клубі, який культивує сучасну українську культуру, анітрохи не пошкодували. Щодо групи, то ця новорічна імпреза являла собою подвійне свято для музикантів, адже напередодні вийшов друком альбом "Сплять янголи". Альбом визрівав дуже довго, був записаний у 1998 році, а на світ божий з'явився лише наприкінці 2001-го. Слід одразу зазначити, що "Небесна..." — настільки неподібна до інших рок-формацій, що якісь по-

КОЛИ ПРОКИДАЮТЬСЯ ЯНГОЛИ...

рівняльні аналогії виявляються недоречними. У своїх текстах лідер команди — гітарист і співак Юрій Польшенко найближче стоїть до класиків екзистенційної поезії 20-го століття — те ж відчуття пронизливої самотності душі, ті ж нашарування метафор. Одне слово, те, що робить сьогодні "Небесна копалина" — робить на українській сцені тільки і виключно "Небесна копалина".

"Selestial Mine", а в українському варіанті — "Небесна копалина", виникла як тріо 1990 року, в Києві і на початку займалась ідеями імпровізованого джазу з включенням невербального співу. Хоча ті часи загального захоплення імпровізацією давно минули, дух пошуку та несприйняття встановлених стереотипів продовжує і зараз переслідувати репетиції, на яких виникають фантоми ідей. Відсутність іміджу і зробила групі імідж його відсутності. Записані тоді в підвалі збірки відчайдушних пошуків нових музичних земель "Delirium" і "Оставленный дом" на підсвідомому рівні, без приєднання зрозумілого тексту, розповідають про панівну тоді імперію свободи.

Перший виступ завзятих "небесних шахтарів" на фестивалі "Молодість'90"

викликав неабияку реакцію з боку кінознавців і кінофанів, а передача на українському радіо, яка вийшла після фестивалю, викликала відгуки зі всієї України.

Пізніше відбулися два інтерв'ю на московському "Радио юности" — і ця програма не залишилася непоміченою — у слухачів виникло багато запитань до Юрія Польшенка, який у той час знаходився на своїй кухні.

У 1992 році за запрошенням "Independent Music Network" Юрій Польшенко поїхав у США. Перебуваючи там протягом року, гітарист познайомився з каліфорнійською рок-тусовкою і, найголовніше, показав на студії в Юкай 20 своїх пісень англійською. Американці зацікавилися матеріалом і записали для себе 4 демо-пісні. Зібравшись знову на репетиції в Києві, група почала формування повноцінної пісенної рок-програми, що яка зацікавила спонсорів.

Після чотирьох місяців записів на студії музиканти нарешті наблизилися до того, про що мріяли роками. Англомовний альбом "Mist Of Dance" з одинадцятьма оригінальними піснями був вручений у клубі ам-

баси персонально Послу Великобританії. Пан Рой Рив перед телекамерами заявив, що саме ЗМІ "зробили їх спонсорський жест повноважним". Поставивши таким чином високий штамп на потенціалі колективу, Посол надихнув групу на досягнення нових обріїв. На початку 1997 року, намагаючись проникнути за стіни власної обмеженості, група запросила скрипачку і вокалістку.

Поява нового інструменту і характеру призвела до написання україномовного альбому "Сплять янголи", який був завершений у 1998 році, і зміни назви гурту на "Небесна копалина".

Олександр ЄВТУШЕНКО

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибує на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копітного шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, — осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чийе життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його сплив час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуватимуть і майбутні грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий його блиск очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невіддивно дивився на поля зеленої Буковини, впивався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер його В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з краєвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічки" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пініться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних резюмувань. Він уводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закусками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Можу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомуś одному важко, як і не легко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короткочас-

ним святам, власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому авторові популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" з підмостків Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходила його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короткочасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася вистава "Камертон доброго настрою". На ву-

цева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився — поезія найвищої проби.

*Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...*

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет невгамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

лиці стояв погожий осінній день, день, коли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недосяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаюче. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованих підмостків передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу затьмарила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однойменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На першому чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чийі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Гром-

поїзд.

*На швидких поїздах
Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадалися, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...*

Нарешті, у сінокожному серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мірну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдвляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівавши її Володя запропонував Василю і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав складний польський чомоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигодував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке

фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

*Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,*

Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживав легендою і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Де тільки і за яких обставин не доводилося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор невгамовно бігав по газдівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — кра-

ще буде, якщо замість жіночого голосу прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він звиряв оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних оркестрів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас з ніг на аеродромі в Биково. Ледеь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимирові Івасюку було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не пройшло і року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограй" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти". Йому передувало, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективові Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже й говорити не доводиться — "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоко

коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учасниками ансамблю. Левко, Василь та я по-ривати з Вишницею не захотіли. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної рути", "Водограй", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла все-таки гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусила забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вишницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотніми і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він завжди любив смачно посміятися і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ кращий. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку популярності на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотного міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було фортепіано. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживання пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилась до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заочно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язав

ний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вкладалася у звичні рамки вузу, надто вже "випірала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приємним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрисників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасті і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала справжню турботу про талант.

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Нинішнього мосту з Вишниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав заглухнути двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка перед течією — прощай щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потому був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів трохи ніби похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі ім. М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед дверима юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо піс-

ля того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захолюваннями преси.

Не могу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної всім події. Проведення його пропонувалося у актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ушент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносній, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи подіяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласі. Сестра Галія ступала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам його зніс. До творців сценічного дива прихильники його часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив їти нам на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленцем", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної рути" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

"...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галю, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом

ОКРУГОМ МЕНШЕ, ОКРУГОМ БІЛЬШЕ — ЗА ДВА МІСЯЦІ ДО БЕРЕЗНЯ

Мал. М. Златковського

Комітет виборців України (КВУ) оприлюднив промовисті цифри й факти про початок виборчої кампанії.

Найбільшою несподіванкою, пов'язаною з утворенням одномандатних виборчих округів є їх зменшення на Херсонщині (було 6, стало 5) і, відповідно, збільшення на Закарпатті. Формальна причина — закарпатців поби́льшало на 50000 осіб порівняно з попередніми парламентськими виборами. Можна було б поради́ти такі́ цифри́ на тлі

безжалісних демографічних показників, якби не суттєві «але» — згадана область кілька років поспіль залишається зоною стихійного лиха і саме звідти — чи не наймасовіша трудова міграція. Неформальне тлумачення варіацій на тему округів таке: це вигідно партії влади. Херсонська область традиційно належить до «червоного поясу», соціально-економічні її показники — чи не найгірші в країні, що сприяє протестним виявам електорату. Тим часом Закарпаття майже офіційно є базовою областю соціал-демократів, а його мешканці переважно голосують за тих, що висловлюють «державницькі» позиції.

Подібні сюрпризи спостерігаються скрізь — від одного округу відріжуть шматок району, приєднавши до іншого, аби посприяти провладному кандидату і послабити позиції його конкурента. Скажімо, центр округу №94 перемістився з Василькова до Обухова не випадково — в Обухові знову планує балотуватися Тетяна Засуха, дружина місцевого губернатора. У Василькові сформовано ядро опозиційних сил, зате обухівська влада до обласної влади особливо послужли-

ва.

Процес формування окружних виборчих комісій (ОВК), на думку КВУ, теж дає підстави прогнозувати велику кількість зловживань і порушень.

Зокрема, не всі партії спроможні забезпечити своє представництво в ОВК, у процес формування дільничних комісій активно втручається місцева влада, максимальну кількість їхніх членів не встановлено.

Поки що найвагоміше в ОВК представлені комуністи — 225 осіб, на особу менше — «Батьківщина», далі НРУ — 223, стільки ж своїх людей мають ПЗУ та СДПУ(о). «Трудова Україна» репрезентована 208-ма членами ОВК, НДП — 223-ма, Партія регіонів — 215-ма. Усі три партії, як відомо, входять до блоку «За ЄдУ!», тож проста арифметика дає змогу підрахувати, що саме це об'єднання майже монополізувало ОВК.

Нарешті, не визначено саме поняття передвиборчої агітації, а майбутні кандидати, які ще не зареєструвались у відповідних комісіях, не можуть бути притягнутими до відповідальності.

•

«ЯБЛУКУ» ЦВК НЕ УКАЗ?

Особи, які намагалися через підкуп виборців вплинути на їхнє волевиявлення, нести будуть кримінальну відповідальність. Про це повідомив голова Центральної виборчої комісії Михайло Рябець на прес-конференції.

За його словами, українське законодавство передбачає таку кримінальну відповідальність, якщо це порушення буде встановлено су-

дом.

М. Рябець нагадав, що під час проведення передвиборчої агітації в період виборчого процесу по виборах народних депутатів України 31 березня 2002 року також забороняється надання виборцям грошей чи безкоштовно або на пільгових умовах товарів, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, інших матеріальних цінностей.

Тим часом в одному з столичних ресторанів днями можна було придбати пельмені зі значною знижкою, на упаковці красувався бренд партії «Яблуко». Про покарання для «яблучників» за таку продовольчу програму напередодні виборів ЦВК не повідомляла.

Інф.

•

АВТОР «БУРЖУЯ» ТЕЖ ПІШОВ У ПОЛІТИКУ

Виборчий список блоку «Народний рух України за єдність» очолять Богдан Бойко, Герої Філіпчук, Едуард Креч і Юрій Рогоза.

Про це повідомив керівник виборчого

штабу блоку НРУ Олег Шеремет. За його словами, наприкінці наступного тижня відбудеться Центральний провід Народного руху України «За єдність», який запропонує для затвердження делегатом з'їзду виборчого блоку НРУ саме такий варіант списку.

З'їзд виборчого блоку НРУ відбудеться 20 січня.

Як заявив керівник виборчого штабу блоку НРУ, оприлюднений

ним варіант чільних позицій списку «є результатом внутрішніх дискусій і продуктивних консультацій учасників блоку».

«День народження буржуя-3» напевне розповідатиме про його пригоди в парламенті чи бодай у політиці, якщо до Верховної Ради авторіві вітчинського теле-мила не вдасться потрапити.

Інф.

•

ЩЕ ОДИН БЛОК — «ПРОТИ ВСІХ»

Минулого тижня у Києві розпочав роботу міжпартійний з'їзд політичних партій виборчого блоку «Проти всіх» (Патріотичної партії України і Партії малого і середнього бізнесу — УНІАН).

«Проти всіх» затвердив список кандидатів у народні депутати у загальнодержавному багатомандатному окрузі. Зокрема, до першої п'ятірки увійшли: голова Патріотичної партії Микола ГАБЕР, Дмитро КОРЧИНСЬКИЙ (раніше був у «Батьківщині»), голова Партії малого і середнього бізнесу Віктор ШВЕЦЬ, Наталя БЕРЕЖНА (безпартійна) і Ярослав ЛІЛЯШ

(безпартійний).

З'їзд блоку «Проти всіх» також затвердив передвиборчу програму блоку. Зокрема, блок виступає проти: «безсоромної некомпетентної влади, постійної залежності від Сходу і Заходу, неефективної системи захисту громадян, брудних політичних виборчих технологій, цензури та вбивства журналістів». Крім того, блок виступає «проти безсилої екологічної політики, беззубих профспілок, непрофесійної армії».

•

УНІАН

«ЖІНКИ РОКУ» — ТИМОШЕНКО, ВІТРЕНКО, ГОНГАДЗЕ

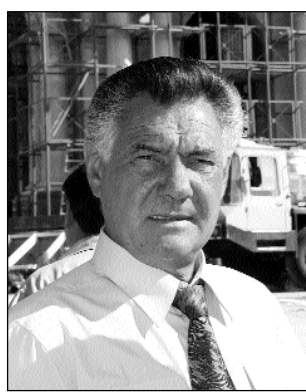
Юлія ТИМОШЕНКО, Наталя ВІТРЕНКО і вдова журналіста Георгія ГОНГАДЗЕ Мирослава стали лідерами номінації «Жінки української політики» 2001 року в дослідженні агентства «УПРЕСА» «ЗМІ-рейтинги суб'єктів української політики у 2001 році».

Директор інформаційно-дослідницького агентства «УПРЕСА» Сергій СКРИПНИК повідомив, що агентство здійснило підрахунок публікацій в українських електронних, друкованих і мережевих ЗМІ, у яких протягом минулого року згадувалися суб'єкти української політики. У дослідженні не розрізнялися публікації позитивного і негативного характеру.

За словами С.СКРИПНИКА, ЗМІ-рейтинги не є показниками електоральної популярності політичних суб'єктів, але справляють на неї вплив.

ОМЕЛЬЧЕНКО СХВАЛЮЄ ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ЗА ФАКТОМ ОПРИЛЮДНЕННЯ ЗАПИСУ ЙОГО ТЕЛЕФОННОЇ РОЗМОВИ З ЮЩЕНКОМ

«Прослуховування, а потім оприлюднення будь-якої телефонної розмови — це кримінальна справа», — сказав

Олександр Омеляченко

Київський міський голова Олександр Омеляченко в ході з'їзду очолюваної ним партії «Єдність», коментуючи порушення справи за фактом оприлюднення запису телефонної розмови з лідером блоку «Наша Україна» Віктором Ющенком. Столичний мер повідомив, що кримінальну справу порушено за двома статтями: за фактами підслуховування та оприлюднення.

«Річ не у тому, що в центрі скандалу опинилися О. Омеляченко і В. Ющенко, а в тому, що на цьому місці можуть бути Іванов, Сидоров, Петров — будь-хто з громадян України», — наголосив лідер «Єдності». Він висловив упевненість, що у правовій оцінці цих фактів зацікавлена передусім держава. «Я переконаний, що це потрібно і гаранту Конституції — Президенту Леоніду Кучмі, який потрапив нещодавно під такі ж дії — причому, на багато вищому рівні», — сказав О. Омеляченко.

Він висловив переконання, що «технологи, співники й виконавці» нового скандалу мають пряме відношення до касетного скандалу минулого року. «Майор Микола Мельниченко — це маленький гвинтик від карбюратора, без якого карбюратор може працювати й далі, — відзначив О. Омеляченко. — Його можна обміняти або на іншого майора, або навіть обійтися і без нього». Водночас О. Омеляченко наголосив, що «не може бути справжньої демократії та справжньої незалежності в Україні, доки кожному громадянину не буде гарантовано прав і свобод».

Колишній майор Державної служби охорони Микола

МАЙОР МЕЛЬНИЧЕНКО НЕ МАЄ ШАНСІВ СТАТИ ДЕПУТАТОМ

Мельниченко не має шансів стати народним депутатом України від Києва, вважає директор Інституту політики Микола Томенко. До такого висновку спонукають результати опитувань громадської думки, проведені у виборчих округах столиці.

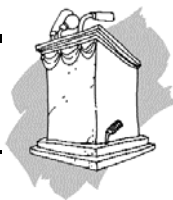
Інститутом політики було проведено соціологічне опитування у Голосіївському, Оболонському та Печерському районах столиці. Як відомо, у Голосіївському виборчому окрузі була заявлена можливість балотування М. Мельниченка за підтримки Соціалістичної партії України. Водночас, як продемонстрували результати опитування, незаперечним фаворитом виборчих перегонів є нинішній народний депутат від цього округу Сергій Терехін (партія «Реформи і порядок») — за нього віддали б свої голоси 26 % опитаних. За друге місце поборолися б кандидати від блоку «Єдність» (12 %) та кандидат від Компартії України (11 %).

При цьому за М. Мельниченка (СПУ) проголосували б 5 % мешканців Голосіївського району столиці, за директора Центру екстремальної політики Олеса Донія (героя студентського голодування на Майдані Незалежності 11 років тому) — 4 %; за народного депутата Валерія Асадчева (Український народний рух) — 3 %. Не визначилися з вибором 31 % опитаних.

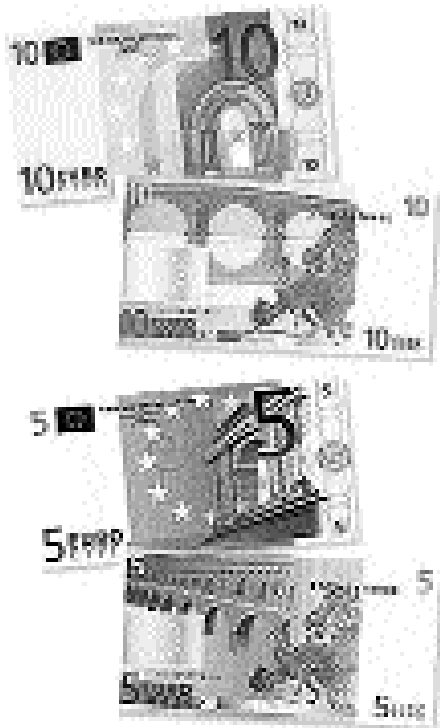
УНІАН

•

Л. П.

ЄВРОПІ — ЄВРО. УКРАЇНІ — НОВА «ЗАЛІЗНА ЗАВІСА»?

З початку 2002 року нова валюта євро перетворилася з віртуальної одиниці розрахунків, якою раніше послуговувалися виключно банки та суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, на реальну валюту європейської спільноти.

Але виглядає на те, що європейці записалися з введенням цієї валюти аж на два десятиліття. Мета створення валютного союзу була визначена ще в 1969 році в Гаазі, де роком введення єдиної валюти обрали 1980 рік. Проте криза світової фінансової системи 1971 року внесла істотні корективи в розвиток цього процесу. Сьогодні до "зони євро" вже приєдналися дванадцять країн Європейського союзу: Австрія, Німеччина,

Франція, Іспанія, Нідерланди, Люксембург, Ірландія, Фінляндія, Португалія, Греція, Бельгія та Італія. Утрималися Данія, Великобританія і Швеція. Поява нової валюти знаменує собою появу другого за своїм економічним і політичним значенням світового центру, яким стала на сьогодні об'єднана Європа. Сполучені Штати поступово втрачати монополію у світі. У зону долара входить 250 мільйонів населення, а зона євро вже сьогодні становить 320 мільйонів. На жаль, це не стосується поки що України, для якої входження до європейської спільноти залишається мрією.

ЄВРО ТА УКРАЇНА

Питання, яким чином може відбитися введення єдиної європейської валюти євро на долі України, потребує розгляду в кількох площинах. Передусім, безпосередньо, введення євро (поки що, принаймні) великого значення для грошового обігу в Україні, мабуть, не матиме. Це підтверджується тим, що перші торги євро не викликали не лише ажітажу, а й узагалі не було куплено значної партії готівкового євро. Населення України поки що більше довіряє старому знайомому долару. Для цього, безперечно, є й підстави. Долар продовжує функціонувати на території Європи, його можна вільно обміняти, і, власне кажучи, він у нас використовується не лише як грошова одиниця, а більше як надійний засіб зберігання заощаджень — стабільні цінні папери. Очевидно, що й український бізнес ще довгий час буде використовувати долар як основну валюту. Це об'єктивно, адже й основний товарообіг в

Україні, і основні операції по зовнішньоекономічних контрактах — доларові.

Ті ж громадяни, які використовували досі долар як засіб зберігання коштів, уже звикли до нього, знають усі його захисні нюанси й можливості підrobки. Також при звичаїлись до нього ті, хто беруть участь у ланцюжку обміну долара. Тобто ніяких нагальних підстав для обміну доларів на євро у цих людей немає. А в побуті в Україні, як уже багато років поспіль, нормально функціонує гривня, яка останнім часом навіть потіснила частково долар. Власне кажучи, і в Європі, хоча євро увійшло в обіг і використовується як платіжний засіб, ця грошова одиниця ще є, великою мірою, новинкою. Тобто всі впливи, котрі матиме євро на економіку цих країн, ще до кінця не з'ясовані.

Мабуть, більш цікавий аспект, аніж суто фінансово-грошовий — це той вплив, котрий євро справить на Європейський союз і через це матиме вплив і на Україну. Адже введення євро — це не що інше, як один із завершальних етапів зі створення спільної території із більшістю функцій єдиної держави. Тепер, після запровадження грошової одиниці і введення регулюючих фінансових інституцій, цілком можна говорити про все більшу передачу справжніх владних повноважень до Європейського парламенту та європейських виконавчих структур. Таким чином Україна матиме в найближчі роки справу не з окремими країнами, а з об'єднаною Європою.

Україна з введенням євро все більше відсувається, на жаль, не до Європи, а на Схід. Вона не є залученою до загальноєвропейських інтеграційних процесів, а все

більше відстає од сусідніх країн. Уже до цих процесів долучилися Балтійські країни, Румунія, а про Польщу, Угорщину, Чехію чи Словаччину годі й говорити. Практично всі наші західні сусіди значною мірою інтегровані до єдиної Європи. Україна попри нібито щирі бажання владних структур залишилася на тій самій межі, що й Білорусь та Росія, хоча ще декілька років тому подавала надії як більш демократична і перспективна країна. Але в таких процесах, як у спорті — або ти перестрибнув планку, або ні. А те, що ти стрибав і майже дострибнув, не зараховується.

ЩО Ж ДАЛІ?

На жаль, тут проглядаються ті рішення, які для України є непопулярними. Уже на сьогодні поступово впроваджується візовий режим для тих країн, що ще не увійшли, але ось-ось увійдуть до "зони євро". Вони — наші найближчі сусіди. Фактично, поступово опускається як митна, прикордонна, так і економічна "залізна завеса". Україна поступово стає відмежованою од тих процесів, які відбуваються в Європі. І якщо говорити більш оптимістично, то це сигнал владним структурам замислитися. А також і пересічним громадянам країни — про те, які політичні сили підтримувати, кого підтримувати і хто зможе переламати негативну тенденцію.

Саме зараз варто вжити радикальних заходів, щоб устигнути в останній вагон поїзду, що прямує до Європи. Можливо, за будь-яку ціну.

Віктор КАСПРУК,

ДЕРЖАВА ВДЯЧНА ПОЛІТВ'ЯЗНЯМ АЖ НА 100 ГРИВЕНЬ

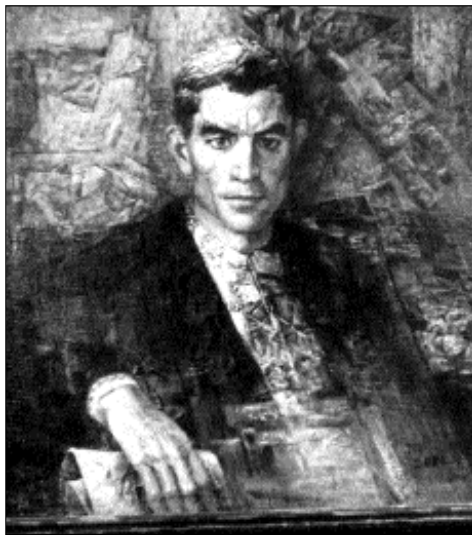
Січень в Україні 30 років тому відзначався не просто несприятливим політичним кліматом — саме тоді розпочалися масові репресії проти українських шістдесятників. Як не парадоксально, але тоді про них знали більше, ніж зараз. Ті, хто дожили до сьогодні, почувалися щонайменше незаслужено забутими.

Хвиля арештів у Харкові, Києві, Львові чи Черкасах відправила за ґрати Івана Світличного, Євгена Сверстюка, В'ячеслава Чорновола, Івана Дзюбу, Ірину та Ігоря Калинців, Василя Овсієнка, Валерія Марченка та багатьох інших, які наважилися виступити проти радянського тоталітаризму. Список сягає понад сотню осіб. Попри те, що всі вони зовсім не вважалися підпільниками і не були пов'язаними між собою організаційно. Зате розповсюджували самвидавську літературу (зокрема "Український вісник", редагований В. Чорноволом), у якій, втім, не йшлося про повалення існуючого ладу. Але, щоб стати його ворогом, потрібно було небагато — пропагувати ідеї незалежності України, загальнолюдських цінностей, індивідуалізму і, до того ж, бути особистістю. Такого комуністична влада не пробачала.

— Атмосфера страху й підлоти існує завжди, — розмірковує у голосі Євген Сверстюк. — Не забуваймо — коли народився Христос, Ірод уже чекав, щоб

його стратити, ця містерія супроводжує нас усе життя. Але жак радянської епохи єднав людей, яким потім давали по 12 років таборів, обіцяючи ніколи не випустити на волю. Те, що ми з вами зараз говоримо — чиста випадковість.

Наше покоління не носило в

Б. Плаксі. "Василь Стус"

собі пережитків минулого, наша свідомість була вільною од спогадів війни чи окупації. Це був інший культурний рівень — треба було не просто виступити проти, а з чимось, що було б вищим і в естетичному, і в інтелектуальному розумінні. Інакше ми не були б почутими.

Прикметно, що ми не засуджували тих, хто не витримав під час слідства настільки жорстоко, як це робили люди, що взагалі не брали участі в про-

тестах, а стояли осторонь.

Ми намагалися вивести противника на діалог. Колись дивувалися — чому президент Кеннеді їде на такі поступки, щоб налагодити спілкування з Хрущовим? Тоді не дуже розуміли — йдеться про те, щоб розмагнітити ідола і вивести його на людську розмову. Потім ми зрозуміли — якщо це вдається, ти — переможець.

Василь Овсієнко: Самвидав тоді заповнило Україну. Він виходив за кордоном, звучав іншими мовами і по радіо "Свобода" та "Голосу Америки". Праця Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?" вийшла навіть в'єтнамською мовою, не згадуючи вже про європейські. Світ почув про Україну, яка прагне свободи.

А 30 грудня 1971-го з'явилася таємна постанова ЦК КПРС проти самвидаву. Для України ж був розіграний такий собі шпигунський детектив — приїхав молодий чоловік, Ярослав Добош, член Спілки Української молоді з Бельгії, 4 січня під час повернення назад його заарештували й виявили в нього "антирадянський документ". Це не був залик до повалення влади, а всього-на-всього "Словник українських рим", якого склав політв'язень Святослав Караванський.

Потім було показове каяття Добоша в обмін на обіцянку КДБ відпустити додому. Повернувшись до Бельгії, Ярослав скликав прес-конференцію, під час

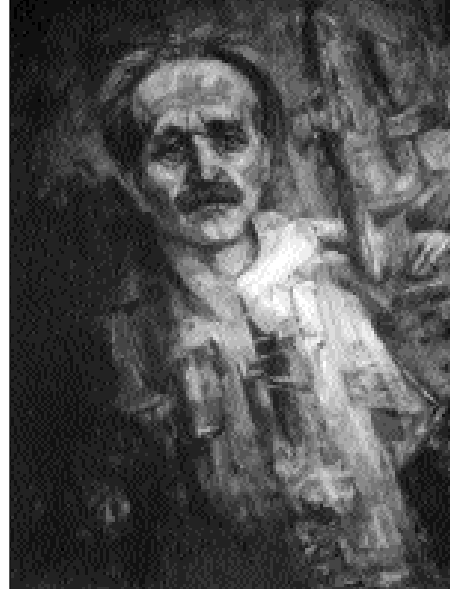
якої зізнався: на нього дуже тиснули в КДБ.

Василь Овсієнко: Почалися арешти, тисячі викликів на допити і обшуки. Кожен, хто не давав доказів, ризикував — його теж могли позбавити волі, звільнити з роботи, викинути з вузу. Дехто, як Ліна Костенко протягом 20-ти років, були змушені замовкнути, поетеса не могла надрукувати жодного вірша.

Хтось співався, хтось закінчував самогубством, а хтось писав оди на честь душителів своєї Батьківщини. Я пам'ятаю, як кагебіст Гончар подарував мені збірку Драча "Київське небо" і сказав при цьому: "А він міг би й сидіти". Шістдесятників розполовинили: одних — в тюрму, іншим — привілеї.

Тим не менш, український самвидав перетинав кордон і звучав в ефірі "Голосу Америки" і радіо "Свобода". Авторам самвидаву виплатили суворий "гононар" — по 7 років ув'язнення в таборах плюс 5 років заслання. Когось запроторили до психлікарень — як Л. Плюща чи М. Плахотнюка.

Незалежна Україна віддячила своїм героям — Президент подарував аж 50 стогривневих стипендій колишнім політв'язням і правозахисникам. Їх у державі — 30 000. У таборах з ініціативи В'ячеслава Чорновола 12 січня (день початку арештів) відзначав-

Б. Плаксі. "В'ячеслав Чорновіл"

ся як День політв'язня. Сьогодні ця дата є датою лише для тих, хто постраждав за свої переконання, в календарі подій державної ваги її годі шукати. Дисидентський рух не став історичною пам'яттю.

І, звичайно, годі говорити про покарання для тих, хто переслідував, бо почесні пенсіонери Всесоюзного значення й генерали КДБ і сьогодні почувалися задоволеними життям. Справді, не в Литві чи Естонії мешкаємо, де такі злочинці хоч і через десятиріччя, але таки постають перед судом.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

РАННІЙ ШЛЮБ УБЕЗПЕЧИТЬ ВІД ЗАЙВИХ ПЕРЕЖИВАНЬ

Проблемі малих доз радіаційного опромінення й супутніх йому захворювань на рак у дочорнобильську пору приділялася значна увага, — досить погортати хоча б інформаційний московський збірник “Громадянська оборона” початку 80-х. Прикметно, що сумлінні українські вчені звертають на цей аспект охорони здоров'я все більшу увагу. Та на Заході інтерес до нього ніколи й не зменшувався. І потвердженням цього маємо видані кілька років тому в Москві та Мінську дослідницькі книги американських учених І. Гофмана й Д. Вогельстайна “Рак, спричинений опроміненням у малих дозах” і “Чорнобильська аварія: радіаційні наслідки для сучасного й майбутнього покоління”.

Узагальнивши наслідки спостережень над хворими на рак прямої і товстої кишок, професор Вогельстайн дійшов висновку, що лише сума генетичних ушкоджень може спричинити переродження звичайної клітини в ракову. Ці генетичні ушкодження, починаючи з першого, можуть накопичуватися протягом багатьох років.

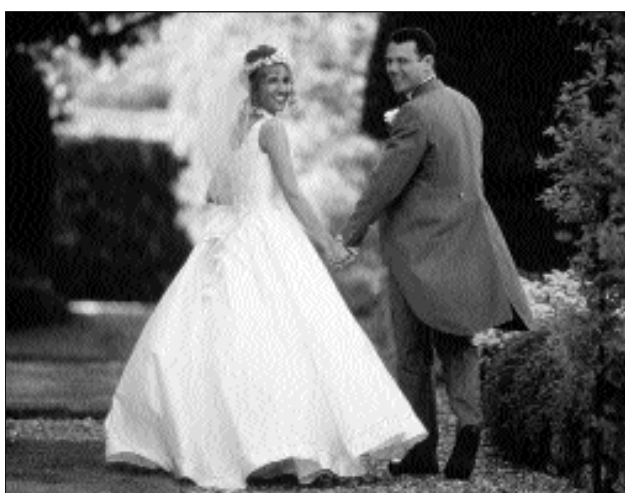
Отже, рак є наслідком впливу суми багатьох послідовних мутацій у генетичному матеріалі ядра клітини: або у молекулах ДНК, або у більших — хромосомних структурах. Канцерогенні агенти (серед них і іонізуюча радіація) можуть впливати на розвиток раку двома способами: прискорювати розвиток потенційних злоякісних пухлин чи сприяти виникненню нових. Однак необхідно наголосити, що канцерогенні агенти спричиняють хворобу лише у тому разі, якщо вони зумовлюють хоча б один із необхідних для розвитку раку етапів. (У даному разі не йдеться про інші онкологічні захворювання, часті у зонах радіозабруднення).

Припустимо, що клітина має накопичити 5 генетичних ушкоджень: А, Б, В, Г, Д для реалізації формування клінічної картини раку; якщо фактор Х тютюново-

го диму спричиняє порушення Б-типу, то тютюновий дим є причиною раку. Якщо, скажімо, бензол зумовлює порушення типу А, Б і Д, то він також є чинником раку. І хоча жоден із згаданих факторів не може стати єдиною причиною захворювання на рак, ймовірність захворювання тим вища, чим більше число порушень генетичного апарату існує в клітинах організму з народження. Уявімо, що спадково передані порушення А, В, Г і Д-типів. Тоді достатньо додатково отримати порушення Б-типу, і ракова пухлина буде реалізована. В іншому разі, при здоровій спадковості, реалізація раку потребує збігу всіх п'яти випадків.

Чи виліковний рак? Якщо хромосомні ушкодження набуті протягом одного покоління, то це стосується незначної кількості постраждалих клітин, котрі можуть бути видалені до враження сусідніх і віддалених тканин та появи метастазів. Отже, оперативне втручання на ранніх стадіях — поки що найнадійніший спосіб подолання хвороби.

Шкода від впливу радіації на генні структури зазвичай пов'язується із виникненням злоякісних пухлин. Водночас добре відомо, що ракові утворення з'являються не лише під впливом радіації. Більше того, статистика свідчить: найчастіше вони виявляються у людей, родичі яких, хоча б по лінії одного з батьків, мали цю недугу. Тож зовсім не обов'язково людина, що працює в умовах підвищеного радіаційного навантаження, захворіє на рак — це повною мірою стосується й персоналу відповідних підприємств. І все ж молодим людям, котрі присвятили себе роботі на техно-

логіях третього тисячоліття, задля запобігання найменшій ймовірності генетичних порушень у потомства доцільно якнайраніше одружуватися, аби народити дітей до значних дозових навантажень. До того ж надопроміненню можна і потрібно запобігати. У цьому й полягає професійний обов'язок проєктувальників, будівельників та експлуатаційників небезпечних об'єктів. А з огляду на постчорнобильське радіаційне забруднення навколишнього середовища та зростання інших шкідливих факторів, ця порада буде корисною майже всім молодим людям України.

Саме тому держава зобов'язана матеріально заохотити ранні шлюби. Пільгове житло, належна доплата декретних відпусток забезпечить не тільки престижність, але й надійність і довговічність молодій сім'ї. З іншого боку, ще з дитсадка діти мають знати: постчорнобильське майбуття неможливе без належного — здорового! — способу життя. І досвід української валеології мав би, нарешті, виконати своє призначення.

Підготував **Остап СВИТЛИК**

Фото М.

Хіба нині кого здивуєш твердженням про те, що слід загартовуватися, аби не хворіти? Та не всі відають, що на такі випробування для свого організму. Інші не знають, як це правильно робити, а тому й не ризикують...

Сьогодні ми наводимо кілька варіантів загартовування з поступовим зниженням температури води. Вибирайте, що вам до вподоби.

Вологі обтирання ніг. Початкова температура води для обтирань — приблизно 37 °С з тривалістю процедури 2–4 хв. Дотримуватись темпу зниження температури — на

1 °С кожні 1–2 дні. Остаточна температура — 28 °С. Вказана методика використовується як підготовча процедура.

Обливання ніг. Початкова температура води для обливання — приблизно 37 °С. Дотримуватись темпу зниження температури — на 1 °С кожні 2–6 днів. Кінцева температура — 26–24 °С. Після обливання проводиться сухе розтирання. Методика використовується як підготовча для переходу на прохолодні ванночки для ніг.

Прохолодні ванночки для ніг. Початкова температура води — 34 °С. Тривалість процедури — 8 (6) – 4 (2) хв. Кінцева температура — 18–14 °С. Темп зниження

ПРО ЗАГАРТУВАННЯ

ЯК СТАТИ МІЦНІШИМ

температури — 1 °С кожні 2–7 днів. При зниженні температури води нижче 26 °С у воду додається кухонна сіль з розрахунку 20 г на 1 л. При зниженні температури води нижче 20 °С під час процедури проводити самомасаж ніг за допомогою щітки.

Вологі обтирання. Проводяться при температурі повітря в приміщенні не нижче 25–23 °С. Початкова температура води для обтирань — 37–35 °С. Темп зниження температури — 1 °С кожні 2–5 днів. Тривалість обтирань кожної частини тіла — 1,5–2 хв. Потім проводиться сухе розтирання. Кінцева температура води — приблизно 18 °С.

Загальні обливання. Можуть проводитися після загальних обтирань. Температура води від 30 до 18 °С. Темп зниження температури — 1 °С кожні 3–7 днів.

Дошовий душ. Проводиться тільки після всіх перерахованих вище процедур. Початкова температура — 35–37 °С. Порядок зниження температури — 1 °С кожні 2–7 днів. Кінцева температу-

ра — 27–23 °С. Тривалість душу — 2–3 хв. При зниженні температури нижче 25 °С необхідно робити самомасаж щіткою.

Загартування глотки слід проводити способом зрошування або полоскання. Початкова температура для зрошування — 40 °С, для полоскань — 38 °С. Темп зниження температури — 1 °С кожні 3–6 днів. Тривалість процедури — 1–6 хв. Кінцева температура — 15 °С. Для проведення процедур можна використовувати мінеральну воду, попередньо дегазуючи її.

Не слід починати загартовування:

- якщо у вас підвищена температура;
- після фізичного перевантаження;
- після переохолодження;
- під час критичних днів у жінок.

Підготував до друку
Олександр СИДОРЕНКО

ЯКЩО ДОШКУЛЯЄ ТЕМПЕРАТУРА, ЧИ МОЖНА ОБІЙТИСЯ БЕЗ АНТИБІОТИКІВ?

На ці та інші запитання нашого кореспондента відповідає імунолог Ігор НІКОЛЬСЬКИЙ.

— Грип, зазвичай, супроводжується підвищеною температурою тіла — захисною реакцією організму на вторгнення інфекції. Найсприятливіша температура для вірусу грипу — 35 °С, після 37 °С умови його розвитку погіршуються, а за температури 40 °С розмноження зовсім припиняється. Отож, якщо маєте здоровий організм і не тяжко витримати підвищення температури тіла до 38 і більше градусів, це може допомогти прискорити перемогу над вірусом. Якщо ж почуваєте себе зле за такої температури, якщо маєте хронічні бронхолегеневі, серцеві хвороби, гіпертензію тощо, слід вдатися до жарознижувальних засобів. Засвідчую, що більшість лікарів схильні рекомендувати немедикаментозні засоби.

— Що ж потрібно робити насамперед?

— Слід належно використати всюдисущу, живлющу воду, щоб і підвищену температуру тіла зняти, і токсини вивести. Послабить жар у тілі клізма чистою перевареною охолодженою до кімнатної температури водою (1–1,5 л). Цей метод можна застосовувати навіть для немовлят. Для діток 1–6 місяців вводиться 30–60 мл води, 6–12 місяців — 100–180, 1–2 роки — 180–200 мл, 2–5 років — 200–300 мл. Корисні також компреси: змочити полотничку чи рушничок у суміші води з яблучним чи винним оцтом (на 0,5 л води оцту 1 столова ложка й більше), накласти на чоло, у міру нагрівання — міняти. Компрес із льоду (можна заморозити у ґрілці, в целофановому мішечку) накладається на чоло, ліктьові ямки, час від часу його слід знімати на 10 хв., аби не допустити місцевого переохолодження. Можна вдатися й до обтирання: спочатку груди і живіт, далі спину, кінцівки. Протерши якусь частину тіла змоченим у суміші води з оцтом (2:1) бавовняним чи льняним рушником або рукавичкою, відразу слід накрити її.

— Як і ще компреси Ви порадили? На-йефективніші?

— Ось кілька варіантів: шкарпетки намочити у воді чи суміші води з оцтом (оцту можна брати й до половини), викрутити, одягти на ноги. Ноги загорнути сухим рушником чи полотном, а зверху вовняною хусткою. Через 20–30 хв. (можна через 1 год.) мокрі шкарпетки зняти, витерти ноги й одягти вовняні шкарпетки. Протягом дня цю процедуру доцільно повторити 2–3 рази. Обгортання стіп також можна використовувати при головному болю, запаленні мигдаликів. Але обгортання литок діє ефективніше: лляний чи бавовняний рушник намочити до половини — по довжині, відтиснути й обгорнути мокру литку (від кісточки до коліна). Спочатку мокрим кінцем, далі сухим, а зверху обгорнути вовняною хусткою. Так само й на другій нозі. (Якщо ноги були перед цим холодні, їх необхідно зігріти у гарячій ванні чи розтерти рушником). Після 45–60 хв. компрес швидко зняти, хворого добре накрити. Обгортання литок доцільне у разі застуди, грипу, запаленні бронхів, легень.

— Так само обгортати можна й груди?

— Для цього слід приготувати два лляних рушники: один, намочений і викручений, обгортається навколо грудей, а другий, сухий — поверх нього. Зверху накрийте хворого периною на 30–40 хв.

Обгортання можна повторити кілька разів поспіль, якщо температура падає повільно. До речі, київські ченці робили це “косинкою” з грубого полотна (навіть мішковини). Широкий кут накладали на плечі, вузький — на груди. Після обгортання сухою тканиною хворий має бути у ліжку 0,5–1,5 год. У разі високої температури обгортання міняють через 30–45 хв.

Використану тканину слід обов'язково випрати, щоб звільнити від токсинів. (Потрібно заздалегідь підготувати інший зволожений шматок тканини, щоб швидко замінити використаний). Обгортання допомагає у разі застуди, грипу, катару, застійних явищ у грудях. І ще що важливо: перед цими процедурами слід обов'язково звільнити кишечник та сечовий міхур, бо вставати пітним не можна.

За якоюсь потребою пристав він до берега, велетенський човен деснянського бакенщика. Не міг прогавити цю хвилину, бо вже кілька днів спостерігав за ним і звик, що з'являється човен на обрії десь перед вечором, о п'ятій пропливає повз Остер, а потім, коли вже сонце сідає, повертається назад і невдовзі зникає за тим же поворотом річки, з-за якого й випливав, і звідки мав постати завтра — у той же час.

З берега мені видно три бакени. Два — вдалині, на поворотах річки, де русло закривають дерева; один — посередині, між ними, якраз навпроти містечка й пристані.

Люблю це місце над Десною і завжди, коли вдається опинитися в Острі, ввечері очікую, коли зайде сонце, пізні літні сутінки огорнуть землю, і засвіяться бакени — три вогні, які давно вже знаю.

Вони засвічуються, зрозуміло, самі собою, але й бакенщика у цю хвилину згадаєш — отого невідомого чоловіка, котрий опікується ними, щось там удень мудрує, зупиняючи біля кожного бакена свого човна, і коли зникає з очей, знаєш, пливе він зараз до інших бакенів, але скільки їх у нього на Десні?..

Зрозуміло, не по всій річці, але ось тут, біля Остра, вище й нижче од містечка?.. Хто він, той бакенщик, і що це, власне, за професія — бакенщик?.. З ким я тільки не розмовляв за свого життя (навіть з трьома патріархами пощастило!), але от з бакенщиком — ніколи!..

Отже, уперше випала нагода і я, звісно, не міг нею не скористатися. Порозумітися із власником човна треба було швидко, бо він вже заходився відштовхувати свого металевого велетня од берега, і я замахав йому рукою, щоб зачекав.

У човні ж опинився раніше, ніж встиг пояснити, чого я, власне, хочу. Чоловік махнув рукою — сідай, мовляв, бо поспішаю. За хвилину керманіч спрямував човна на середину річки й розвертався за течією, а про мене мовби забув, аж поки не вивів свій корабель на фарватер.

— То вам під'їхати треба? — запитав першим і голосно, щоб перекрити шум мотора, додав: — Де зупинитися, скажете, та заразні, щоб я знав.

Зрозумів: він мене прийняв за людину, що поспішає до якогось придеснянського села, що буде на його шляху, і, видно, звично йому когось підвозити, якщо вже ніякої особливої уваги й допитливості до мене не виявив: хочеш під'їхати — їдь, хіба човна шкода?!

Пливли навпроти сонця, я — на передній лавці (тобто, банці, як її називають моряки), бакенщик — ззаду, біля керма та мотора, обличчям до сонця. Сонце його засліплювало, тож картуза насунув на очі, і очей я його не бачив, тільки засмагле, аж наче мідне обличчя. Обличчя не розніженої, трудящої людини, сухор-

ляве, видублене вітрами.

— То куди ж ви їдете? — запитав мене так, наче човен належав не йому, а мені, і не він, а я спрямовував того човна до мети.

Заходився пояснювати, що цікавить мене, власне, його робота, як вогні світять, доглядає бакени.

— А хіба цікаво?

Чоловік вже немолодий, років під шістдесят, він закинув голову назад і я уперше побачив його очі, притінені козирком картуза, й від того, можливо, вони здалися такими світлими, наче із вогників.

Пропливали мимо остерських околиць, мимо бакена, який видно з пристані, під новим мостом, збудованим на тому місці, де багато років тому був поромний перевіз, на який я уперше потрапив ще у студентські роки, отже, дуже давно.

Літа-літа, тільки зітхнеш, буває, услід їм... Але Десна не перемінялася!.. і все така ж прекрасна, як у юності, і кожного разу бачиш її, наче уперше, і думаєш: слава Богу, все міняється, а Десна не перемінялася. Отже, й ти сам не змінився, бо,

дігнав його до бакена і потім вже рукою, ухопивши за металеву скобу, притягнув бакен до борту. Однією рукою тримав бакена, іншою — скручував скляний ковпак над лампочкою. Скрутив, поклав на мішковину, розстелену по дну човна, прикривши очі долонею, став роздивлятися лампочку. Розчаровано зітхнув, став її викручувати. Викрутив. Ще раз роздивився — і так, і так, аби напевне переконалися, що вона таки згоріла.

— Часто горять, — сказав мені, — не настачиш, а треба ж, щоб скрізь горіли. Вони й не сильні, на два з половиною вольти, як у холодильнику, але "летять" одна за одною, тільки й дивись, щоб зразу поміняти.

Він ще раз невдоволено подивився на лампочку, маленьку, слабосильну, причорнілу з одного боку — згоріла ж!.., і по виразу його обличчя було зрозуміло, що саме ці лампочки спричиняють найбільше клопотів, і це, мабуть, найістотніше в його роботі.

Але я помилився. Лампочки лампочками, без них не обійде-ся, але праця бакенщика різно-

мілину. Якщо ж бакен підвів моряків (ота сама лампочка, що згоріла й не замінена вчасно) — то, зрозуміло, провина бакенщика.

Ще одна турбота і вже не з технікою, а з самою природою пов'язана. Десна — мінлива, норовиста річка. Глибина фарватеру (особливо на поворотах) постійно міняється, отже, повсякчас з'являються нові мілини, небезпечні для кораблів. Бакенщику треба постійно промірювати глибину річки, а отже, й переставля-

так: на старості роботи більшає, можливо тому, що часу на неї нам все менше лишається.

Сонце вже торкнулося землі і ми, оглянувши останнього бакена, ввіреного бакенщику, повернули назад, до Остра. Він знову згадав хатину-пост: гарно там, у лугах, над Десною, і риба ловиться — судак, щука, окунь, чехонь, а знамениті остерські рибаки беруть навіть сома й товстолобика.

— А ви, коли буде охота, приїжджайте на пост. Спитаєте, як дядька Олейника знайти, люди розкажуть, а вудки у нас є, то, може, щось вловите, та й відпочинете.

...Не випало мені досі побувати у хатині бакенщиків, що стоїть у лугах, неподалік села Карпилівки, на деснянському березі. Але запрошення вряди-годи згадається — і в уяві постане Десна, човни на березі, вже перекрита хатиною, і, зрозуміло, в негоді над нею в'ється теплий такий, веселий димок, а ввечері, уночі — із вікна світиться вогник у безмежний простір. Видно його на рівнині за кілька кілометрів, і з річки теж далеко видно, і може вийти на нього котрийсь пізній заблукалець і з води, і з суші.

Уява, знаю, мене не зраджує — вогник справді-таки світиться. Хоча й розташований пост за селом і, звісно, що електрики тут немає. Користуються у хатині лампочками й акумуляторами, які ставляться на бакенах і запасає яких (на заміну тим, що вибувають із ладу) саме тут і зберігаються. Отже, зі світлом — усе гаразд, світліть надійно, як бакени над Десною.

Часто, у тихі хвилини роздумів, уявляю, як іду на той вогник поміж високими травами, що сягають у сінокоші роки й до плечей, черевики давно вже зняв, і відчуваю на дотик теплу піщану стежку, і небо стоїть наді мною зоряне, безмежне зоряне небо, і тиша переймає і небо, і світ, і мою душу, ще, мабуть, не зовсім стомлену, здатну приймати велику красу землі й життя.

Може, й забув про мене старий бакенщик, може, відробив своє — не світить вогні на Десні. Все може статися і за недовгий час з немолодою людиною, але пам'ять чи не найбільше береже нас од розчарувань і знову повертає до сподівань на краще.

Отже, виходжу я на той вогник у мріях, хоча все менше часу залишається і мені на мрії.

А, можливо, інколи подумаю: ще встигну, стану колись і сам я бакенщиком, хай старим і сивим, але світлиту вогні на Десні, коситиму сіно в лугах і слухатиму велику тишу неба, землі і води. Можливо, саме таке життя мені й треба було прожити — інше... Хто знає?.. Адже про інше життя мріє кожна людина, хай не зрікаючись власної долі, а тому, що не мріяти вона не може й, долаючи розчарування, поривається до останнього зіграти у світі якусь особливу й нарешті — справжню, єдину й тільки їй

Анатолій СКРИПНИК

ІНШЕ ЖИТТЯ

Спогади

як колись, захоплюєшся її красою і так само віддихаєш перехоплює од свіжості й чистоти плеса, безмежних лугових просторів, що розкинулися повздовж річки од Києва і аж до Новгород-Сіверського, і як давно, так і зараз не можеш збагнути таємниці отого вічного сріблястого марева, яке завжди стоїть над рівнинами Придесення. Можна порівняти його хіба що з першими осінніми туманами, але це — не туман, це якась незбагненна ілюзія зору, марево. Воно завжди нагадує мені про древність польської землі, князівські часи (знову необачний Ігор Святославич збирається на половців!), наче сивина з минулого пливе над землею, і саме з неї, здалося, випливає мій новий подорожній.

Поки я витав у деснянських маревах, чоловік заглушив мотор, повернув човна, веслами пі-

манітніша, ніж собі уявляв. Слово за словом, коли зупинилися біля чергового бакена і шум мотора стихав, бакенщик повідував мені про інші подробиці своєї роботи.

Човен завжди має бути на ходу. Якщо вчасно пофарбований і не тече, то з ним все гаразд, а от з мотором клопотів не оберешся, за ним треба ока й ока, бо ж найгірше, коли заглухне мотор десь у дорозі, на воді, й доведеться пхати залізного бовдура на веслах, важко й за течією, а проти неї — зовсім біда. Тож бакенщик має бути й тямковитим механіком, і вправним керманічем. Але як би не пильнував за човном, не впадав би за мотором, весла завжди з ним у дорозі, все може трапитися на воді, і найдревніший, ще із часів древнього Єгипту, засіб судноплавства — весло, може стати необхідним будь-якої хвилини.

Має бакенщик свою підзвітну дільницю на річці, десять кілометрів, і на цих десятих кілометрах — сорок бакенів. Сорок вогнів!.. Зрозуміло, бакени — і ті, що показують межі фарватеру, і ходові, по фарватеру, потрібні і вдень, але вночі стають єдиним орієнтиром для тих, хто пливе по Десні. Отже, кожен вогник повинен світити. Тим паче тут, на Десні, де русло повсякчас повертає, вигинається між берегами, а всі повороти на річці (надто ж у темні!) — небезпечні. Прогавив капітан чи рульовий — і пароплав вріжеться у берег, сяде на

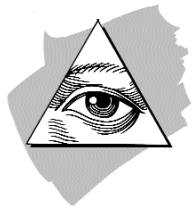
ти бакени, застерігаючи ними про зміни фарватеру, тобто позначати ту частину русла, по якій може пройти пароплав, не зачепивши мілководдя.

Нелегко "тягати" бакени. Кожен, разом із якорем, важить близько сімдесяти кілограмів. У човен за один раз можна взяти два — не більше. Щовесни їх треба розставляти на річці, а пізньої осені, коли закінчиться навігація, стягують їх бакенщики на берег, до своїх хаток-постів, де тримають вони і човни, і різноманітний реманент, необхідний для роботи, і відпочивають, і в негоді, повернувшись із річки, відігріваються, просушують робочий одяг. Мокрий же і вимерзлий додому не підеш.

— Вітряга зніметься, — розповідав бакенщик, — дощ сіє, робу одягаєш та й їдеш... Весна починається, тільки крига пішла, я вже готуюсь, мотор рихтую, день-другий, і поїхав. Сезон почався, то все на річці крутишся, аж до холодів. За літо ще вудки у руки не брав!.. А знаєте, — посміхнувся, — воно таки правда, що на старості роботи більшає... Скільки вже того життя лишилося, а роботи все більшає й більшає. І коли її всю поробиш?.. Ось змурував на посту грубку, а дах потік, перекривати треба, вимостили з напарником у прораба бляхи, і знову — робота, і встигнути до дощів треба. Сіна накопив, у стійки покладав, кручусь-кручусь, а перевезти додому ніколи...

Згодився я з турботливим співбесідником, що воно таки-

СТОРІНКА ВІТАЛІЯ КАРПЕНКА

Редакція “Слова Просвіти” звернулася до відомого публіциста, професора Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка, який, будучи головним редактором “Вечірнього Києва”, вів там свою персональну

“Колонку”, що зажила популярності в читачів, з пропозицією відновити публіцистичні виступи у нашому часопису.

Сьогодні — перша зустріч із Віталієм Опанасовичем Карпенком. Чекаємо

На дев'ятий день після офіційного початку парламентських перегонів в Україні розпочалися “воєнні дії” із застосуванням брудних піар-технологій: оприлюднено несанкціонований запис телефонної розмови двох відомих політиків — лідера блоку “Наша Україна” Віктора Ющенка та лідера блоку “Єдність” столичного мера Олександра Омельченка, яка, за задумом ініціаторів, мала б претендувати на “касетний скандал № 2”. Слід відзначити, що не випадково для цього обрано 9 січня — якраз цього дня біля пам'ятника Грушевському в Києві 10 партій підписали угоду про офіційне створення блоку “Наша Україна”. Не важко здогадатися, що удар був спрямований саме проти Віктора Ющенка і очолюваного ним блоку. Виконавцем чорної справи став Дмитро Понамарчук — колишній речник покійного В'ячеслава Чорновола (до речі, був з ним в одному авто під час аварії), прес-секретаря НРУ Удовенка, який потім раптом опинився в НРУ (за єдність) Бойка, як подекуди, якраз і створеного з метою відібрати голоси, зокрема, в обох Рухів і загалом у блоку “За нашу Україну”, до якого ті увійшли. Саме він провів прес-конференцію, на якій роздавалися касети із записом розмови політиків, а розшифровка була розміщена в Інтернеті на недавно створеному сайті під багатообіцяючою назвою “За чесність у політиці”.

Телефонна розмова Омельченка з Ющенком відбулася 13 грудня минулого року, коли віцепрем'єр перебував у Вінниці, і зміст її стосувався теми голосування у Верховній Раді щодо зміщення Віктора Медведчука, лідера СДПУ(о), з посади віце-спікера. Ніякої крамолі у цій розмові немає — звична, хоч і не зовсім респектабельна страва з політичної кухні будь-якого парламенту, під час загострення міжпартійного суперництва. Єдине, що можна закинути її учасникам, це занадто вимогливий тон, емоційність і ненормативну лексику київського мера та властиву Ющенкові інтелігентську делікатність, що межує з невпевненістю в собі. Однак організатори провокації звинуватили Ющенка в аморальності: мовляв, не раз висловлювався за моральність у політиці, а сам узяв участь у кулуарній змові, ну й, звичайно, одним махом створили імідж Омельченкові — такого собі брутального і самовпевненого політика.

І хоч другого касетного скандалу, який міг би зрівнятися з першим, коли були оприлюднені численні розмови Президента Кучми з різними політиками і вищими державними чиновниками, не вийшло, все ж таки цей факт сколихнув український політикум — його широко коментували і політики і журналісти. Загальний лейтмотив коментарів: ганебна, чорна справа, порушення людських прав і законодавства України, де можливі підслуховування приватних телефонних — а можливо, не тільки телефонних — розмов. Ось лише кілька заголовків у пресі, які говорять самі за себе: “Пиар ударил рикшетом” (“Правда Украины”), “Марафон розпочався зі скандалу”

(“Молодь України”), “Говорить, Вас підслуховують” (“Україна молоді”), “Вибух у каналізації, або Холодний душ” (“День”), “Злодій і кричить: тримай злодія” (“Вечірній Київ”) тощо.

Політики також не лишилися осторонь. Наведу кілька висловлювань народних депутатів, оприлюднених у пресі. Іван Салій (фракція “Єдність”): “Це аморальний крок. Якщо плівки реальні, то це неприпустимо і в суспільстві, і серед політиків. Я досі považав Понамарчука, а тепер навряд чи буду”. Петро Порошенко (фракція “Солідарність”): “Прослуховування — це порушення конституційних прав громадян щодо захисту інформації. Це не робить честі тим, хто цим займається”. Михайло Бродський (голова партії Яблуко): “Це сором і ганьба. Ми живемо в бандитській державі...” Юрій Карма-

телефонної розмови.

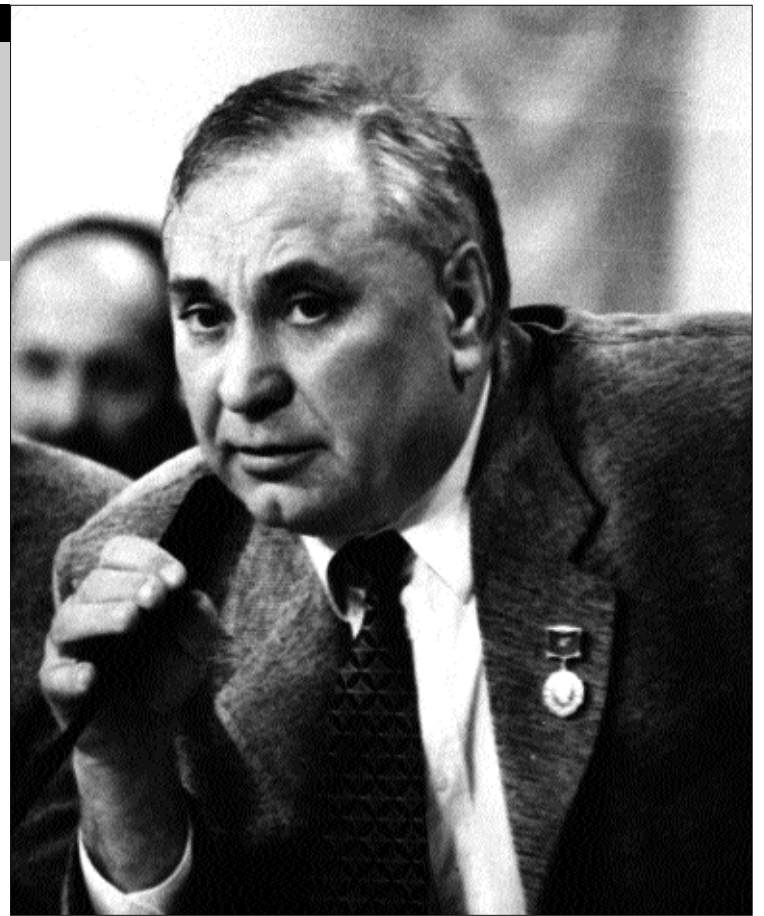
Понамарчук згяньбив ім'я чесного журналіста, зажив іміджу аморальної, неперебірливої і не порядної людини в очах багатьох його колег — з відповідною заявою виступила Комісія з журналістської етики, створена після убивства Гон'адзе. Тому не тільки Іван Салій, а й багато хто переймається запитанням: чи знайдеться принципова порядна людина, яка ризикне подати руку Понамарчукові? Більше того, як повідомив київський прокурор Гайсинський, за фактом прослуховування телефонних розмов Омельченка — Ющенка порушено кримінальну справу і під карну відповідальність підпадає також особа, яка розповсюдила незаконно отриману інформацію. Отже, можливо, Понамарчукові доведеться відповідати перед законом.

ХТО РИЗИКНЕ ПОДАТИ РУКУ ПОНАМАРЧУКУ?

Нас же цікавить інше — кому вигідна вся ця історія, хто стоїть за нею?

Елементарна логіка підказує, що “компромат”, запущений на адресу політичних противників, об'єктивно вигідний їхнім опонентам. Найвідомішими опонентами блоку Ющенка “Наша Україна” є передусім створений як альтернатива йому блок партії влади “ЗаЄдУ” (“За єдину Україну”) та партія соціал-демократів об'єднаних на чолі з Медведчуком. Якщо проаналізувати останні нападки персонально на Ющенка Президента Леоніда Кучми, то можна припустити, що й він не без задволення потирає руки. Тим більше, що, по-перше, він явно задоволений високою популярністю в країні Ющенка, а також зростанням авторитету і сили мера Омельченка, який у короткий термін наростив партію і блискавично створив парламентську фракцію “Єдність”; по-друге, оприлюднення підслуханих розмов двох політиків відвертає увагу громадськості від відомого касетного скандалу, головним героєм якого є сам Президент.

Звичайно, прямих доказів причетності названих сил до цієї чорної історії немає, але журналісти звертають увагу на деякі делікатні моменти, які можуть свідчити про можливість такої причетності. Передусім, щоб здійснити підслуховування телефонних розмов, потрібна складна і дорога техніка, яка є тільки у Служби Безпеки України і може бути у дуже багатих людей, себто в олігархів, до яких належать лідери СДПУ(о) та блоку “ЗаЄдУ”. Служба безпеки устами прес-секретаря голови цієї структури Марини Остапенко заявила, що твердження про причетність СБУ до інциденту з прослуховуванням телефонних розмов між Олександром Омельченком і Віктором Ющенком не мають під собою підстав. До речі, багато хто цій заяві не повірив, і звертає увагу на те, що Марина Остапенко —

одними з найжорстокіших і найбрудніших за всю історію незалежної України.

По-друге, до чорної справи, на жаль, залучаються і надалі будуть використовуватися залежні від олігархічних кланів засоби масової інформації.

По-третє, задум ударити дуалетом по найпопулярніших сьогодні політиках — Ющенкові і Омельченкові, які і порізно, не кажучи вже про те, якби вони об'єдналися, є достатньо загрозливою планам Банківської та амбіційним претензіям ескедів об'єднаних, щоб створити їм нег'ативний імідж, — не вдався. Українське суспільство не сприйняло такої чорної технології і задумане бумерангом ударило по організаторах.

По-четверте, сам факт підслуховування (справжність розмов фактично підтверджена Омельченком) нагадує реалії сталінського режиму, коли повсюди були сексоти. Це грубе порушення Конституції, прав людини, і прокуратура мала б довести справу до кінця і викрити справжніх організаторів цього піару, але це мало ймовірно.

По-п'яте, те, що сталося на початку парламентських перегонів, ще раз похитнуло образ України в очах світової громадськості. Уже ні в кого не викликає сумніву, що українці змушені жити в нецивілізованій, авторитарній країні, влада якої спирається на кланово-олігархічну систему правління і в якій панують правовий нігілізм та беззаконня.

По-шосте, факт прослуховування мобільних телефонів б'є по всій системі мобільного зв'язку, підриває довіру до нього з боку громадян, і навряд чи допоможуть запевнення керівників цього бізнесу в Україні, що підслухати розмови по мобільниках неможливо.

По-сьоме, нарешті, персоналізувався образ журналіста, для якого нічого святого не існує, який готовий заради меркантильних інтересів на будь-яке паскудство. На жаль, вчинок Дмитра Понамарчука кинув тінь на всю українську журналістику, а заодно на світлий образ В'ячеслава Чорновола, прес-секретарем якого він був.

Висновки сумні, але ще не вчир. Дай, Боже, щоб не справилися прогнози Івана Плюща, що

КУЛЬТ І БЕЗКУЛЬТУР'Я НА ТЛІ ВИБОРІВ

Історія, як наука, існує тільки тому, що майбутнім поколінням доводиться потім розплутувати те, що понаплутували покоління сьогоднішні. Інакше вона була б хронологією.

PR-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ПОГЛЯД

Комерціалізація всіх складових суспільного життя створила в сфері ЗМІ потужну конкуренцію між **совістю і політикою**, між **мораллю і грошима**. Писати правду в Україні стало небезпечно; натомість брехня, котра спирається на грошовитий фундамент, отримала офіційне визнання, як PR-технологія, а отже, невідласто і його носії стали мало не на чолі інформаційного харчування громадян.

У цих умовах поняття плюралізму набуло значення плювалізму (від слова *плювати*), а пошук “смажених фактів” став обов'язком пишучої братії. Тому американську трагедію було сприйнято у багатьох ЗМІ, як знахідку, як чудовий інформаційний привід; такий собі “подарунок долі” для писак-невігласів, які радо почали “розкривати” подію і її наслідки, смакуючи деталі і не шкодуючи прикметників.

Через деякий час читач втомився від повторення цифр про чисельність загиблих, матеріальні втрати компанії і уповільнення темпів розвитку американської економіки. Звик. Проте дехто з газетярів вважав, що тему не вичерпано і її можна продовжувати “доїти” далі.

І тоді з'явилися публікації “аналітиків” з так званим **нетрадиційним поглядом**. В одній із них, розглядаючи причини готовності людей до самопожертви в ім'я ідеї (нехай навіть хибної і злої), автор, змішуючи грішне з праведним, дописався до того, що прівівняв християнство до політичної діяльності:

“Кожна релігійна конфесія... прагне до неподільного панування над душами вірників (так у автора — Є. Г.), над духовним світом якомога більшого числа людей. Сутність прагнень: панувати, керувати, верховодити, порядкувати, розпоряджатися, ватажкувати... У цих своїх діях Церква застосовує “неіржавіючу зброю” — гасло про “благо народу”. За ширмою подібних гучних фраз, між тим, проглядається виразно і власний інтерес...”

І все це подається цілком серйозно, з прагненням переконати читача. А пише це, як читаємо поряд із прізвищем автора, заслужений працівник культури України (!). Не знаю, чим він прислужився українській культурі, але можна легко зрозуміти на кого, на чий антиукраїнський інтерес працює цей “нетрадиціоналіст”:

“Якщо партії, зазвичай, не приховують своїх мети, одверто і відкрито проголошують своє намагання прийти до влади, то пастирі релігійних конфесій реалізують своє жадання владарювати над душами людей тонко і потаємно... Не останнє місце посідає величне шикарне оформлення храмів, часто до цього залучаються високопрофесійні митці”.

Отже, завдяки заслуженому для української культури авторові, ми тепер знаємо, що всесвітньо відому перлину архітектури — базиліку св. Петра у Римі зведено не на подяку і хвалу Богу, а для того, щоб “верховодити, панувати і ватажкувати”, а Святійший Отець Іван Павло II приїздив в Україну не для благословення нашої землі і її народу, а для “потаємного владарювання над душами.” (!)

НОРМАЛЬНЕ ІДОЛОПОКЛОНІННЯ БЕЗ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ

Коментуючи поведінку бабусі в тро-

А де Божа заповідь “Возлюби ближнього”?

лейбусі, яка перехрестилася, коли проїжджала повз храм, заслужений працівник культури пояснює: *“Вона не може інакше! Бо перебуває в психологічній залежності... Як наркоман, беручи в руку шприц, до якого призвичаївся...”*

І тут-таки, для підсилення своєї “наркотичної” аналогії, ностальгічно збивається на типовий совєцький жаль: *“...призбута класична формула: “релігія — опіум для народу” — не така вже й хибна...”* (!)

Між іншим, “формула” ця ніяка не класична, а диявольсько-більшовицька, або, якщо більше подобається, — комуністична. І належить вона одіозній і, по своєму, нещасній особі, тіло якої, замість по-людськи поховати, досі використовують на Красній площі у Москві як один з імперіалістичних (а принагідно і комуністичних) символів російської величчя.

Водночас, до кам'яного ідола із зображенням цієї особи на Бессарабській площі в Києві цілком нормальні на перший погляд пані і панове, без видимих ознак наркотичної залежності, продовжують покладати живі квіти. Живі квіти до холодного кам'яного ідола, до “величного шикарного оформлення” якого було “залучено високопрофесійних митців”. Хоча чоловік, з якого цього ідола вирізьбили і культ поклоніння якому “святий” зберігається досі комуністами та “прімкнувшіми к ним”, ніколи в Україні не був, а тільки тим і прославився, що був засновником найпотужнішої за всю історію людства системи державного тероризму, у порівнянні з якою акції Бен Ладена видаються дитячими забавками.

Але шедевром думки заслуженого культуролога, який намагається представити нам культ Бога-Творця як політичне явище, є таке його пояснення фундаментальних догматів християнства:

“... поняття Бог..., рай і тому подібні поняття — суть ідеї, слова, що символізують й уособлюють світлі людські прагнення, надії і сподівання на краще. Ці поняття є елементами внутрішнього світу особи й реально існують лише “там”: у мозку і почуттях. І ніде інде їх не було, немає, не буде і в принципі бути не може.” (!) Чи не правда — до болю знайома категоричність?

Отже, приїхали: “Крой, Ванька, — Бога нет!” Це вже ми чули в сумнозвісну епоху московського більшовизму-тероризму. Під гаслом “релігія — опіум для народу” вони спочатку покидали хрести з храмів, а душпастирів запроторили до ГУЛАГу, а потім безбожно заморили голодом та порозстрілювали десять мільйонів ні в чому не винних людей.

БОГА ВИЗНАЮТЬ ЛИШЕ ТІ, ХТО ХОЧЕ ЖИТИ ПО СОВІСТІ

Звичайно, пан культуролог має право бути атеїстом. Тим більше, що цитує ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. “Бог існує лише у вашому мозку”, — намагається переконати нас заслужений діяч культури України, сподіваючись, можливо, на те, що ми, темні, не читали нашої Конституції.

Бо в Конституції України, одразу після її назви, у преамбулі, стверджується від нашого з вами імені, шановні громадяни, з усією чіткістю, офіційністю і урочистістю: *“... виражаючи суверенну волю народу, ... усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми і майбутніми поколіннями...”*

А яке усвідомлення, яку відповідальність і перед ким нам нав'язує цей “нетрадиціоналіст”? Шило з мішка вилазить наприкінці: *“...не можна побудувати досконалого суспільства на основі неправди, якою, по суті, були і є різноманітні релігійні міфи... людиною високої духовності може бути і атеїст. Наближаються вибори до Верховної Ради...”* (підкреслення моє — Є. Г.)

О! Нарешті стає зрозуміло, в чому справа. Адже наближаються вибори до українського парламенту, а серед кандидатів є віруючі. Залишимо на совісті “культуролога” його занадто своєрідне використання слова *права*. Головне, що він вважає, що “людиною високої духовності може бути й атеїст”.

А тут тобі Віктор Ющенко і Юлія Тимошенко, інші відомі в Україні і світі особи, що претендують на місце в парламенті, — якраз люди віруючі. Усвідомлюють відповідальність перед Богом. Але, виявляється, що Бог, як вважає заслужений культуролог, існує не на Небі, а лише у голові релігійних фанатів, а отже людей, м'яко кажучи, несповна розуму.

Між тим, об'єктивно існує Декалог — десять Заповідей Божих. У цих заповідях немає жодних конфесій і жодної політики. Вдумайтеся: вся юриспруденція (а вона всуціль атеїстична), з її кодексами, енциклопедіями і навчальними закладами, потужні правоохоронні системи, суди, прокуратура і в'язниці існують лише з однієї простої причини: люди не дотримуються Божих Заповідей.

Причому, не дотримуються не тільки ті, хто краде і вбиває, а й ті, хто їх ловить і судить. А тому частенько буває, що й не дуже ловлять, натомість нерідко переслідують невинних. За правом безбожників.

Охоронці права (правоохоронці!) пору-

шують право не тому, що погано вчилися у юридичних вузах, а тому, що Декалог не є для них Законом. Щоб абсолютний Закон Божий панував над недосконалими людськими кодексами, треба його вивчати ще в початковій школі. Бо це є справа моралі та особистих переконань, а не юриспруденції.

Свідомо не називаю прізвища заслуженого працівника культури України, який, зачепивши тему ісламських камікадзе на тлі американської трагедії, силувався викликати у читачів недовіру щодо віруючих кандидатів до ВР. Давайте дамо йому шанс подумати і — може, дасть Бог — дійти до **правди**, а не її облудного сурогату.

ХТО, КОГО І КУДИ “ПРОСУВАЄ”

Газету із зацитованою тут статтею було кинуто майже до кожної поштової скриньки нашого будинку. Тираж цього номера газети — у порушення Закону “Про засоби масової інформації (преси)” — не зазначено. Натомість зазначено першого засновника газети — секретаріат Кабінету міністрів України. А поруч — традиційне: “Точка зору авторів може не збігатися з позицією редакції.” Отака вона — відповідальність. І перед Богом, і професійна.

Тож нащадкам-історикам буде що розплутувати з нашої нинішньої плутанини. Особливо у царині культури, де набралось дуже багато заслужених, чії знання межують із тим самим невідластом, котре постійно удосконалюється.

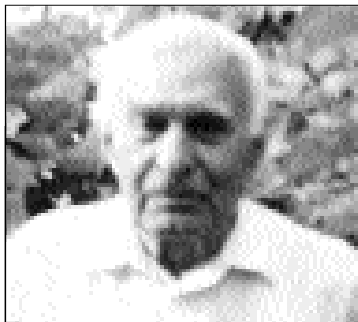
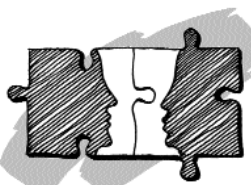
Адже достовірно відомо, що 2002 рік цілком офіційно оголошено в Росії роком України. Активну участь у реалізації планів Кремля (а нині ці плани щодо України — так само, як і факти впродовж століть — що завжди мають односторонню і цілком незмінну спрямованість) беруть ... українські урядовці (!) Причому, з досить чітко виражених промосковських позицій.

Зокрема, державний секретар Кабміну України В. Яцуба у доповідній записці від 24.10.01 № 1537997/97 на ім'я прем'єр-міністра А. Кінаха пропонує “працювати над подальшим просуванням питання про автономію УПЦ” (тобто тієї російської Церкви в Україні, яка “сором'язливо” викреслила літери МП зі своєї скороченої назви, щоб пересічному українцеві не впадало в очі, що це п'ята колона московського патріархату).

Серед інших заходів, відповідальний урядовець В. Яцуба вважає за доцільне “ініціювати будівництво спільного українсько-російського храму”. Отак, крок за кроком, через “спільні” економічні простори, “спільні” військові навчання, “спільні” полігони на території України, “спільні” підприємства (не кажучи вже про російські полігони, російські підприємства і майно, російські збройні сили, російських “радників-іміджмейкерів”, російські ЗМІ, російських гастролерів тощо — все це на території України), за допомогою спільної — без лапок — діяльності наших урядовців, у всіх на очах відбувається ліквідація української державності.

У цьому контексті зацитована вище стаття заслуженого культуролога з'явилася на шпальтах урядового видання цілком закономірно. А тому питання про те, чи збігається точка зору автора з позицією газети (як і з позицією Кабміну) тут уже не стоїть. Так само, як тут не стоїть питання про дотримання ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. Тим більше, коли ця Церква є московською. Не стоїть питання, бо вже є відповідь реальними справами.

Євген ҐОЛІБАРД

22 січня виповнюється 91 рік легендарній людині, останньому лоцману Дніпра, педагогу, який виховувався на просвітянських традиціях 20-х років (а вони таки були живі на селі попри всі утиски радянської влади), — Григорію Микитовичу ОМЕЛЬЧЕНКУ.

У березні 1930-го в Києві, а через рік у Москві почав демонструватися фільм відомого українського режисера кіно Арнольда Кордіюма "Вітер з порогів" (інша назва — "Останній лоцман"). Фільм знімався на порогах Дніпра в далекому 1929 році, і найдивовижніше те, що жива людина, яка брала участь, хай і скромну, у підготовці цього фільму, — це все той же Григорій Омеляченко, засновник відкритого вісім років тому музею лоцманства. Не утримаюся, щоб не сказати принагідно слово й про А. Кордіюма — вихованця січеславських просвітан. Його вітчим Єлисей Шаплик був активістом січеславської "Просвіти" протягом усіх дореволюційних років її існування — малював декорації до Шевченківських свят як художник-самоук, декламував вірші і був приятелем піонера українського кіно Данила Сахненка. Три роки тому був оприлюднений лист активіста місцевої "Просвіти" поета Миколи Кузьменка до академіка Дмитра Яворницького. У далекому 1907-му Микола Лаврінович клопотався перед Дмитром Яворницьким про майбутнього талановитого кінорежисера: "Перед Вами зараз стоїть всьому колу просвітан відомий, чесний, з гарним напрямком і не ледачий ні на яку роботу хлопець — 17-ти років, дуже бідної, нужденної, але талановитої, хоч і безталанної сім'ї — пасинок Яковлевича Шаплика Андрій Кордіюм-Шаплик... Бідусь сім'я, бідусь, недодаючи, навіть хлопець, з якого, сподіваємося, повинен вийти колись корисний громадянин, і робиться страшно, щоб молоде, зелене, забите нуждою та горем не схибнуло з прямого і чесного шляху і не зопсувалось, не зробилось нікчемним недолюдком".

Такого зворушливого листа слав Микола Кузьменко Яворницькому — і, на щастя, Кордіюм виправдав надії просвітан: реалізувався як обдарований кінорежисер — недарма його спогадами відкривався збірник "Крізь кінооб'єкти часу. Спогади ветеранів українського кіно" (К., 1970). А нині особливої актуальності набула його стрічка "Джальма" (1929) — про долю чеченської дівчини. Цей фільм нині переглядають з особливим зацікавленням і відзначають цілком сучасну кіномову цього фільму.

Мене так далеко занесло від основної теми нашої розмови неспроста, — вбачається міцна духовна сув'язь поколінь українських просвітан: Кузьменко — Яворницький — Кордіюм — Омеляченко... І так аж до нашого часу! Зв'язки поколінь, колись силоміць обірвані, помалу відновлюються — і знову струмлює кров по колись обтяжених артеріях! "Воно знову оживає і сміється знову!"

— Перед закриттям порогів, — пригадує Григорій Омеляченко, — знімали фільм "Останній лоцман". І мені часто доводилося перевозити Дніпром і досвідченого лоцмана, старшого над партією плотів Кузьму Казанця, і оператора І. Рону то з плота на пліт, то на

ОСТАННІЙ ЛОЦМАН ДНІПРА

берег. Було мені вісімнадцять років і я добре пам'ятаю, що коли плоти перепливали Лоханський поріг, я з Кузьмою Івановичем і режисером знімальної групи стояв на високому березі, спостерігаючи за проходженням плотів.

— Кузьмо Івановичу, — просив керівник знімальної групи, — зробіть так, щоб сталася аварія, а так... що це за фільм, без жодних пригод.

— А люди? — з обуренням вигукнув Кузьма Казанець.

— Ну, щоб не зовсім плоти розбилися, а трішки понівечило. Ну, розірвало пліт чи колоди вибило з нього, — просив режисер.

— А на колодах люди! — знов обурився Кузьма Іванович. — Колоди потім можна виловити, пов'язати в плоти, а людей? Чи можна їх потім воскресити? Знімайте так, як є. Аварії я не допущу.

Цікаво, що в головній ролі в тому фільмі знімався корифей української сцени понад 70-річний тоді Микола Карпович Садовський, який грав роль старого лоцмана Остапа Ковбана. Він блискуче впорався з тією роллю.

...Цієї зими приїхав до Дніпропетровська криворізький редактор і письменник Григорій Гусейнов. Ми завітали до приватної господи Григорія Микитовича Омеляченка і попросили його показати, де в Лоцманській Кам'янці в 1910 — 1922 роках жило подружжя Кривенюків — Ольга Петрівна Косач-Кривенюк і її чоловік Михайло Васильович. Сестра Лесі Українки працювала тут патронажним лікарем. Разом з чоловіком були активістами закритої в 1910 році київської "Просвіти", а з переїздом у ЛоцКам'янку стали активістами січеславської "Просвіти", заснували тут власне видавництво для дітей. Заслужені люди! І ще, якщо почитати листи Лесі Українки, виявиться, що саме тут, у сестри, довгий час зберігався її архів. Сестра видала окремим виданням у 1918 році в Січеславі "Боярину" і "Стародавню історію східних народів" Лесі Українки.

Григорій Микитович сідає в машину, і ми вирушаємо в путь. Хоч формально місто і проковтувало село, але воно досить розлоге. І ось ми біля будинку, де жили Кривенюки. Микитович показує і розповідає все з докладністю. Пам'ять чудова! Ось тільки серце кров'ю обливається. Оце Україно, твої діти! Довгий час тут була "тріп-дача", це, пробачте, де лікували венеричних хворих, а нині їх відселили (не тому, що поменшало хворих, а тому, що поменшав державний контроль за ними — хочеш лікуйся, хочеш — ні). Нині будинок Ольги Косач-Кривенюк "на правах оренди" "с правом последующего выкупа". Втрається для нас ще одна меморіальна будівля, кинута в пащеку ненаситного ринку! "А тут же бували і Олена Пчілка, і Яворницький, і, можливо, сама Леся", — обурюється Григорій Микитович. Обурюємося і ми, вкотре зіхаючи: ох, якби влада в Україні та була українська... А вона ж просвітняських часописів не читає... Почухали ми, українці, потилиці та й подалися додома. Тільки на папері добився лоцман заповідного статусу села...

Хіба про таку духовну ситуацію, як нині, мріялося старому лоцманові, коли заповідалося на нашу незалежність? Саме тоді ми з ним і зазнаючись. Якимось дивом я потрапив років дванадцять тому на його лекцію про лоцманство у селищному будинку культури. Був там тоді і дід Сашко Кузьменко, старий націоналіст з очима хлопчика — він вивіз у 1968-му з Січеслава до Києва славнозвісний лист творчої молоді. Як зачаровані, слухали ми старого лоцмана — і нам відкривався малознаний світ лоцманської старовини.

З діда-прадіда Омеляченки лоцманували на Дніпрі, знали на ньому кожен камінь, кожну забору, не кажучи вже про кожен поріг. Лоцмани — ці безстрашні упокорювачі порожистого і примхливого Дніпра — успадкували мужність і відвагу од предків — запорозьких козаків, для яких водна стихія була, мов матінка рідна. Чи не тому так любив спілкуватися з лоцманами Дмитро Іванович Яворницький? Він як ніхто умів почути у лоцманських переказах (а кожен поріг за століття міцно обростає легендами) годин нашої героїчної історії. Любив поговорити з лоцманами і Тарас Шевченко — народний переказ про це записав ще до війни і опублікував у своїй книжці "Місцями запорозькими" Яр Славутич.

Лоцмани мали свої звичаї, закони, їхні громади — своє самоврядування. На своїх радах вільними голосами обирали собі отаманів, їхніх помічників та громадських старост (адже займалися й сільським господарством). При потребі могли й усунути своїх обранців. Мали лоцмани й свої пісні. Одну з них записав 1936 року М. Гайдай від співаків сусіднього з ЛоцКам'янкою села Старий Кодак Панька Білоконя та Наталки Воронько:

*Ой, гук, мати, гук, де лоцмани
п'ють,
І весела тая доріженька, куди
вони йдуть...*

Отож лоцмани — унікальне явище в нашій історії. Недарма перед закриттям порогів, вірніш, їх затопленням у 1932 році, етнографічна комісія ВУАН споряджала сюди свої експедиції і видала 1929 року капітальний академічний збірник "Дніпровські лоцмани", авторами якого були Володимир Білий, Павло Козар, Михайло Тарасенко і Олексій Девлад (ясна річ, усі зазнали репресій). Хто зацікавився лоцманськими піснями, може звернутися до розвідки Володимира Білого в цьому збірнику.

Григорію Микитовичу звертатися до збірника потреби в даному разі нема: пісні були в нього на слуху змалку. Йому був 21 рік, коли Дніпрельстан покрив пороги. А до того не раз і не два юнак бував над Кодацьким порогом — тим самим, що його оспівав письменник Андріан Кашенко. Тоді, на початку 20-х, Кашенкові твори ще були в кожній просвітнянській бібліотеці і на них також виховувався юний Грицько Омеляченко.

І з батьком, і самотужки Грицько неоднораз перетинав Дніпрові пороги. Доля подарувала йому зустрічі з незабутнім Дмитром Яворницьким, про що він лишив нам цікаві спогади. 7 січня 1989 року ми опублікували ці спогади в обласній газеті "Зоря". А от саму книжку "Дніпрові лицарі" Григорій Омеляченко зміг видати лише років через десять.

Ще до війни він здобув фах учителя географії, добре пам'ятає голод 1933 року. Його спогади я запропонував покійному Володимирі Манякові і він включив їх до своєї книги-меморіалу про голод 1933 р. А коли почалася війна, Микитович, як артилерист, із честю пройшов усі її випробування. 1946 року демобілізувався, став учителем на Херсонщині. А що не терпів неправди, то в часи беріївщини був заарештований — за свій прост протест проти голоду 1947 року, коли мерли безневинні діти і їхні батьки.

Реабілітували Омеляченка в 1961-му (звільнився з таборів за сім років перед тим), та довгий час до школи не допускали колишнього педагога: не довіряли йому виховання малечі. А він прагнув працювати з дітьми і з наполегливістю, яка в усьому притаманна йому, таки домогся свого!

Микитович був серед фунда-

торів Товариства шанувальників української мови (мала наша "Просвіта" в 1988 році таку неоквиру назву), а потім ми разом вибралися на початку 1989-го на установчу конференцію Товариства української мови в Києві. У республіканському Будинку кіно зал причасно прислухався до нього. З його вуст я вперше публічно почув тоді, що Україні потрібна посада Президента. Ця еретична на той час думка згодом набула прав громадянства. У його садку відбулася й установча конференція січеславського Руху — так що садок Микитовича теж певною мірою річ меморіальна. 1994 року з його ініціативи в ЛоцКам'янці відкрився унікальний музей лоцманства, ним створений. Ось тільки переживає: що з ним буде, "як мене не стане"... Літа беруть своє — все ж таки йому вже 91, а не 19...

Я ніколи не міг приховати подивування від його, сказати б, дитячого неприйняття фальшу, переконаності, що все має бути по справедливості, у згоді з совістю. Тому йшов завше з відкритим забором на прю з неправдою, чинушами, котрі нині змінили колір прапорів над своїми офісами. День народження Микитовича збігається з Днем соборності України. Це знаменно і не випадково: він один з тих, хто вибором, вистраждав нашу незалежність. У той день уся велика родина збирається разом. Іменинник ділиться спогадами:

— Мабуть, я у предків пішов, — каже він з доброю посмішкою. —

Мій прадід Яків Омеляченко теж був неспокійний, навіть бунтівний вдачі. Прожив 105 років. І якось гаявся з дрючком за отаманом лоцманів! Не дійшли консенсусу...

Шкода, що за святковим столом уже не буде дружини Оксани Яківни, його вірної Ярославни. Відлетіла вона вже у вирій. Змолоду він керував драмгуртком при "Просвіті", до якого ходила і юна Оксана, згодом — його дружина, мати його двох синів. Про неї, страдницю, яка чекала чоловіка спочатку з війни, а потім зі сталінських таборів, нагадує зі стіни вишитий рушник зі словами, якщо не помиляюся, Миколи Сома, які вже втратили авторство і стали народними:

*Без сонця не родить жито,
Без вітру вода не шумить,
Без мрії не можна жити,
Не можна нікого любити...*

Микитович лишається мрійником і у свої 91. Частенько буваємо ми в нього з професором Анатолієм Поповським, який очолює Січеславську міську "Просвіту". Як гостинний господар, Григорій Омеляченко любить погостувати гостей лоцманським купішем (любив його ще Яворницький). Улітку подвір'я старого лоцмана огорнуто виноградом різних сортів. Ще в Болгарії під час війни він захопився виноградарством — ту країну визволяв від фашистів. З його легкої руки мало не на всій вулиці Яснополянській, де мешкає, розкошує виноград — паростками забезпечив усіх бажаючих. Живіть довго, Микитовичу, плекайте свій виноградник!

ТАКІ ВОНИ, ПРОСВІТЯНИ

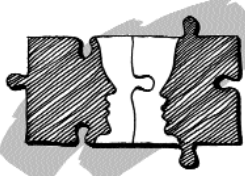
Сліпий музикант із хлопчиком поводитиме, мандруючи безкрайми просторами України, сів спочивати. Заграв на кобзі. Очі старого запліснені, а обличчя зблене горем. Від журливої пісні плаче хлопчик... Ця скульптурна композиція різьбяр по дереву Антона Штепи так і називається "Йшов кобзар до Києва".

Кожній деталі різьбяр надає особливої образності і лаконічності. Коло тем, до яких він звертається, широке, як степ.

Взяв і вирізав Антон Штепа скрипку. Натягнув струни та й заграв, що знав, — Тараса Шев-

ченка "Думи мої, думи", "Реве та стогне Дніпр широкий", українські народні та стрілецькі пісні. Але через тую скрипку скрипалям не став. Став видатним різьбяр по дереву. Членом Національної Спілки художників України, заслуженим майстром народної творчості, лауреатом Національної премії України імені Катерини Білокур.

Ось який він, Антон Гнатівич. Майже ровесник віку. Йому вже від 23-го листопада 99-й рік пішов. Життя цікаве, наповнене жадобою до творчості. Яка активність, яка соборність його ду-

САДИ ЯРИНИ МИЦИК

Нещодавно у давньому селі Вишнополі, що на Черкащині (по ньому проходить межа раннього етапу трипільської цивілізації) односельці проводжали в останню дорогу велику трудівницю Ярину Петрівну Мицик. Дівчиною, у 1934—38 роках, вона вчилася в Умані, закінчила в Городищі технікум садівництва і городництва, у Сквирі переймала од видатного селекціонера Йосипа Магомета велику науку плекати сади.

Народна мудрість зауважує: якщо хочеш по собі лишити добрий слід, то насаджуй фруктові дерева. Ярина Мицик, певно, знала цю мудру настанову, бо ж більше аніж піввіку свого життя була пройнята жагою плекати різні сорти яблунь, груш, шовковиць. А ще — сливи, смородину, виноград, малину, суницю, різноманітні овочі й щорічно збирати щедрі врожаї земної благодаті. Безпосередньо її руками закладено 111 га саду високосортних сортів, що розлігся на узвишші вздовж усього села. Коли настають травневі сонячні дні, Вишнопіль (то Вишній град), мов у казці, зачарований пахощами білопінного дива — розквітлого величного саду. Тій любові, добру й самовідданій праці Ярини Мицик він щорічно віддячував щедротами своїх плодів не лише вишнопільцям (для школи, дитсадка восени і взимку — свіжі яблука, овочева кваснина). У повоєнний час упродовж багатьох років з різних міст України сюди приїздили по найкращу садовину. Ласували бажуючі найраннішими черешнями якраз із Вишнополя. Возили на продаж до Росії.

Сад розрісся аж до самої долини Колибабового Яру, від якого на пагорбі починається кладовище. Розлогі яблуні сумовито опустили гілля, вклоняючись високій домовині, в яку на вічний спокій лягла невтомна садівниця Добра й Любові, знана всіма Ярина Мицик.

Під небом осіннім односельці прощалися з великою українською матір'ю (у тяжкі роки війни та голодного 47-го вона виростила, виховала трьох дітей) і дружиною воєнного журналіста, відомого поета Федора Олексійовича Мицика, який у вересні 1941 року зник у полум'ї війни. Коли накочувалася лінія фронту, Ярина Петрівна поезії сво-

го чоловіка закопала в горщику на городі — таким чином уберегла його творчу спадщину для української літератури. (Завважмо тут, що першим читачем цих рукописів був журналіст “Молодої Черкащини” і поет Василь Симоненко.)

Саме рідній матері Ярині Петрівні її сини Мирослав (1938—65) і Вадим Мицики (перший — фольклорист, поет, журналіст, другий — знаний в Україні та за її межами як етнолог, археолог, дослідник народної культури) завдячують своїми досягненнями науковими, всім життям щоденним. У світ предків відходила із Вишнього Поля велика українка, якій усі роки, їй відміряні, праглося сіяти добре, користися і збирати найцінніші плоди духовних садів рідного народу: записує народне весілля, пісні, вибірає замовляння, прикмети, поради лікування травами (і допомагає хворим), які звела у збірник “Народні вірування, поради”. З 1962-го вела щоденник погоди. Написала про свою жіночу долю “Дещо з мого життя”. У 1950-х роках займалася декоративними розписами. Збірник “Отчий край” (1990) надрукував її спогади про поета Ф. Мицика, а в книжці “Ви, зорі-зоріці” — замовляння з Вишнополя. Та найбільше духовне дитя — складені у зболеній пам'яті сторінками страшної картини голодоморів 1932—33 та 1946—47 років, репресії 30-х, різні акції нищення українців (цілого народу!) московсько-большевицькими катями, бачені й пережиті нею. Окремою книжечкою видано “Голод у Вишнополі”, частину з її матеріалів надруковано у книзі-меморіалі “33-й: голод”. З хати в хату заходила й записувала свідчення очевидців, факти страхіть українського геноциду. І склала поіменно мартиролог усіх односельців, яких поглинула чорна паша Молоху.

Найдавніші філософи і дослідники релігій сходяться на тому, що народження й смерть людини становлять найбільшу таємницю, яку не під силу збагнути людському розумові. Бо при народженні людині подається з Небес Високих (Світовим Розумом) уготовану їй душу, яка й вестиме людську долю дорогами земного буття. Праведна душа Ярини Мицик на 84-му році покинула земне буття і

полинула у Небесні Сади Вічності. Віриться, що у Божому маєстаті вона випрошуватиме, вимолюватиме у Всевишнього кращу долю Україні — аби селянин був господарем на нашій землі, аби українські жінки, дівчата не шукали легшого життя по чужих країнах, а примножували, берегли звичай рідного народу, його лад і духовні багатства нації.

Хвала і вічна пам'ять великій подвижниці!..

Олександр ФИСУН

ІЗ КРИНИЦІ ПОВНОВОДНОЇ

ші й духу! Якось не віриться, а може, не хочеться вірити в те, що за плечима Майстра вже такий поважний вік. Селянин, син селянина. КОЗАК за походженням. Талант від народження. Сімейне гніздо — невелике мальовниче село Сваричівка Ічнянського району на Чернігівщині.

...Переступаю поріг Київської середньої школи № 39, у якій вже 21 рік працює бібліотекарем донька патріарха народної творчості України Ольга Штепа. Створена нею тут українська світлиця викликає подив і захоплення. Беру на себе сміливість стверджувати, що це справжній музей. Тут широко представлений і творчий набуток її батька — Антона Гнатовича. Разом з нею йду від експоната до експоната, слухаю її пояснення.

— Я взялася малювати. І ото такий зробила малюнок. Серцем і душею люблю Україну, рідну природу. Тут, бачите, і дуб, і лелеки, і калина, дерев'яна криниця. Над нею яблуні. Батько надиhaє мене на творчість, не дає зупинитись. Сам не сидить спокійно. Йому вже 99-й, а він слава Богу! (стукає тричі по столу). Думка в нього працює. Якось каже мені: “От мені снилося, що я буду на чотирьох стовпах вітряк, великий вітряк. От я зробив цей вітряк і кажу онуку своєму: “Антоша, дивись. Мели на цьому вітряку. Тільки дивись не прозівай, щоб борошно не просипалося, а то зупиниться вітряк”. Ви ж подумайте, як символічно в нього все оце. Дивись, каже, не прозівай!

— **Таким батьком, пані Ольго, як ваш, пишається ненька-Україна. Поки сонце в небі сяє, його не забудуть...**

— Його життя — це пісня. Та-

лановита, неповторна, оригінальна, неординарна особистість. Його життєве кредо: “Я живу для людей”. Говорю своїм учням: “А ви знаєте, дітки, чому Антон Гнатович живе так довго і такий талановитий?” І вони хором відповідають: “Знаємо, знаємо. Тому, що він ніколи не палив цигарок і весь час працював”. Дуже нелегке життя випало на долю мого батька, але він не зламався, не міг зламатися. Вистояв!

— **Багато тут у вас батькових робіт. Антон Гнатович вимережив справді казковий світ, у якому живемо і працюємо, сміємося і журимося...**

— Його творчість глибоко національна. Він черпає образи з повноводної криниці українського фольклору, переосмислюючи і трактуючи сюжети, навіяні народним епосом, творами класиків української літератури. Тараса Шевченка знає всього напам'ять. Всього! Треба було тільки бачити, з яким натхненням він працював над оцим бюстом Великого Кобзаря, героями його творів. Не передати словами. Зверніть ще увагу на скульптурну композицію “Слово о полку Ігоревім”. Далі в експозиції світлиці — скульптури “Лірник”, “Тарас Бульба”, “Випив чарочку, не більш”, “Ланка”, “Молотьба”. Вражає монументальна робота “Незалежна Україна”.

У виробках — відгомін і далеких часів, і наших днів. Ой, роде наш красний! Ти ж як море безко-нечне, могутнє, глибинне. Котиш і котиш хвилі спогадів, а їм кінця і краю немає. У тобі мудрість віків і пам'ять тисячоліть, стогін матерів у лиху годину і переможний гук українських козаків, у тобі

сердечність і мудрість народу.

Батькова муза звернена своїм ніжним ласкавим голосом до розуму, серця і душі кожного, хто знає і цінує справжню красу. І сумом, і радістю наповнена вона, то сміхом сипне, то жалю-- жалю нагорне. Ось уважно придивиться до моделі млина. Він діючий. Заводиться, годинниковий механізм у ньому. Навіть чути, як стукає оте коритчатко, що струшує зерно в жорна. Далі — українські народні музичні інструменти, в які вдихнув життя батько — Антон Гнатович Штепа.

— **Я пам'ятаю, пані Ольго, що ви в шкільні роки захоплювалися віршуванням. В Ічнянській райгазеті “Ленінський шлях”, так тоді називалася “Трудова слава”, частенько друкувалися. Читаю, пам'ятаю. Можу навіть зараз дещо продекламувати. Земляк земляка бачить здалека.**

— Це було давно, дуже давно, але правда. А втім, послухайте.

*Квітує хата рушниками —
Від покуті до мисника.
На них і мак із колосками,
І півень ранок виклика.*

*На ролевецьким рушникові,
Перед іконою, батьки
Клялись у вірності й любові,
Як предки їх у всі віки.
В кутку лампада догоряє,
Христос відсвічує вгорі,
Тут баба всім благала раю,
Молилась Богу на зорі.*

*Молилися, спішили в поле,
У рушничок поклавши хліб,
Все кращої благали долі,
Вдивляючись у Божий німб.*

Художник П. Басанець, онучка Олеся, мистецтвознавець музею М. Куницька, донька Ольга, А. Штепа у день свого 90-річчя, кіноаматор

С. Маринчик, поет О. Ющенко, директор музею Н. Россошинська... А зараз я зроблю невеликий екскурс у минуле — грудень 1976 року. Тоді у київському Будинку письменників України під головуванням світлої пам'яті відомого письменника, до речі, родом з Ічні, Анатолія Дрофаня, проходив творчий вечір двох земляків — письменника Станіслава Маринчика і Антона Штепи. Слово надали Антону Гнатовичу. Звертаючись до переповненої зали, він, зокрема, сказав: “Почав я улюблену справу, різьбу, в 1966 році. Вже на 63-му році свого життя. Я охочий був до всього. У 9 років змайстрував дерев'яний велосипед. Але батько взяв і порубав його. Каже, воли треба пасти, а ти по селу гасаєш. У 16 років я задумав зробити парову машину. Є в мене парова машина. І диплом першого ступеня за неї. Якщо хтось буде в Сваричівці, зайдіть. Обов'язково покажу.

У нас колись ходили по селу лірники. А ліра тепер хіба що в музеї є. І я вирівав тую ліру. Зараз я тут на ній граю”.

Грав тоді Антон Гнатович на

лірі, на скрипці та контрабасі, змайстрованих власноруч. А Станіслав Маринчик продемонстрував авторські документальні фільми про видатного земляка — “Чародій”, “Людина і дерево”. Нині в Ічнянському краєзнавчому музеї розгорнуто персональну виставку Майстра. Штепині вироби експонуються також і в музеї просто неба. Це — неподалік Києва, у Пирогові. Є роботи його в музеях Чернігова, Запоріжжя, Тернополя, у приватних колекціях Канади, Бельгії, Австралії, Італії...

Анатолій ТУРКЕНЯ

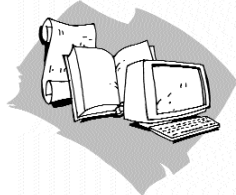

фото О. Ващенко

У НОВОВОЛИНСЬКУ РАДІОДИКТАНТ ПИСАЛИ БАБУСІ Й ОНУКИ

Другий етап конкурсу з української мови виявив приховані резерви

Ще за тиждень до цього дня афіші по шахтарському Нововолинську запрошували всіх до міського Палацу культури на свято мови, організоване міською адміністрацією. Афіша промовляла авторитетними іменами запрошених на цей захід, яким підсумовується другий етап Другого міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика: Анатолій Погрібний — доктор філологічних наук, професор Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, Михайло Слабошпицький — письменник, виконавчий директор Ліги українських меценатів, Любов Мацько — академік АПН, професор педагогічного університету ім. М. Драгоманова, професор того ж університету Галина Козачук, Валентина Стрілько — голова Наглядової ради конкурсу, президент Міжнародного освітнього фонду ім. Ярослава Мудрого, Юнус Кандим — кримськотатарський поет, перекладач української літератури, заслужений діяч мистецтв, Василь Гей — голова Волинської організації Національної Спілки письменників, Олександр Рисак — професор Волинського уні-

особливості свята мови коментують:

Михайло Слабошпицький, виконавчий директор Ліги українських меценатів:

— Свято у Нововолинську промовисто підтверджує: ідея конкурсу Петра Яцика справді пішла в маси. Подекуди вона починає завойовувати і владу. Кажучи це, маю на увазі передовсім голову міської адміністрації Володимира Сапожнікова, який зумів знайти і гроші (в той час, коли три чверті шахт у місті не працюють!), і час, щоб особисто зацікавитися патріотичним марфоном. Це добрий знак на майбутнє.

Володимир Загорій, президент Ліги:

— Останнім часом з'явилася велика зацікавленість до нашого конкурсу і з боку деяких політичних партій, які хотіли б використати його для своєї популяризації і передвиборчої агітації. Але, на наше глибоке переконання, політика і партійщина не повинні прийти в стіни школи. У нас не буде жодної премії від жодної партії. (Іх уже почали нам активно пропонувати).

Так, ми співпрацюємо з владою. Подекуди особливо успішно. На фінальному етапі конкурсу в ритуалі нагородження призерів брав участь Президент держави, але Освітня фундація Петра Яцика і Ліга українських меценатів не гукали собі на допомогу жодні політичні сили в першому конкурсі, наша позиція незмінна і в другому, і в усіх наступних. Інша річ, коли до нас заохочуть долучитися приватні особи, установи чи підприємства, які вирішили встановити свої премії для дітей чи для вчителів. Ласкаво просимо. Тут вакансії є завжди.

Як солідаризацію з конкурсом, у місті було проведено радіодиктант, у якому взяли участь сотні людей. Переможців і призерів радіодиктанту також нагороджували разом із тими, хто показав найкращі знання з української мови в конкурсі. Радіодиктант вивів на сцену людей віком від 8 до 80-ти років, які почувалися такими ж іменинниками, як і учасники турніру ім. П. Яцика.

Урочистий ритуал нагородження. До грошових премій міської адміністрації від Ліги меценатів додаються цінні подарунки й біб-

ліотечки — твори П. Загребельного, Григора Тютюнника, І. Дзюби, Ліни Костенко, А. Дімарова, А. Погрібного, М. Слабошпицького, подарункові видання різних енциклопедій, праці з історії України й української культури, Біблії. З пристрасними словами про рідну землю і рідну мову звертаються до переповненої зали автор популярної радіопередачі "Якби ви вчилися так, як треба...", секретар Національної Спілки письменників України Анатолій Погрібний, голова Наглядової ради цього конкурсу, добре знайий колись дирек-

тор Гнідинської школи на Київщині, де вперше в країні постала мала народознавча академія, Валентина Стрілько, поет Василь Гей, поетеса й генеральний директор Всеукраїнського інформаційно-культурного центру в м. Сімферополі Галина Хмельовська. Глибоко схвилюваними були виступи дітей і вчителів. Практично кожен говорив про те, що без любові до рідної мови не буває патріотизму, а без патріотизму людину не можна назвати порядною.

Рівень конкурсу в Нововолинську й

АНДРІЙ ТАВПАШ, ГЕНЕРАЛЬНИЙ ДИРЕКТОР КОНДИТЕРСЬКОЇ ФІРМИ "СВІТОЧ": Я — ВІДБИТОК ДОЛІ ЛЕМКІВСЬКОГО ПЛЕМЕНІ

— *Андрію Івановичу, ця книга лише на перший погляд є публіцистичним портретом сучасного керівника, президента фірми "Світоч". Насправді ж вона зачіпає такі пласти нашого буття, про які раніше намагалися не говорити...*

— У цієї книжки непроста історія. Якщо ви вже встигли її переглянути, то побачили, що в ній є праця Дмитра Ступака "Причинки до історії лемківського села Святкова". Вона про моє рідне село на Лемківщині — про його розташування на географічній карті, його історію, історію його церкви, школи, економічний стан у різні періоди існування. Начебто звичайна красенна праця, якби не одне "але". Цього села немає і його історія написана ще напередодні Другої Світової війни, — у мене давно лежав рукопис мого односельця, священика Дмитра Ступака. До речі, він його писав тоді, коли я вже народився, і навіть публікація мала з'явитися у "Віснику" Наукового товариства імені Шевченка у Львові, але цьому завадила війна. Згодом загубився у вирі лихоліть і сам рукопис. На початку 60-х Дмитро Ступак передав заново написану статтю в скороченому варіанті вченому, історико-етнографу Івану Красовському для одного видання про Лемківщину, але хрущівська "відліга" виявилася короткочасною — книга була знята з тематичного плану видавництва, і матеріал надовго заліг у шухляді домашнього архіву Івана Дмитровича. Дивно, як його не вилучили під час неодноразових обшуків квартири вченого. Лише згодом, вже за часів Незалежності, Іван Красовський завітав до мене з цим рукописом, і мені вже давно хотілося його оприлюднити, але як?

Нещодавно в київському міському Будинку вчителя відбулася презентація книги "Святкова незнищенність добра; Андрій Тавпаш. Публіцистичний портрет" ("Астрон", Львів, 2001), організована Лігою українських меценатів та Загальноукраїнським об'єднанням лемків. На презентації говорилося про охоплену цією книгою проблематику і драматичну

історію лемківської гілки українського народу. Це не традиційна біографічна книга — Андрій Тавпаш, керівник одного з найуспішніших підприємств України, кондитерської фірми "Світоч", постав перед читачами одним із тих, кого було депортовано з Лемківщини в ході проведення зініційованої Москвою і Варшавою операції "Вісла" і хто сьогодні прагне, аби правда про ту давню кривду стала відомою найширшому загалу.

На допомогу прийшов професор Львівського університету, відповідальний секретар Світової Федерації українських лемківських об'єднань Іван Щерба. Він сказав: треба друкувати в одній книжці й історію села, й біографію його уродженця Андрія Тавпаша. І хоч я все ще сумнівався, роботу над цією книжкою розпочав її автор і упорядник Микола Миколук.

— *Коли читав цю книжку, стає моторошно від того, що пережили мешканці села Святкова під час сумнозвісної операції "Вісла"...*

— Наша родина була багатодітна — п'ятеро дітей, але ми не бідували: мали сім гектарів землі, половину — орної, тримали коня, корову, телят, свиней, овець, кіз, птицю. І хоч тяжко працювали, але до столу мали все. Згодом батьки згадували той час, як час, коли жили як у Бога за пазухою. Але одного страшного дня все село посадили у вагони-телятники і повезли кудись. Дорога була дуже довгою і саме там я вперше дізнався, що таке справжній голод. З тих часів пам'ятаю, що їсти хочеться в перші три дні, далі голод вже не відчувався.

— *Вашу родину викинули у чистому полі — виживайте, як можете. А все ж родина вижила — завдяки працелюбнос-*

ті й терплячості...

— Та мандрівка тривала кілька місяців. Наш товарняк переганяли з одного станційного тупика в інший, аж поки не висадили на станції Дружковка Донецької області. Наша родина опинилася в жалюгідній, кинутій напризволяще хатині-саманці. Схема виживання для новоселів була проста: робота — в колгоспі, платня — на трудодні і, звичайно, не грошима. Але нам до сільської роботи було не звикати. В 1947 році, коли на сході почався голод, ми втекли на Львівщину, де також довелось кочувати з району в район, від села до села, мешкати по три родини в одній хаті, до морозів спати на сні...

— *Схоже, Ваш характер гартувався змалку, хоча враження Ви справляєте людини легкої, спокійної, у якої все само собою виходить без особливих зусиль... Сьогодні Ви очолюєте "Світоч", який немає потреби представляти.*

— Так, тоді, навесні 1985 року, коли я, орденносець, повернувся з Афгану, міг би задовольнитися якоюсь "тихою" і "непильною" посадою... Все ж таки заслужив... Та в лютому 1988-го, на конкурсній основі, загальними зборами колективу я був обраний генеральним директором, 1996-го — президентом, генеральним дирек-

тором акціонерного товариства "Фірма "Світоч". І нині можу похвалитися, що саме фірма "Світоч" — найбільший платник податків у регіоні. Досить сказати, що у 2001 році відрахування у держбюджет перевищили 60 млн. гривень. А найближчим часом, згідно з умовами Інвестиційної угоди, наша фірма залучить ще 21 мільйон доларів США інвестиційних коштів, значна частина яких буде освоєна до 120-річчя виробничої діяльності "Світоча", що припадає на 2002 рік. Ясна річ, за цими сухими цифрами — море задоволення для найменших українців. І не тільки для них! Продукція фірми "Світоч" вже не перший рік святкує успіх у родинах, на святкових столах, як найсмачніша і найпривабливіша.

— *У книжці "Святкова незнищенність добра" багато фотодокументів. Це світлини і родичів, і друзів, і місць, де колись була розташована батьківська хата. За цими фотоматеріалами можна простежити долю лемка Андрія Тавпаша. Але чи не найзворушливіші світлини, де ви з родиною біля порога рідної хати...*

— До Святкової я зміг поїхати лише через сорок чотири роки після виселення, в часи перебудови, 1988 року. Ми мали добрі зв'язки з польською бісквітною фабрикою

"Сан" в Ярославі. І час від часу обмінювалися досвідом, групами спеціалістів. Якось я сказав директору фабрики Яну Пайді, що моя мала батьківщина Святкова Велика недалеко звідси. Він одразу запропонував — поїхали! Складно навіть змалювати почуття, які охопили, коли підійшов до колишнього подвір'я батьків — замість хати, стодоли, стайні, студні лише кілька дерев та врослі в ґрунт залишки фундаменту. Наступного року ми поїхали до Святкової разом із родиною.

— *Чи очікували Ви такого успіху цієї книжки? На її презентації у Київському Будинку вчителя не було де яблуку впасти, а книжки просто не вистачило для всіх бажаючих.*

— Схоже, що давня проблема лемків не стала менш болючою і сьогодні є потреба говорити й писати про неї. У грудні цього року виповнюється десять років від часу заснування Фундації дослідження Лемківщини. У її планах — видання ґрунтовної праці "Енциклопедія Лемківщини", до друку якої вже приступили у Варшаві, створення Архіву Лемківщини і Бібліотеки лемкознавчих видань у Львові. А фірма "Світоч" час від часу надає їм допомогу. Ми повинні знати наші першовитоки і маємо нарешті почути всю правду про трагедію лемків, бо вона й сьогодні все ще замовчується...

Сторінку підготувала
Світлана КОРОНЕНКО

ЄДНІСТЬ, ЯКОЮ МАРИМО

ДЕМОГРАФІЯ

За даними МОЗ, у 1996 – 2000 роках смертність населення в Україні певною мірою стабілізувалась, а народжуваність продовжувала зменшуватись і вже в 1998 році дорівнювала 8,3 на 1000 осіб (у 2000 році — 7,8). Зниження її призвело й до низьких показників відтворення населення. Сумарний показник народжуваності в 1999 році дорівнював 1,19, тобто одна жінка протягом дітородного віку народжує в середньому 1,19 дитини, а для підтримки стабільного відтворення цей показник має бути 2 дитини й більше.

Світова демографічна ситуація теж характеризується зниженням народжуваності, щоправда, воно супроводжується підвищенням середньої тривалості життя, чого не спостерігаємо в Україні. Навпаки, середня тривалість життя у нас помітно зменшилася: у чоловіків — на 4,9 року, а в жінок — на 2,6 року. Протягом 1996 – 2000 рр. спостерігалось певне підвищення середньої тривалості життя (на 0,8 року) — виживав найміцніший прошарок. За рахунок цього чинника смертність деякий час може бути нижчою, ніж у попередні роки. Так, середня тривалість життя чоловіків у 1999 році становила 63,3 року, а жінок — 74 роки. Отож, ми відстали за цим показником від розвинених країн Європи на 9, а від Японії — на 12 років. До того ж у нас щорічно зменшується кількість українців (і дані останнього перепису підтверджують цей факт) на 450 тис. осіб. Але чи входять у цю кількість сотні тисяч жінок репродуктивного віку, що перебувають за кордоном на нелегальному становищі?

Рік у рік зменшується й питома вага дітей, що зумовлено не тільки низькою народжуваністю, а й високою смертністю немовлят, особливо порівняно з розвинутими країнами Європи. Дитяча смертність позаторік в Україні становила 12,8 на 1000 новонароджених. Зменшується також питома вага осіб працездатного віку — як через зменшення кількості молоді, так і внаслідок підвищення рівня смертності працездатного населення, особливо за рахунок нещасних випадків, отруєнь і травм, що становлять третину (31,3%) усіх летальних випадків.

Суттєвий занепад природного приросту на тлі низьких показників відтворення людності, зменшення питомої ваги дітей та молоді, негативні показники демографічного навантаження та міграційних процесів не тільки призвели до сучасної демографічної кризи, що бере початок у 80-х, а й унеможливляють поліпшення ситуації у найближчі 10–20 років. Так, унеможливляють, якщо держава не вдасться до термінових заходів. Адже її економічне зростання безпосередньо пов'язане з чисельністю та складом населення. Отже, мусимо розірвати зачароване коло — слабка економіка посилює демографічну кризу, а демографічна криза заважає розвитку економіки. Тобто проблема лежить у площині соціально-економічного розв'язання: підтримку передусім має отримувати молодь, саме на неї лягає тягар як економічних, так і демографічних проблем. Тільки в цьому разі держава дбатиме про належну суспільну стабільність, — вкладаючи гроші в конкретних гарантів свого майбутнього.

ЗДОРОВ'Я

На жаль, охорона здоров'я нагадує нім життя у віртуальному світі — діє ніби й достатня кількість клінік, лікарень, маємо й фахівців, — яким ціни нема, але, обертаючись навколо чорної дірки держбюджету, все це господарство зненацька втрачає належний йому статус: лікарська мораль подеколи нездатна дати відсіч аморальному безгрошів'ю. Та й важко увияти хірурга перед операцією, котрий ледве стоїть на ногах... Яка з нього користь?

Зрештою, збереження належного стану здоров'я населення, особливо декретова-

Фото О. Ващенко

Асоціативний ряд — у кожного свій...

них груп, — завжди перебувало в компетенції МОЗ. Але правда й те, що саме система охорони здоров'я та й усе наше суспільство потребують невідкладного лікування. Можливо, що й болісного...

Хіба мало чуємо сьогодні повідомлень про викиди газу, нафти, про випадки розливу ртуті чи кримінального радіаційного забруднення нашого довкілля? Хіба не зрозуміло й після Чорнобильського катастрофізму, що саме людина становить найбільшу загрозу не тільки для природи, але й для власного існування? Та, змагаючись із техногенними відходами, що заповнили довкілля, чи збагнемо нарешті, що мусимо відмовитись од споживацького способу життя — хижацької експлуатації Землі та її надр?

Як найважливішим завданням медицини є зменшення всіх типів шкідливих факторів, що справляють деформацію хромосом, так найголовнішою проблемою економіки — ще позавчора! — стало відповідати вимогам екології. Але завдання всіх завдань і поколінь українців полягає в протистоянні поширенню генетичних захворювань, — йдеться ж бо про врятування гено типу нації. Генетично успадковане захворювання неможливо вилікувати — в цьому разі хворіють усі клітини організму. Йому можна лишень запобігти, перериваючи або не допускаючи вагітність за фатальних спадкових генетичних ушкоджень. Як відомо, до цього засобу найчастіше й вдаються лікарі, хоча це й палиця на два кінці — саме вона й б'є нас, постчорнобильців, найвідчутніше. Та й чи правомірно дбати про фізичне здоров'я на шкоду здоров'ю духовному? І чи не є спадкові генетичні ушкодження наслідком саме духовних хвороб роду, народу, людства?

А що можна сказати про способи лікування пересічного українця чи ефектив-

ність сучасних ліків? Дедалі більше насторожує спонтанне засилля найрізноманітніших імпортних лікувальних засобів, які подеколи боляче б'ють не тільки по гаманцю, а й по життєво важливих людських органах. До того ж лікарі ніяк не зійдуться на тому, що саме — благо чи зло — несуть нам усе нові й нові ліки. Зокрема, до прикладу, й цинк — допомагає боротися із застудою чи прирікає недужого на ще непередбачувані страждання? За повідомленням досить авторитетної "Сайєнс ньюс", у ході нещодавнього дослідження нібито виявилось, що вживання цинкових пігулок у початковій стадії застуди скорочує тривалість хвороби майже наполовину. Щоправда, у декотрих обстежуваних, які вживали цинкові пігулки, спостерігалися й такі побічні явища, як закрепи, сухість у роті... Але чи не були вони, ці побічні ефекти, наслідком глибоких процесів у хворому організмі? Подібне становище склалося і з уживанням антибіотиків: ніби й досвідчені лікарі радять лікуватися ними при застуді. Хоча завдання антибіотиків полягає в цілком конкретному знешкодженні інфекції. Зрештою, погоду на ринку медикаментів диктують радше фінансові інтереси фармацевтичних концернів і фірм, а не здоров'я людини й нації.

ЦІНА

Мабуть, Ви неодноразово замислювалися над багатолітністю цієї проблеми, шановний друже. Але доки рівень нашої громадянської свідомості визначатимуть інтереси відомчих та інших кланів, які й не мислять існування без узурпації права на істину в останній інстанції, ситуація лиш ускладнюватиметься. Надавши їм змогу розподілити між собою позірну відповідальність за землю, воду, повітря, надра,

здоров'я тощо, ми тим самим погодилися на роздрібнення правди про світ заради примарної зручності, що — традиційно — навіть обіцяла вигоду. Але дрібні, суто відомчі "правди", які завжди спиралися на "справну" цифру задля наперед не тільки визначеного, але й комусь потрібного результату, неспроможні були стати суспільно цільною Правдою саме тому, що суперечили елементарній цільності пізнання. До того ж вони заздалегідь ігнорували "міру всіх речей", — правда, підпорядкована певним інтересам, визнає тільки слухняного виконавця її намірів, а не мислячого партнера.

Чому ж сталося саме так? Адже 1929 року визначний філософ і богослов П. О. Флоренський у листі до першого президента АН України В. І. Вернадського підкреслював, що будь-які механічні моделі — не що інше, як надбудова над застарілою формою господарювання, що вони суспільно й економічно шкідливі, бо ведуть до реакційної економічної думки, а отже — спотворюють і затримують розвиток промисловості. Уже тоді передова наукова думка переконувала, що "промисловість майбутнього, і можливо, близького майбутнього стане біопромисловістю, що за електротехнікою, яка майже замінила паротехніку, йде біотехніка, і що, у відповідності з цим, хімія і фізика будуть перебудовані, як біохімія й біофізика" ("Переписка В. І. Вернадського і П. О. Флоренського", "Новый мир", № 2-89).

Ще майже 75 літ тому в суспільстві й науці могла розпочатися та грандіозна енергетична перебудова, яка винесла б екологію і, безперечно, економіку на рівень якісно відмінний од нинішнього. Та вульгарне розуміння діалектики — з одного боку і печерне прагнення підкорювати й визискувати — з другого внесли надто жорсткі корективи в розвиток як нашого суспільства, так і всієї цивілізації... Альтернатива атомній бомбі — атомна енергетика — видавалася індульгенцією, перед якою і найтяжчі гріхи — аби щия. І лишень енергетична криза 70–80-х років примусила — не схаменутися, ні — "полапати в гаманці". Адже ще з позаминулого століття панівна економічна думка диктувала, що кожен відсоток приросту суспільного продукту відповідає відсотковій приросту споживання енергії та енергоресурсів. Аж насправді виявилось, що промислова віддача в розвинутих країнах зростає саме при скороченні енергоспоживання! Що саме культура експлуатації життєвих енергоресурсів домінує при визначенні кардинальних засад цивілізації.

Культура має визначати і ставлення одне до одного — чи належно пошанована Та, що дає життя? І чи не тут маємо шукати розв'язку всіх наших проблем?

Справді, не можемо називатися цивілізованим суспільством доти, доки сповідуємо утилітаризацію природи, визначаючи, що вода — для ТЕС, ГЕС, кораблів і АЕС, повітря — для снарядів і літаків, земля — для машин і механізмів, ліс — для лісопильних заводів і целюлозних комбінатів тощо. Світ надто єдиний, аби дробити його по галузевих та відомчих шухлядах, зовсім не дбаючи про заповідане нам цільне біосферне знання. Істинне знання про світ, запевняли ще древні, — неподільне. І тільки синтез його спроможний дати нам відповідь на питання, що є цей світ, як виникли й організувалися біо- і ноосфера та якою має бути наука про людину — в сенсі планетарно-космічного явища. Адже, віддавши перевагу фізико-технічній науці перед біосферною, ми щойно збагнули, що опинилися перед не просто екологічною — генетичною катастрофою!

Отже, йдеться не тільки про майбутнє якогось одного народу — про існування всього людства, що не бажає відмовитись од миттєвих вигод, хоча й усвідомлює: споживацьке ставлення до Святих Заповідей позбавляє майбутнього, знецінюючи його божественну суть.

• **Віктор ГРАБОВСЬКИЙ**

МІСЯЦЕЛІК

Рубрику веде Василь Скуратівський

17 січня — Бого-явлення, або бабин вечір

Кроплять хати свяченою водою. На Закарпатті жінки на свяченій воді замішували борошно і ним на дверях та одвірках робили хрести, щоб "упирі і всіляка нечиста сила не мала впливу". А дівчата збирали букові тріски на подвір'ї, приказуючи:

— Самі букові, самі букові! — Це для того, щоб добре збиралися гриби.

18 січня — Голодна кутя, голодний святвечір

Готують третю (й останню) кутю різдвяно-новорічних свят. Називається вона "голодною" від того, що з цієї пори і до наступного дня, доки не освятять воду в річці, люди говіли, себто не їли. Власне, це був останній день колядок.

Здебільшого на голодний святвечір "водили Меланку" дівчата, хоч у деяких регіонах вчиняли це і парубки. На переважній території України основні дійства завершувалися після Василів.

З голодною кутею пов'язані цікаві обрядодії "закликання морозу". Адже хрещенські холоди були у давнину найміцнішими. Перед тим, як сісти за вечерю, господар брав ложку куті, підходив до вікна (іноді прочиняв квартиру) і тричі казав:

— Морозе, морозе, йди до нас куті їсти! Після паузи знову звертався:

— Не йдеш? То не йди ні на жито, ні на пшеницю, ні на всяку пашницю!

19 січня — Водохреща, Водошчі, Йордана

Це третє, найбільше і завершальне, свято різдвяно-новорічного циклу. З ним пов'язують хрещення Христа на Йордані. Відтак у всіх селах, де були церкви, святити воду. Зранку чоловіки йшли до річки чи ставка, вирубували з льоду хреста ("Йордана"), ставили його поруч з оплохкою та обливали червоним буряковим квасом. Під обід священник, виголосивши молитву, освячував воду, занурюючи в неї срібного хреста. Після цього випускали в повітря кілька пар голубів і вчиняли гучну стрілянину холостими набоєм.

20 січня — Івана Предтечі, Хрестителя

У цей день виносили з хати хліб і сіль, що лежали на покуті від багатой куті, і, розламавши на шматочки, годували тварин. Це ж саме робили і з сіном. З Івана Хрестителя жінкам дозволялося шити і прости. Не випадково мовиться:

"Після Івана Предтечі хто не робить, того б'ють у плечі" чи "Прийшов Іван Предтеча та й забрав свята на плечі".

21 січня — Опанаса, Пів-Івана, Різдвяний день

Святкують переважно жінки, бо кажуть, що "Пів-Івана полоще ложки". Цей день збігається з Різдвом, а тому іще називається "вирядженням", або "проганянням свят". Власне на Різдвяний день повністю завершуються всі святки зимового циклу.

23 січня — Маркіяна

Його називали ще "Грицем-літозасивачем" — "Який день — таке й літо. Іній на стіжках — на мокрий рік."

25 січня — Тетяни

Якщо вигляне сонце, то рано прилетять птахи з вирію, а коли сніжно, то дощитиме по літі.

28 січня — Отдання, Видення

Вважають, що в цей день чаклунки дають "данне". В народі побутує безліч повір'їв про те, що деякі люди можуть будь-кого приворожити до себе, наслати різні хвороби тощо.

31 січня — Опанаса

Переважно цей день буває холодним, а то-му казали:

З Панасовими морозами жарту лихі. На Опанаса-ломиноса бережи носа.

Новий рік — до весни відлік.

На Новий рік прибавилося дня на заячий скік.

Сонце блищить, а мороз тріщить.

Катерина ВАСИЛЕНКО: «ЩОБ ВЕСНА У СЕРЦІ КВІТУВАЛА...»

БУДЬМО ЗНАЙОМІ!

давалося мені дуже легко. Я любила сценічний рух, сценічне слово, фехтування, вокал. Коли на одному з екзаменів я виконувала серенаду Шуберта, якась жінка заглянула до аудиторії й попрохала: "Покажіть мені, будь ласка, ту дівчину, яка щойно так гарно співала". Любили мене й за почуття гумору.

— Ви залишилися працювати в театрі після закінчення студії?

— Так. Три роки я була в захопленні від роботи в театрі оперети: барвісти костюми, загадкові образи, класичні зачіски. Я була повна сили — продовжувала заняття з вокалу, голос мій звучав прекрасно. Та після пропозицій — далеко не творчих — головного режисера я зрозуміла, що життя — складна річ. Розмова та здавалася трагедією: не хотілося залишати театр, але й роль коханки — не для мене... Перейшла працювати до Укрконцерту. Нині я, вже дванадцятирічній рік, солістка Асоціації діячів естрадного мистецтва України. Я знайшла себе в іншому, хоча й люблю оперету. Залюбки співаю естрадні пісні, зберігаючи в них український мелос. Бо до української пісні, яку вперше наспівала колись над моєю колискою мама, ставлюся особливо трепетно. Пишу пісні сама. А коли придумую щось гумористичне, одразу мамі читаю — вона так щиро сміється, а я з нею теж. Вишла з друку книжечка гуморесок "Народне кодування".

А ще — готую нову концертну програму, що продовжить уже визнану і бачену вами.

— Пані Катерино, Ви — оптимістка чи песимістка?

— І те, і друге. Коли поридаю, а коли й поплачу. Для різноманітності (сміється — О. В.). Коли мені дуже сумно, я перечитую "Кобзар" Тараса Шевченка і проживаю разом з автором кожне прочитане слово. Знаходжу також відряду у вишванні — мама моя гарно українські рушники вишивала. Люблю квіти, вважаю їх божими творіннями. Одне слово — живу як усі, кому теж нелегко. Але не втрачаю здатності помічати красу.

Розмовляв і фотографував
Олекса ВАЩЕНКО

Програма співачки Катерини Василенко називалася відкрито й однозначно: "Я — українка". Національний цирк України, де рік тому відбувся її концерт-бенефіс, був переповнений — вітати улюблену співачку прийшли друзі та земляки, палкі прихильники її таланту. Глядачі захопленими оплесками вітали кожен виконаний пісню: "Я — українка", "Волошкове поле", "Прийжджайте частіше додому", "Одцвітає сонях за селом", "Пролітали гуси", "Шлюбна ніч", "Лукава я", "Моя Україна"...

Багато разів я чув пісні Катерини Василенко по радіо. Звернув увагу на чистий, проникливий голос співачки.

Але не знав, що вона ще й багатогранна творча особистість — пише пісні, казки та оповідання, смішинки і гуморески, лауреат багатьох конкурсів та фестивалів, пісеньних вернісажів. Її пісні "До ясеня-красеня", "Чарівне ім'я", "Примадонна", "Шумить гроза", "Побажай удачі", "Море" залюбки виконують відомі українські співаки. Вийшло дві її аудіокасети "Хусточка-хустинка" та "Шлюбна ніч", про співачку створено музичний телефільм "І розцвіла душа моя в піснях", знялася К. Василенко у художньому фільмі "Схованка біля червоних каменів".

І ось нещодавно я зустрівся із Заслуженою артисткою України Катериною Василенко, привітав із присвоєнням почесного звання, а заодно попрохав співачку про інтерв'ю для читачів газети "Слово Просвіти".

— Катю, коли Ви вперше заспівали на сцені? Чим запам'ятався той виступ?

— Якщо не брати до уваги тієї обставини, що танцювала і співала на шкільних концертах у своєму рідному селі Шевченкове, — то запам'яталася сцена військової частини льотчиків у райцентрі. Вони були шефами Прилуцького педучилища імені Івана Франка, де я тоді навчалася. Так от — співаю якось на концерті у військової частині свою улюблену пісню "Ой не світи, місяченьку". Співаю вже вчетверте — дуже подобалась

вона льотчицям. І враз один військовий зривається зі свого місця, легко заскакує на сцену, підхоплює мене на дужі руки і стоїть. Стоїть хвилину, дві, три... Бачили б ви, що творилося в залі: спочатку була мертва тиша, а потім — шум, гам, скандування глядачів "гірко, гірко!". А які легенди почали тоді ходити по місту! Дуже вже гарний льотчик був, і форма військова чудова, до лиця йому, один кашкет чого був тільки вартий! Усім так і хотілося, щоб ми з ним одружилися...

— І що ж?

— Та, юна Катя, мріяла не про заміжжя — бажала вчитися співу... Після закінчення педучилища я залишилася працювати у Прилуках, паралельно вступивши до театральної студії Київського театру оперети. Навчання

ЮВІЛЕЇ РОКУ

ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ

510 років тому, 12.10.1492 р. Христофор Колумб, італійський моряк на службі короля Іспанії, досягає архіпелагу Багами і відкриває Америку.

480 років тому Фердинанд Магеллан, португалець на службі короля Іспанії, вперше здійснює кругосвітне плавання навколо земної кулі.

230 років тому англійець Джеймс Кук вирушає у свою другу подорож навколо світу, відкриваючи країну тисяч островів і архіпелагів на Тихому океані — Океанію.

ТЕХНІЧНІ ЗДОБУТКИ

360 років тому француз Паскаль сконструював першу механічну лічильну машину, яку пізніше названо арифмометром.

290 років тому англійець Ньюкомен ви-

готовив першу парову машину для пресування.

220 років тому англійець Уатт збудував паровий двигун.

210 років тому британець Мердок створив систему газового освітлення вулиць.

60 років тому італієць Енріко Фермі, працюючи в США, побудував перший ядерний реактор (між іншим, — під трибунами стадіону в Чикаго).

40 років тому (10.07.1962 р.) США вивели на орбіту навколо Землі перший телекомунікаційний супутник "Телестар-1". Того ж року, 14.12.1962 р. американський космічний зонд "Марінер-2" вперше передав на Землю інформацію з Венери.

30 років тому (14 — 25.02.1972 р.) автоматичний космічний корабель "Луна-20" (СРСР) сідає на Місяці і, після здійснення кількох експериментів та взяття проб місячного ґрунту, повертається на Землю.

Не всі з цих дат є "круглими", проте завжди приємно нагадувати собі, що

людство ніколи не стояло на місці у своїх прагненнях відкрити, створити, винайти щось таке, чого доти не існувало. Номо sapiens завжди думала і придумувала, і тільки таким чином рухала уперед прогрес у науці і техніці.

Принагідно варто нагадати, що перший ядерний реактор укладав сам Е. Фермі та кілька його колег. Причому, укладали вручну, з "цеглин" графіту та урану, заздалегідь поклавши в центр своєї, досить примітивної конструкції, кілька кадмієвих стержнів. І досі екскурсантам демонструють обгорілі стіни і сліди від запеченого графіту під трибунами стадіону, де було викладено перший у світі атомний котел і на ньому вперше отримано керувану ядерну реакцію. Не зважаючи на "дитячість" першого реактора, вибуху не сталося завдяки точності розрахунків, проведених ученими.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

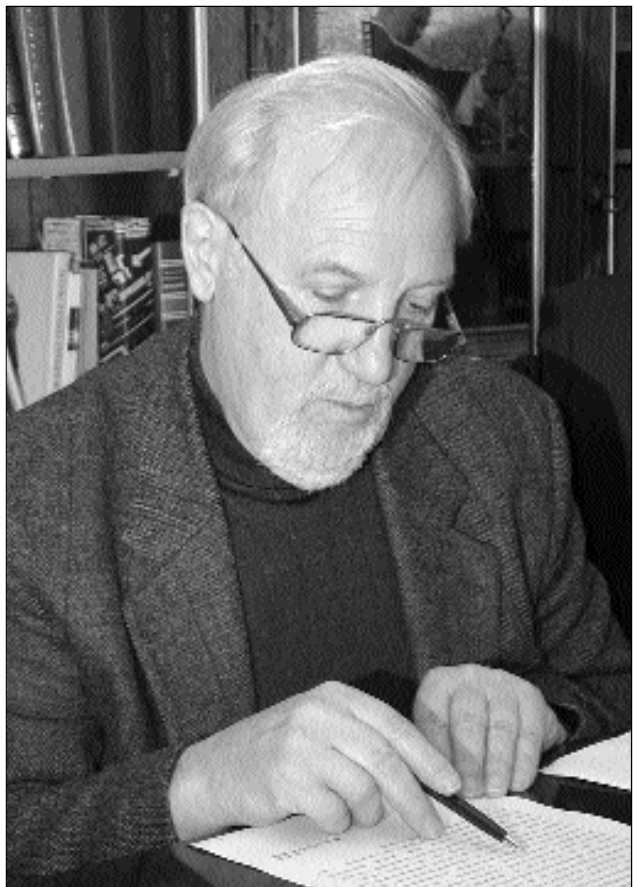
Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук та Олег Бесський.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
Передплатний індекс 30617.
Зам. № 3301203. Наклад 5000.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Тарас ГУНЧАК: «ЦЕЙ ІСТОРИЧНИЙ МАТЕРІЯЛ МОЖЕ ПОСЛУЖИТИ ВАЖЛИВИМ ДЖЕРЕЛОМ ВІДТВОРЕННЯ МИНУЛОГО УКРАЇНИ»

томника “Тисяча років української суспільно-політичної думки”, що раніше були недоступні й фахівцям. Розкажіть, будь ласка, як виникла ідея зібрати й видати сучасною українською мовою настільки розкиданий у часі й просторі матеріал? Адже значна частина його й досі становить раритет, мало доступні в Україні?

— Ідея видання, котре б уможливило доступ українців до важливих історичних пам'яток, документів, листів, писаних різними мовами і в різний час, народилася давно. Викладаючи всесвітню історію в Туттерському університеті й працюючи водночас над дослідженням проблемних питань з української історії ХХ ст., я відчув нестримну потребу репрезентувати світові історію України як невідому частку світової історії, донести до найширших кіл усього світу суспільно-політичний світогляд українців різних історичних епох. Ще на початку 1980-х років разом із

Р. Сольчаником ми підготували до друку тритомне видання “Українська суспільно-політична думка в ХХ ст. Документи і матеріали” (Сучасність, 1983). На той час не було такого видання документів, яке б відображало різні етапи розвитку українського народу, адже впродовж тривалого часу не існувало конкретної наукової політики. Ми продовжили і розвинули наукову традицію Б. Кравців, закладену його збірником “Видів прав України. Документи і матеріали до історії української політичної думки” (Нью-Йорк, 1964), а також традицію серії “Бібліотека Українського підпілля”, що була присвячена визвольним змаганням ОУН, УПА, УНВР і АБН (1955 – 1957), видаємо

багатотомний “Літопис УПА”. Та з проголошенням незалежності України наукові студії національної історії, звичайно ж, активізувались і поглибилися. Адже значно доступнішими стали багато документів, фактів, досліджень, котрі перебували раніше за непорушною “залізною завісою”. Відтак я й прийшов до висновку, що настав час підготувати значно повніше видання, котре б представило всю тисячолітню історію становлення й розвитку нашої України. Таким ось чином упродовж багатьох років моєї дослідницької праці складалася наукова ідеологія і концепція видання “Тисяча років української суспільно-політичної думки”.

— Хто ж допоміг Вам реалізувати цю ідею? Кому б Ви хотіли скласти принагідну подяку як науковий редактор унікального видання?

— Хочу передовсім підкреслити, що наше видання вмістило чимало документів, які вперше з'являються українською мовою. Більшість залучених матеріалів — переклади з латинської, польської, російської, німецької та французької мов. Отож без чіткої взаємодії зусиль дослідників годі було й сподіватися на успіх. Саме тому мені приємно заявити, що реалізація цього проекту стала можливою завдяки тісній співпраці українських учених і дослідників, а три згадані томи “Української суспільно-політичної думки в ХХ ст.” стали його складовою частиною. Зазначу принагідно, що в межах загальної концепції видання кожен упорядник скористався правом формулювати свої томи згідно з власним баченням опрацювання документів і матеріалів. Як його науковий редактор і голова редколегії, висловлюю щиро подяку упорядникам томів і членам редакційної колегії Валерію Шевчуку, Роману Сольчанику, Юрію Шаповалу, Володимиру Литвинову, Василю Яременку, а особливо упоряднику й науковому секретареві Оксані Сліпущко.

— Гадаєте, вдалося поминати всі “підводні рифи” на цьому виснажливому шляху до читача?

— Судитиме про це тільки читач. Я ж зі свого боку зазначу лишень, що популярний вислів нехай документи промовляють за себе... недостатній, оскільки доку-

менти без людської оцінки, без відповідної впорядкованості залишаються тільки окремими камінчиками, з яких ще потрібно творити мозаїку життя минувшини. Недарма ще 70 літ тому видатний американський історик К. Бекер доводив, що кожен історик перебуває в полоні своєї доби і через це не здатен правдиво відтворити історичні події. На його думку, історична правда буває тільки відносна і різниться залежно від часу, простору, спостерігача, а то й аналітика тієї чи іншої доби... Зрештою, про цей аспект я докладно говорю в передмові до нашого видання.

— Будемо сподіватися, сучасники не забаряться віддати йому належне.. Та можна не сумніватися, що “Тисяча років української суспільно-політичної думки” стане основою із засад національної культурологічної думки, визначивши її духовну амплітуду на довгі роки.

— Власне, ми присвятили нашу працю 10-й річниці незалежності України, торуючи путівця культурному розвитку нації. Та, вдумуючись у культуротворчі проблеми, можна твердити, що культура як цілість національного надбання — це не винятково історичне явище, що вже відбулося. Навпаки, це радше діалектичний або динамічний процес, який перебуває у безперервному стані творення. Саме тому історія не може бути “заморожена” в часі й залишитися незмінною для всіх поколінь дослідників. Розглянувши, хоча й доволі побіжно, багатомірність, динаміку людини та суспільства в їх діалектичних відношеннях, разом із деяким творчим осмисленням історії як феномену, мені приємно запропонувати — від імени всіх упорядників — це досить-таки значне зібрання історичного матеріалу, що може послужити важливим джерелом для відтворення минулого України. Історія наша, як і кожного народу, — невичерпна криниця, і тому короткого шляху до її пізнання, мабуть, немає. Та наразі перед українським читачем уперше в такому обсязі постає життєпис національних, інтелектуальних і духовних пошуків та боротьби у різні часи й епохи, — саме цього й прагнула редакційна колегія нашого видання.

— Спасибі!

“Тисяча років української суспільно-політичної думки” — видатний проект ученого й мецената з Америки Тараса Гунчака, втілений “Дніпром” — це не одне 10-річчя житиме творчу думку нашого суспільства. Про джерела виникнення задуму та труднощі, що супроводжували його здійснення, наш кореспондент і розмовляє із Тарасом Григоровичем.

— Вельмишановний добродію! Видаєництво “Дніпро” репрезентує сьогодні здійснення Вашого чудового проекту — вперше український читач має змогу переглядати унікальні матеріали й документи, зібрані в 14 книгах 9-

Анатолій ЧЕРДАКЛІ, головний редактор видавництва «ДНІПРО»: «МИ ПОДАЛИ ПРИКЛАД ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОЛЮ КУЛЬТУРНОГО РОЗВОЮ НАЦІЇ»

— Анатолію Миколайовичу, зізнайтеся, Ви вірили, що подвижницький проект пана Гунчака “Тисяча років української суспільно-політичної думки” фактично вдасться завершити до 1 грудня минулого року? Адже в надзвичайно стислі строки потрібно було підготувати до друку близько 500 аркушів досить складного, специфічного тексту — документів, послань, довідок, листів, укласти сотні тисяч приміток, довідок... Це ж фантастичний успіх!

— По-перше, зневіра — найнепримиренніший ворог професора Гунчака, і вже одне те, що він очолював редакційну колегію цього й справді унікального видання, унеможливлювало будь-які вагання й сумніви. По-друге, колектив “Дніпра” зумів підготуватися до серйозного випробу-

вання — було здійснено технічне переоснащення видавництва й прийнято на роботу висококваліфікованих працівників, що й дало змогу паралельно з цим виданням здійснити ще кілька відповідальних проектів, які залишать помітний слід і в літературно-мистецькому житті, й у поліграфії. Директор видавництва — завзятий і цілеспрямований Володимир Войтович — поставив справу так, що розслабитися не можна було й на мить. Отже, й часу на сумніви просто не вистачало. Як головному редакторові видавництва, мені залишалося тільки налагоджувати виробничий процес, дбаючи про його якість.

— Мабуть, не обійшлося без фінансових труднощів? Таке ошатне видання в наш час...

— Атож, не обійшлося. Але завдяки тому, що воно було

сприйняте багатьма поважними людьми як визначна подія в нашому духовному житті, ми таки не могли розминутися з успіхом. Зокрема, щиро й безкорисливу допомогу виданню надали Український інститут Америки (Нью-Йорк), Федеральна Кредитна Кооператива “Самопоміч” (Нью-Йорк), Перший Український Федеральний Щадничий банк “Певність” (Чикаго, Філадельфія), а ще — добродії др. Любомир Кузьмак, його дружина Оксана Смішкевич-Кузьмак та їхня донька Роксоляна. Саме завдяки їхній патріотичній підтримці задум натхненника цього видання Тараса Гунчака й пощастило втілити в багатотомне зібрання. Без патріотизму, самопосягати це було б неможливо.

— Будь ласка, кілька слів про художньо-стилістичні особливості видання, — наш читач не байдужий до них. Як

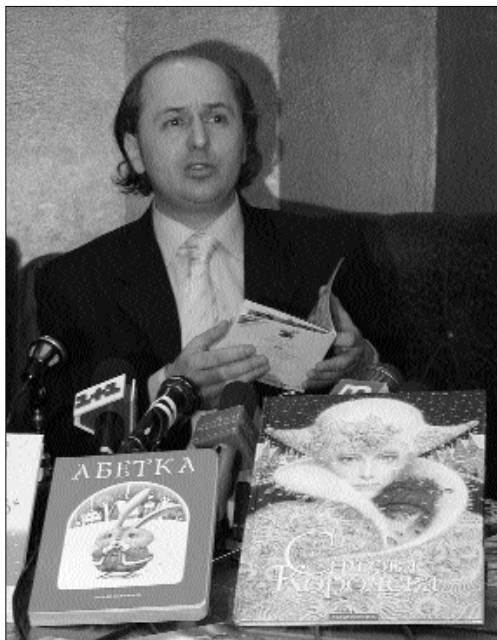
можна бачити, кожен том його має свій графічний символ?

— Саме так! Працюючи над художнім оформленням “Тисячі років української суспільно-політичної думки”, ми сповідували філософську засаду добродія Тараса Гунчака, що культура — це діалектичний процес. Кожний український епос притаманна своя барва, своя характерна особливість, це вже постаралися художники В. Машков та В. Мітченко. Якщо, наприклад, перша книга другого тому ввібрала документи національно-визвольних рухів, ідею Козацької держави, то її й визначив Герб Війська Запорозького — рушійної сили епохи. На четвертий том припали документи просвітництва — символом її маємо запалену свічку, а дев'я-

тий том позначений суттю української національної ідеї, що знайшла гідне втілення на головному майдані Києва — Сама Україна в образі юної Суверенної Вітчизни. Сподіваюся, читачі в Україні й діаспори оцінять наші старання —

■ трудилися, власне, для них.

Іван Малкович

«НАЙБІЛЬШИЙ КУЛЬТУРНИЙ ПРОЕКТ НЕЗАЛЕЖНОСТІ»

вдалий рекламний хід. Загальний тираж серії — 1 мільйон примірників. Дитяча книжка по гривні, запевнили організатори проекту на прес-конференції в УНІАН, буде у кожному поштовому відділенні міст і сіл України. Фінансують акцію "Укртелеком", "UMC", "Utel", "Info-som" та "Укрпошта"...

Гість редакції "Слова Просвіти" сьогодні — Іван Малкович, директор дитячого видавництва "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА":

— Назва видавництва — з оповідання Івана Франка "Грицька шкільна наука". Грицька, який прийшов зі школи, батько питає, що він там учив. Той відповів: "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГУ". Хочемо, щоб це слово було першим, яке діти прочитають. Вони будуть мудріші за Грицьку...

— Яка перша книжка у Вас вийшла, Іване Антоновичу?

— Першою книжкою у нас була "Абетка", накладом у 50 тисяч. З'явилася під щасливою зіркою, бо одразу пішла слава, що "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА" — хороше видавництво. Ця "дута" слава годуватиме нас і по сьогодні.

— Можливо, розкажете, де взялися гроші на видавничу справу?

— Коли ти маєш чітко сформульовану ідею, уявляєш методику її втілення і добре працюєш — трапляються на шляху випадки, люди, котрі допомагають тобі, а ти допомагаєш їм. Це наче виходить згори, з неба.

Задумали видати "Абетку", мала бути товста, клеєна, понад 2 сантиметри корінцею... Усюди у видавництвах казали: неможливо... Вони найбільше робили дев'ять склейок, а то треба було сімнадцять. Усе почалося банально, по-нашому. Тобто я мусив дати хабара робітникам, щоб той наймні спробував склеїти книжку. І — все прекрасно вийшло, не розривалося, мало вигляд. Тоді вже із цим пере-

конав фабрику, що можливо видати нашу "Абетку"...

Далі — гроші. Допоміг мій земляк Михайло Ткачук. Познайомив нас теж випадок, уже в Києві, де ми жили на Ромена-Ролана. Моя дружина йшла в березівському (я — з карпатського села Березова) кожусі, Михайло підійшов і каже: "Я знаю, де зробили цей кожух".

Виявилось, він — із сусіднього села. Так ось, людина, що займалася такою неромантичною роботою, як прийом макулатури, і допомогла, бо мала книжки обухівського комбінату на картон. Михайло дав п'ятимісячну позику мені — 25 тонн картону, з меншою відсотковою ставкою... І процес пішов. На перші три тисячі тиражу знайшов гуртового покупця. За ці гроші я викупив на фабриці ще десять тисяч книжок. Ще не видрукувався увесь тираж, як більшу частину я вже розпродав. За чотири місяці віддав борг — і справа пішла легше.

— Яку абабагаламагієвську книжку вважаєте найкращою, найважливішою?

— Найбільше проблем викликала книжка, яку я дуже люблю — це "Улюблені вірші". Неймовірно важко друкувалася. Самому треба було відстежувати весь процес, перевіряти якість. Майже кожному треба було платити з кишені, щоб сумлінно працювали. Вважали, якщо ти — приватник, то маєш безліч грошей. А коли ти насправді на позиках живеш, і після виходу книжки у твоїй загальній касі залишається близько 50 гривень — нікого це не турбує.

Крадуть папір на фабриці — 8 тонн. Постійно скандали. Зупиняв навіть друкарські машини. Погрожували принести звіти ногами вперед, доходило до бійок... Дуже тяжко було. Я спав по 50 хвилин на день, дома майже не бував. Це була остання книжка, яку я друкував в Україні. Бо на формат, обсяг, ілюстрації, тверді обкладинки книжок "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГИ" у нас немає машин. Вони коштують за мільйон доларів і наші фабрики не можуть цього собі дозволити.

Так само їздив на перші друки за кордон, показував, що хочу, як хочу. Траплялися і під час перельотів неймовірні ситуації. Потрапили раз у якийсь смерч, уже падали, двері літака відчинилися, екіпаж був у паніці... Слава Богу, нічого не сталося. Звичайно, ближче і безпечніше в Україні друкувати, але таких можливостей зараз немає.

Останній проект "Міні-Диво" друкували вже у нас — дозволяють формат і обсяг.

— Невже не можна уникнути цих видавничих стресів?

— На жаль, ні. Добре, що уникнув інфаркту. Коли ти дивишся, як ротаційна машина перетворює твої гроші за 10 хвилин на 200 кілограмів браку — не легко. Щоб зупинити машину, доводиться деколи навіть битися з працівниками. Усе відбувається на нервовому зриві, не спиш і спати не хочеться. Мусив перевчати друкарів на своїх книжках, як якісно треба друкувати. Результат бачите у книжці. Усі кольори і відтінки — як має бути. Яку роль відіграє ілюстрація в дитячій книжці, знаємо.

Ти відриваєш од себе шматок життя і здоров'я. Щоб кольори яскравіші були — впливаєш свою кров. Сам відпадаєш за все: за творчу сторону, якісний друк, піари, розповсюдження...

— Чому не розподілите повноваження?

— Поступово, сподіваюся, будемо розширюватися.

— Чи прибуткова Ваша справа?

— Якби вона була прибутковою, Україна була б завалена українськими книжками.

— Як відгукуються про вас читачі на книжкових форумах?

— Багато позитивних відгуків. Траплялося, що навіть ті, хто погано володіє українською, купував наші книжечки й дуже дякував. На XIV міжнародному форумі в Росії до мене підійшла дівчина українського походження і схвилювано сказала: "Я вперше пишаюся своїм українським корінням". І це справді стимулює до праці.

Нещодавно мали міжнародні ви-

давничі домовленості. Плануємо видати "Казки Туманного Альбіону" українською (ілюстрації Владислава Єрка), дитячий бестселер "Гаррі Потер". Наша мрія — утвердитися на американському ринку. Є чимало пропозицій, але ми очікуємо на кращі.

— Російською не видавали книжки?

— Ще ні. Хоча це б поживило наш бізнес. Є зацікавлення великих російських компаній.

— Скільки художників у вас працює?

— 3 десяток. Постійно шукаємо. Масою двох справді великих художників: Кость Лавро та Владислав Єрко. Решта — гарні художники. Софія Ус ще засвідчить себе, працює вже четвертий рік над книжкою "Вовченятко, яке любило запливати в море".

— Як виникла ідея "Міні-Диво"?

— Завдячую зустрічі зі Станіславом Довгим, тоді — головою "Укртелекому", а тепер — керівником Державного комітету зв'язку. Пан Станіслав виявився активним книголюбом. Почалася наша співпраця з книжечки "Літаючий капелюх", а без їхньої підтримки було б дуже важко.

Зараз є торговельна мережа "Укрпошти", яка має близько 50 тисяч відділень, аж до найвіддаленіших сіл. Підтримали нас і в рекламі проекту. Уся Україна вже побачила телевізійний ролик "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГИ". Добре, що вдалося переконати певних людей підтримувати замість російських "рор" українську книжку. Дитина може дозволити собі витратити гривню на хорошу книжечку. Це — найбільший культурний проект за часів незалежності.

Розмовляв
Олександр СОЛОНЕЦЬ

У жовтні — грудні 2001 року відповіли до угоди про співпрацю Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Т. Шевченка та Головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації провадився міський дитячий конкурс патріотичного плаката і малюнка "Палітра українського слова".

Головною метою конкурсу є утвердження української мови як мови корінної нації, основи її духовної та художньої культури, активізація пізнавальної діяльності дітей та молоді, їх творчого потенціалу, виховання любові до рідної мови, виявлення та підтримка юних обдаровань.

На адресу Оргкомітету конкурсу надіслали свої роботи 298 учасників. Згідно з умовами конкурсу авторами робіт є діти та молодь 3-х вікових категорій. Ними представлено 312 робіт. Із них: 6-9 років — 97 робіт, 10-13 років — 169 робіт, 14-17 років — 46 робіт.

Усім учасникам конкурсу надіслано подяки за участь у конкурсі і привітання з Новим роком та Різдвом Христовим від Голови ВУТ "Просвіта" ім. Т. Шевченка, народного депутата України П. Мовчана та начальника Головного управління освіти і науки КМДА Б. Жебровського, запрошено на новорічну ялинку до Київського Палацу дітей та юнацтва.

Засідання журі конкурсу відбулося 11 січня ц. р. У його роботі взяли участь: Микола Стратілат — голова журі, заслужений художник України, Ярема Гоян — директор видавництва "Веселка", Юлій Скаканді — член Національної Спілки художників України, Тетяна Кожасва — керівник студії образотворчого мистецтва Київського палацу дітей та юнацтва, Галина Калмикова — відповідальний секретар Київської "Просвіти".

Оцінюючи роботи, члени журі ділилися своїми враженнями, щиро дивувалися вмін-

Антон Макарець, 10 років

ПАЛІТРА РІДНОГО СЛОВА

ню дітей, їхньому розумінню поставленої мети. Пензлем і фарбами діти оригінально поєднують колір і барви рідної землі з логікою своїх думок. Чи то плакат, чи ілюстрація до народних казок та пісень, творів українських класиків, чи то малюнки фольклорних свят традиційних народних дійств, а то й просто "малюючи" Україну, діти ще раз довели просту і важливу істину: мова — душа народу. Палітра українського слова розцвіла

на малюнках сотень київських дітей. "Запашна, співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики і квіткових пахощів..." — висловлювався великий Олесь Гончар про визнання української мови. На диво дорослих, і навіть педагогів, які телефонували до Оргкомітету конкурсу, ставлячи запитання: як же можна слово малювати? Слово ж лише пишеться або говориться. Аж ні! Магічна сила слова — в його здатності викликати думку, уяву, фантазію та образи. Дитячі роботи — тому підтвердження. Тож враження від робіт перевіршили сподівання організаторів конкурсу, що, якоюсь мірою, ускладнювало роботу журі.

Використовувалася така градація премій у кожній із вікових категорій:

6-8 років: I місце — 150 грн.; II місце — 100 грн. (2 премії); III місце — 50 грн. (3 премії).

10-13 років: I місце — 200 грн.;

II місце — 150 грн. (2 премії); III місце — 100 грн. (3 премії).

14-17 років: I місце — 250 грн.; II місце — 200 грн. (2 премії); III місце — 150 грн. (3 премії).

За спільною згодою членів журі та в подяку Оргкомітету конкурсу прийнято рішення використати частину преміального фонду для заохочувальних премій.

За розробку плаката, який взято за основу

виготовлення плакату-афіші виставки, переможців конкурсу нагородити премією в розмірі 100 грн.

Заохочувальна премія встановлена в розмірі 50 грн.

Попереду — заключний етап конкурсу — мистецьке свято "Палітра українського слова", присвячене підведенню підсумків конкурсу та відзначенню переможців.

Відбудеться свято 7 лютого ц. р. у приміщенні Київського палацу дітей та юнацтва (м. Київ, вул. Січневого повстання, 13). Початок о 16.00.

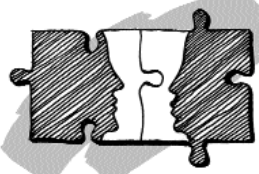
Запрошуємо всіх на свято!

А. ТРЕБЕНКО,

зав. відділом секретаріату "Просвіти"

Анастасія Тімірова, 17 років

16 січня святкуємо малий ювілей Нації: рівно 10 років тому Верховна Рада України прийняла текст Національного Гімну України з посиланням на авторство Павла Чубинського. У вересні нинішнього року також відзначатимемо (чи урочисто?) рівно 140 років з дня написання цього тексту. Проте, чи саме цей текст написав Павло Чубинський І ЧИ НАМ ПОТРІБЕН НИНІ САМЕ ТАКИЙ?

Українська Нація перебуває зараз у підлітковому віці. Але не це є небезпечним. Небезпечно те, що у нації немає чітко визначених, однозначно трактованих і загальновизначених героїчних прикладів, символів, закликів і атрибутки. Власне відсутність чіткості, однозначності трактування і загальнонаціонального (загальнонародного) визнання, а отже й відсутність достатнього розуміння та глибокого усвідомлення цих конче необхідних складових свідомого патріотизму — є важливою перешкодою на шляху розбудови молодії незалежної держави.

Візьмемо, наприклад, найочевидніший (бо у всіх перед очима і затверджений парламентом) символ Національної Держави — Гімн України.

*Ще не вмерла Україна
І слава, і воля,
Ще нам, браття українці,
Усміхнеться доля.
Згинуть наші вороженьки,
Як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття,
У своїй сторонці.
Душу й тіло ми положим
За нашу свободу
І покажем, що ми, браття,
Козацького роду.*

Уперше в цій редакції тексту Український Національний Гімн зазвучав офіційно на урочистому засіданні Верховної Ради України 5 грудня 1991 року у виконанні Українського народного хору ім. Григорія Верьовки (аранжування Анатолія Авдієвського). Під час виконання цього твору Капелюю бандуристів ім. Тараса Шевченка (США), ми почули деяку відмінність у третьому рядку: *“Ще нам, браття молодії...”*. Відмінність суттєва, бо не заперечуючи національної приналежності (“браття” в контексті перших двох рядків), акцентує звернення до молодих українців, а отже, вибудовує у свідомості певний погляд у перспективу, з надією на можливості молоді і молодії держави.

Народний хор Академії Наук України, студентський хор Київської консерваторії під керуванням Павла Муравського, деякі інші хори також співають *“браття молодії”*. Відомий народний хор “Гомін” під керівництвом Л. Яценка співає *“браття українці”*, замість *“І покажем,”* — *“Та й покажем”*, замість *“вороженьки”* — *“воріженьки”*, а замість *“і слава, і воля,”* — співають (зрештою, цілком слушно за змістом) *“ні слава, ні воля”*. Цей останній варіант знаходимо також в “Енциклопедії українознавства. Т. 1. Мюнхен — Нью-Йорк, 1949 р.”

Існують десятки інших версій з більшими й меншими відмінностями: *“...ще нам, браття козачи, ... згинуть наші вороги,”* (збірник “Луна”, упорядник — Кирило Стеценко); *“браття молодії, ... наші вороги, ... запануєм, браття, ми...”* (окреме видання, Київ, 1917 р.). А в збірнику “В. Трембіцький. Український гімн та інші патріотичні пісні. Нью-Йорк — Рим, 1973” знаходимо й такі рядки: *“Ой Богдане, Богдане, Славний наш гетьмане, Нащо віддав Україну Москалям поганим?”*

У чудовій книжці “Павло Чубинський. Сопілка. — К.: Задруга, 2001. — 79 с.” (упорядник — Дмитро Чередниченко) подано 17 (сімнадцять!) варіантів вірша “Ще не вмерла Україна”. У тому числі й видрук з журналу “Мета”, № 4, Львів, грудень, 1863 р., в якому цей вірш подано в добірці із “Заповітом” Т. Шевченка, та ще й за його підписом.

Але найголовніше, що вдалося встановити Д. Чередниченку на підставі вивчення майже двох десятків архівних і рідкісних літературних джерел, це факт розбіжності між першим рукописом Павла Чубинського і пізнішими варіантами пісні, в тому числі й нинішнім текстом Гімну.

Зокрема, він цитує Павлового побратима — Леоніда Білецького, який був безпосередньо причетним до подій, що супроводжували факт написання: “У пресі мені траплялась вказівка, що пісня *“Ще не вмерла Україна”* — Є. Г.) *України і слава, і воля*” — народна. Я можу засвідчити, що це помилкова думка: її справді створив Павло Платонович за таких

УПРОДОВЖ ДЕСЯТИ РОКІВ СПІВАЄМО НЕ ТОЙ ГІМН

обставин...”

І далі розповідається, як на дружній вечірці з сербами, в київському будинку купця Лазарева, на Великій Васильківській, 122 (нині — 106), співали сербську пісню, де були такі слова: *“...Серце біє і кров ліє за свою свободу”*. На Чубинського це справило таке величезне враження, що він вибів до суміжної кімнати, а через півгодини по тому вже з’явився з текстом *“Ще не вмерла Україна...”*

Цілком очевидно (і не випадково), що слова П. Чубинського *“і слава, і воля”* та *“запануєм і ми, браття...”* перекидають місток до Т. Шевченка, котрий в “Івані Підкові” фразус:

*Було колись — в Україні
Ревіли гармати;
Було колись — запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю...*

У мене давно склалося враження, що ворогам України *української*, ворогам України справді суверенної і демократичної дуже хочеться, щоб текст нашого Гімну залишався саме таким, як зараз. Тобто перекрученим за формою, абсурдним — за змістом, руйнівним — у сфері національно-патріотичного самоусвідомлення.

Вчитайтесь-вдумайтесь: *“Ще не вмерла Україна...”* Пропоную цілком логічне продовження: *“...але помирає, бо у бідних українців розуму немає!”*

Не поспішайте ображатися на мене. Подумайте. Подумайте і проспівайте від початку (без мого дратливого додатку): *“Ще не вмерла...”* Тобто що — поки ще тримається, але вже дихає на ладан? Причому, разом зі “славою” і “волею”.

Уявіть себе серед тисяч співвітчизників, разом із якими, у злагодженому хорі, у супроводі великого симфонічного оркестру, ви урочисто проголошуєте цю істину: *“Ще не вмерла...”* Хіба це не початок реквієму?! Вдумайтесь: перше дієслово (слово про дію; а оскільки це Гімн Нації, то про нашу з вами дію) дає заяву на смерть: *“вмерла”*. І це нормально? Хіба це Гімн новонародженої країни, яка хоче рости і розвиватися!?

Та такого “гімну” добре лише нашим ворогам співати. Тобто, добре для них, коли вони співатимуть для нас. Як попередження і погроза. От приїде російський хор (а таки приїде, бо “Рік України в Росії” — це ж, по суті, черговий рік експансії Росії в Україні) і співатиме перед Вами, “браття-українці”, з триумфом, акцентуючи на тому, що ось-ось їхня “правда” візьме гору: “Ще не вмерла... і воля”, але невдовзі. Мовляв, зачекайте, українці, не так довго вам залишалося чекати і ... співати. Тим більше, що і в Гімні вашому не закладено жодних реальних перспектив, а лише дитячі ілюзії та припущення:

*Згинуть наші вороженьки,
Як роса на сонці...*

По-перше, якщо так лагідно називаєте своїх ворогів, суфіксуючи найдорожчим (*неньки* — *вороженьки*), то яким чином збирається подолати їх — *улюблених*?! А ніяк. Самі *“згинуть”*. Випаруються, *“як роса на сонці”*. Дивина та й годі. І ви хочете, щоб оце гороскопне базикання брали до свідомості громадяни-патріоти?

А по-друге, як маємо розуміти “росу на сонці”? Бо якщо роса *під* сонцем випарується, це зрозуміло, а *на сонці* її просто не буває. Виходить, “нашим вороженькам” нічого не загрожує взагалі?

*Ще нам, браття українці,
Усміхнеться доля.*

Що це за безглузде “пророцтво”, звідки воно, на якій підставі? У Гімні підстав немає! Та й коли воно буде оте “ще”? Ми ж не малі діти, щоб вірити обіцянкам — “От завтра прокинешся, а під подушкою — дари від святого Миколая”. А якщо вірите, тоді чого ви, “браття українці”, не задоволені нинішньою владою, яка те саме вам упродовж десяти років обіцяє: терпіння, чекайте, *ще* вам доля (*колись*) усміхнеться...

ся... Тим більше, що самі про це повторюєте у своєму Гімні, як заклинання.

Якби хтось захотів масово зазобувати українців, то він вигадав би саме такі слова, які замість того, щоб будити патріотичні почуття, спонукали б українців до самоприниження, пригнічували невизначеність, пасивність, лінивими обіцянками сумнівного майбутнього, повною відсутністю мети і — головне — *відсутністю намірів боротьби*, не кажучи вже про методи, засоби і кроки вперед! Тобто повною відсутністю *патріотичного обов’язку*!

Люди добрі, роззуйте очі та розгляньтесь навколо, на інші нації, де давно немає наших проблем (“...чужого научайтесь”). Ось Вам початок німецького Гімну:

*Дойчланд, Дойчланд — убер аллес!“
(Німеччина, Німеччина — понад усе!)*

Тут все чітко і ясно: мета, прагнення і патріотичний обов’язок. *“Понад усе!”* Візьміть початок польського Гімну:

*Єшче Польска не згіне’ла
Кеди ми жиєми.
Цо нам обца пшемоц взе’ла,
Шабльо’ одбежєми!”
(Якщо ми живі,
То Польща не загинула.
Те, що насильно у нас забрали чужинці,
Шаблею відвоюємо!)*

Як бачимо, лексика польського Гімну включає можливість проспівати його для поляків кимось іншим, загрожуючи їм так, як це можливо в разі виконання сучасного Гімну українського. Також не бачимо в польському Гімні жодних погроз, якщо навіть його співають поляки, бо “шаблею відвоюємо” тільки те, “що насильно забрали чужинці”.

Коли восени 1981 року в Москві вирішували: вводити чи не вводити до Польщі війська для придушення “Солідарності”, один із членів Політбюро процитував ці рядки польського Гімну. І це одразу внесло ясність щодо вірогідної реакції поляків на іноземну інтервенцію.

Нам також час внести ясність. Собі й іншим. Не гріх було б нам сформулювати Гімн в

У НОТАТНИК ПАТРІОТА

рішучішої, динамічнішої редакції, наприклад:

*Піднімаймо Україну,
Її славу й волю,
Щоб нам жодна чужа сила
Не зламала долі.
Нумо, браття, до роботи
Дружно маєм стати,
Разом з Богом, зла супроти
Щасття добувати!*

Жодним чином не претендую цим на досконалість. Нехай читачі пропонують свої варіанти тексту, діляться міркуваннями, надсилають зауваження. У кожному разі, **текст нашого Гімну має бути не аморфний і не плаксивий, а бойовий, урочистий і мобілізуючий**. Такий, що викликає повагу і пошану до Нації. Чого всім Вам щиро бажаю.

Євген ГОЛИБАРД

УКРАЇНА БЕЗ ГІМНУ

Живемо в епоху паліативів. Тобто тимчасовостей, тимчасових, не кращих рішень, які потім переходять у категорію рішень тривалих, якщо не вічних.

На початку другого десятиліття вже незалежної України не маємо ані остаточного варіанта Державного Герба, ані остаточного, затвердженого в законному порядку Національного Гімну.

Цього року виповнюється 6 років нашій Конституції, у статті 20 якої читаємо:

“Державний Гімн України — національний гімн на музику М. Вербицького із словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України”.

Такого закону ще не прийнято, а отже, Україна досі живе без офіційного, але з тимчасовим символом своєї незалежності.

Якщо дивитися на справу з боку символів, побачимо, що й незалежність у нас ніби тимчасова.

Директор Інституту українознавства академік Петро Кононенко вважає, що такий стан речей, на жаль, є типовим для нинішньої української реальності, коли відповідні владні чинники і функціонери нерідко ігнорують ос-

новні положення Конституції і об’єктивні вимоги національного будівництва.

Академік **П. П. Кононенко**:

“Це питання дуже гостре. Дехто хотів би вважати, що слова “Ще не вмерла Україна і слава, і воля” відображають лише прагнення, бажання українців, далекі від реальностей. Мали місце дискусії навколо цього вислову, з різними варіантами слів. Але хто б і як не казався, а Україна не вмерла у найтяжчі часи, поготів не вмере нині.

Був час, коли Костомаров писав: “Лежить у могилі Україна, але не вмерла. Вона пробудиться, вона повстане серед інших держав неподільною землею, Україною”.

Зараз дехто з тих, хто прагне повернути імперське минуле, намагається відмовити Україні в праві на державність, ставить під сумнів її Символи.

От тут мав би виявити свою рішучість гарант Конституції, уряд, парламент, Конституційний Суд і, замість того щоб закликати, — ужити рішучих заходів!

Ви подивіться: у Києві, в кінці Хрещатика стоїть дуга, що на ній написано “На честь 300-річчя возз’єднання України з Росією”. Але це го-

ТОЧКА ЗОРУ

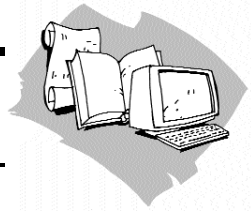
ла пропаганда, яка не має під собою жодної історичної і юридичної основи. На бульварі Шевченка стоїть пам’ятник Леніну, на якому читаємо категоричний і абсурдний вердикт про те, що тільки “за умов спільної дії пролетарів великоруських і українських”, — вільна Україна можлива.

Ми знаємо, що це, у крайньому разі, історична фантастика і, водночас, — московсько-большевицька пропаганда з епохи, яка вже дійсно вмерла і не має жодної перспективи. І така ситуація зберігається не тільки в столиці України”.

Байдужість, безвідповідальність, а подекуди й свідоме прагнення керівників у центрі й на місцях не виконувати волю народу і Конституції — сумна, але очевидно яскрава і достатньо переконлива ознака цього перехідного періоду.

Тут і рядовий народ український повинен сказати своє рішуче слово. Тоді й урядові функціонери вчинять за логікою подій.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ГОВОРИ ДО МЕНЕ МОВОЮ МОЄЇ ВІТЧИЗНИ!

Закінчення.
Початок на с. 1

Порівняймо: посольство Франції в Україні спільно з МЗС Франції запровадило програму сприяння видавничій справі “Сковорода” і дає нам гроші на те, щоб ми перекладали найкраще з їхнього духовного набутку українською мовою, а наших майстрів перекладу щороку ще й преміює за результатами окремого конкурсу, тоді як Росія створює затулінський варіант Малоросійської колегії і завалює нас вагонами легкотравного російськомовного читива, бо це, як сказано у Федеральній цільовій програмі “Російська мова”, “відповідає стратегічним інтересам” Росії і примножить її “економічну могуть”. Мова коштує дорого. Той, хто переходить на чужу мову, мусить за це добряче платити. Якби ж то тільки з кишені. Платимо оптом і вроздріб свободою.

Нові часи — тонкіші методи. Довжелезний список заборон і обмежень української мови ось-ось має поповнити новий Закон про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Проект такого закону подав до Верховної Ради 12 вересня 2001 року сам гарант Конституції (дотримання 10-ї статті якої поки що активно гарантується з точністю до навпаки). Бо дуже треба нам з фейсом і кейсом у Європу, хоч там за 10 років існування Хартії її ратифікувало у тій чи іншій вигідній для себе частині тільки 14 держав. То байдуже, що сама Хартія покликає захищати мови, які перебувають на межі зникнення, і зобов’язує нацменшини дбати про мову свого громадянства, визнаючи за нею виключні права на своїй землі. Байдуже, що у нас діє Закон про національні меншини,

яким сповна застережено мовні права меншин. Міжнародна спільнота визнала цей правовий акт одним з найкращих і найдемократичніших у галузі міжнаціональних взаємин. Переконувати її ще раз, дублюючи закон, означало б утверджувати у погляді, що Україна не шанує вже ухвалених законів і не бажає їх виконувати. Утім, це й так очевидно на прикладі нехтування нині чинного Закону про мови. З одного боку упаковки українські фірми тулять англійську назву товару, з іншого — російську. А де ж тутешня? І на те нема ради. Досі не прийнято нового Закону про мови, який би передбачав хоч якийсь контроль за правопорядком і санкції проти порушників (у Верховній Раді вже залежалися шість законопроектів, зокрема й поданий Кабміном). Не випрацювано і Концепції державної мовної політики (що роботу, підібравши для неї фахівців, ініціював і “забув” довершити на початку 1999 р. Департамент з мовної політики, котрий у Держкомнацміграції розформовано з 1 квітня 2000 р.).

Внутрішні потреби України вимагають невідкладно створити повноцінний спеціалізований державний орган для виконання затверджених урядом програм мовного розвитку (їх ніхто не скасовував, хоча нова давно на часі), а також для здійснення нагляду за дотриманням конституційних гарантій (у Європейський рік мов натомість ліквідовано як непотріб куций відділ моніторингу мовної політики в Кабміні і навіть відповідну Раду при Президентові). Ставити поперед цих завдань зовнішній чинник — приєднання до Хартії — нелогічно. Точніше, це логічно тільки як пропагандистська акція перед виборами до Верховної Ради або як відчіп-

на для Парламентської Асамблеї Ради Європи.

Рік України в Росії, чи Росії в Україні, чи просто єдиної і неділимої Росії, рік дожиму, витіснення України з України почався із широкомасштабної мовної агресії і коштом українського платника податків. У Києві на Новий рік, коли вічним гостем у домівах почувалось телеящик-зомбувач, хоч як перемикай канали, годі було знайти живе українське слово, не засмалцьоване до мертвотного блиску офіціозом або не висміяне українофобами. Яка школа самоцензури і саможерства!

Слід сподіватися, наші філософи ще пояснять, чому об’єктом нападу, загнущування, оскотчення, денационалізації, підміни сурогатом, тобто усунення з майданів та екранів, витіснення з масової свідомості, став його величність український гумор. Чому так штурчон “розкручуються” на людях усілякі смердючки, кролики, недорічки-телекуми, мамадурники і чому так невільно почувалось в ЗМІ український сміх. Але палати розуму не треба, щоб зрозуміти: це — знак великої біди. Основна причина лежить на самісній поверхні, і народ сам давно знайшов їй формулу: сміху боїться навіть той, хто вже нічого не боїться.

Так само пісня є останнім прихистком мови навіть тоді, коли цю мову вже знищено. А українська мова ще живе, борониться як-не-як під дулом фатального узаконення офіційної двомовності. Та й за піснями, що їх фахівці налічили понад 200 тисяч, либонь, недосяжна для жодної іншої. Але є ті, кому вона досі чомусь заважає. Кредо ненасиченого мововбивці висловлює у “Кримській правді” (27 жовтня 2001 р.) головред М. Бахарев: треба “зробити все, щоб росіянам було ви-

гідно бути скрізь — і в Росії, і за її межами”; нашо Україні “силомиць нав’язувати” українську мову, коли нею говорить вже меншість? Протягти до нашої Верховної Ради московську фракцію, узаконити під гаслом рівності колоніальну мову на українських теренах як панівну, виривши мові аборигенів могилу, — це і є для таких план та мета року.

Коли заходить про любов до слов’янства, то усі росіяни-панслависти давно мали б опанувати багатющу українську мову бодай з тієї простої причини, що в ній куди виразніше від молодшої периферійної мови, котра утвердилася за Московією, проступає і живе киснем сьогодення саме давньослов’янський і при тому аж ніяк не власне східнослов’янський, елемент. Та й у самій російській мові академік О. Трубочов (Вопросы языкознания, 1957, № 5, с. 67) за етимологічним 4-томником Фасмера з 10779 слів (крім власних імен та етнонімів) виявив пізніші запозичень 6304 (понад півмови — 58,5%), слів загальнослов’янських (і ранніх запозичень) 3191 (29,5%), власне російських слів 93 (0,9%), а східнослов’янських тільки 72 (0,8%). Як бачимо, замало для підтвердження теорії братньої триспальної колоски, зате якою тривалою і плідною виглядає спільна історія слов’янства! Хочеш знати її і дбати про спільне коріння — вчи українську, наслідуй питомий голос України.

Коли ти не варвар і не окупант, коли назвався братом і хочеш мені добра — прийди у мій дім і говори до мене мовою мого краю, як це роблю я з поваги до тебе у своєму домі. Як те роблять з поваги до будь-якого народу і землі усі гідні люди, Бі-Бі-Сі, Голос Америки, повпреди цивілізованих країн та й кожен, хто шанує не тільки нас з тобою, але й самого себе.

Віталій РАДЧУК,
доцент Київського національного університету ім. Т. Шевченка

«Я НЕ ТО ХОТЕЛА СКАЗАТЬ!»

Таке пояснення дуже часто доводиться чути від росіян в Україні. Відбувається це тоді, коли їх ментальність, тобто звичний для них спосіб мислення, який керує їхнім російським словом і супроводжує його, стикається зі словом українським, з українською думкою, яка невід’ємна від українського слова.

Розмовляють дві жіночки. Мабуть, щойно познайомилися на вечірці, з якої саме повертаються, і голосно діляться враженнями:

— Микола був дуже люб’язний, всім роздав свої візитівки...

— Чьто касается Николая, то я к нему полностью равнодушна! Тем более, чьто і он ко мне.

— Справді?! Бо я також помітила, як він захоплено дивився на тебе. Пан Микола — чудака, шляхетна людина! Я так рада за тебе!

— Правда, што — чюдик! А чьой радаятса-та? Толька не нада меня захлпать. Сказал би прямо: чьо хош. Только шляхтиця і пана мне не хватало...

— Ну як же не радіти! Це ж таке рідкісне щастя — знайти людину рівну душою з тобою!

Жіночки розмовляють на різних мовах не тільки в національному й лексичному, а перекладом — у ментальному сенсі.

Якщо до кінця повірити словам росіянки і вважати, що вона мислить у повній відповідності зі словами, які вимовляє, то дійсно є чому радіти: знайшла ж бо рівну собі душу (“...я к нему полностью равнодушна. Тем более, чьто і он ко мне”). Вочевидь, пані росіянка мала на думці зовсім протилежне і, мабуть, хотіла повідомити, що вона цілковито байдуже ставиться до пана Миколи (“Я не то хотела сказать!”).

Обмеженість і перевернутість російської мови у порівнянні з українською нерідко набуває гротескних форм.

— Де Ви мешкаєте? — питає київський міліціонер у добре-таки п’яненкої молодички, яка невідомо яким робом опинилася посеред новорічної ночі на Севастопольській площі.

— Я живу со своим отцом на Донецкой, — грайливо усміхається дівуля.

— Що? Просто... на вулиці? І не соромно? Зрештою, це Ваша особиста справа з ким... і де... Тільки я питаю: де Ви мешкаєте?

— Не знаю я нікаких ваших мешков! І вааще... гаварите нормальным языком!...

У відповідь на ввічливе звернення “пане...”, від росіянина можна почути з обуренням: “Какой я тебе пан!?”

Росіяни не тільки не хочуть зрозуміти, скільки не хочуть погодитися з тим, що слово шляхетний означає благородний, бо їх більше влаштовує уявляти собі за цим словом якогось пихатого поміщика-шляхтича.

Гарне слово захоплюватися (“бути в захопленні” від когось, чимось) у них асоціюється із тим, що по-українськи означає “загарбуватися”. На цілком слушне і лагідне зауваження пані кондуктора в тролейбусі — “Панове, не треба лаятися”, — ці російські “панове” накинулись на неї: “Сабаки лают! І ти с ними!”

Можна зрозуміти молодого українця-міліціонера, частково русифікована свідомість якого (в тому числі: через службову лексику) ще відрізняє зміст словосполучення “мешкати з кимось в одному помешканні” від жити з кимось (по-російськи: сожительство), у даному випадку — просто на вулиці, та ще й з власним батьком. Хоча міліції інколи доводиться мати справу й з набагато гіршими збоченнями.

МЕНТАЛЬНІСТЬ

Здавалося б, слово **любов**, яке вочевидь входить у десятку найуживаніших слів, застосовуючись у найрізноманітніших ситуаціях, мало б якось вирізняти ці випадки адекватними визначеннями і відповідною лексикою. Аж ні, в поточній російській мові цілком нормально співмешкають поруч (чи сожительствоют?) і вживаються розмовно: “люблю моего парня”, “люблю маму”, “люблю тушоную капусту”, “люблю Бога”, “занимаюсь любовью”, “люблю рамашки”, “люблю моего кобеля Джека...”

В українській мові почуття духовні (а з ними й слово **любов**) чітко відділені од пристрастей природи тілесної — **кохання**. Тому помилки і непорозуміння у взаємному спілкуванні та під час обговорення цих тем практично виключені. Виключені, якщо людина висловлюється справді українською і по-українськи мислить.

На жаль, значна чисельність українців в Україні не усвідомлюють собі того, наскільки підступно і зовні непомітно російська мова і відповідна їй ментальність отруюють спосіб мислення українців, вносять до нього нахабну, жорстоку, злу, образливу, далеку від любові манеру спілкування, агресивно нав’язуючи своє, перекивлене бачення світу.

Мова, в якій цілком легально існує і масово використовується сумнозвісний *русский мат*, чим росіяни відкрито хизуються і в основі якого лежить надпрезирливо ставлення до **матері** — цієї основи і берегині життя, несе в собі величезну психічну шкоду, потужну руйнівну силу, яка здатна сплюндрувати людські душі. На шляху цієї паскудної сили маємо — кожен з нас повинен! — поставити своє власне, шанобливе, виключне ставлення до мови української.

ФЕЙЛЕТОН

НАШ КИЇВ ПЕРЕПЛЮНУВ САМ СЕБЕ!

У матінці Одесі, на Привозі, з біса талановитий Хазанов розповів ну дуже смішний анекдот: їсть українець великий шмат сала. Знаєте, як українець їсть? Усім ротом, аж давиться. Йому радять порізати кусень ножем. Українець, не випускаючи сала з зубів, погоджується — показує на кутики рота: гарразд, надріж ось тут і тут. Але не дуже!

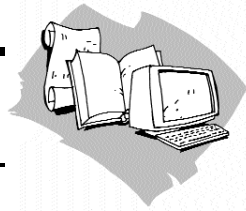
Цей новорічний епізод на КТМ із п’ятисерійного фільму “Жив собі я...”, розсмішивши публіку, засмутив лише стару одеську ворону, котра, гаркаво каркнувши, подалася до Києва. Ясна річ, по кусень сала. Тим паче, що саме в Різдво на 30-му каналі трудило уста міське шоу “Київ”: двоє мужиків із мікрофонами годину вганяли околицями столиці, випитуючи у випадкових перехожих, як знайти Кучмин яр. Ви будете сміятися, шановний читачу, але й серед випадкових стрічних знайшлося кількаро добродіїв, які досить пристойною російською — на відміну од шоуменів, котрі спілкувалися на рівні “женщина, стойте”, “мужчина, скажите”, — розтлумачили хохмачам, що жодного відношення назва одного з київських урочищ до теперішнього Президента не має. Це й на карті показали — ось він, Кучмин яр, бачите? Під Батієвою горою причаївся...

На цьому, ну зовсім різдвяному, епізоді довелося полишити розчарованих шоуменів, — каркнувши спересердя, стара одеситка вихопила з рук лискучий згорток з написом “Топографическая карта. Киев, Васильков”. Але згорток виявився занадто вже противним: “Государственное предприятие Киевская военно-картографическая фабрика”, започаткувавши російськомовну серію з 286 топографічних карт України в масштабі 1:100000, мабуть, забезпечила наших генералів на випадок окупації? Нізачо не вгадаєте, вельмишановний читачу, що сказано в примітках до цієї пікантної карти про Київ, бо це — “крупный транспортный узел, где пересекаются железнодорожные, водные, автомобильные магистрали и воздушные трассы, идущие из России к западным границам, а также связывающие северные и западные районы с Донбассом и Причерноморьем”. Ось у такому дусі й виховується українська військова топографічна служба — 1947 роком відгонить, аж смердить анексованою територією. Про який патріотизм тут може йтися?!

Зрештою, ще років із 30 тому відомий сатирик Євген Дудар написав гостру п’єсу про злочинне знищення меліораторами родючого Поіріппіння. Так от, сатирика нарешті спростовано: “Пойма р. Ирпень широкая, луговая, с большой сетью осушительных каналов. В 1948 г. на ирпенской пойме работали меліораторы, превратившие ее в плодородную долину”. Мало того, що списали з чужого, мало того, що малограмотно, з недолугими напівдитячими помилками, то ще й старими приписами невдажливих нас годуять! Важко повірити, що для таких горе-видавців поняття часу настільки ж реальне, як і гроші. А їх на подібні антиукраїнські проекти, як видно, не шкодують. Навіть одеській вороні переконатися в цьому не забракло глузду. Кар-р-р!

Та чого вимагати од пригрітих державою канцеляристів, які живуть поняттями 1948 року? Які послугуються людиноненавистницьким, єдино прийнятним для них антикультурним постулатом: навіщо мені українська мова, якщо мені досить російської? Адже навколо — тисячі тонн дорогого паперу переводиться малограмотною, порнографічною суржико-російськомовною рекламою, що, на жаль, не викликає жодного сорому в людей, які отримують зарплатню за дотримання мовного режиму столиці. Чи не тому й живемо з почуттям трагікомічної вини, що це саме ім, невідомим “героям”, сала не вистачає?! До речі, 1940 року на одеському Привозі, який тоді мало чим відрізнявся од Бесарабки, Хазанова за паскудний анекдот просто втопили б. Як і 1952. А нині ми сонно всміхаємось, протираючи очі. Це ж не хтось, дорогий друже, — Київ сам себе переплює.

● Остас СВІТЛИК

Без оцінки реального стану немислимий жодний прогноз. Тож спитаймо себе: **“Якою мовою говорить Україна сьогодні?”**

Це питання, що багатьом здається дуже простим, здебільшого блукає між двома мовами, пропонуючи якесь їх співвідношення або вибір однієї з двох, тобто мислиться як альтернативне. Тому й простота його — запаморочлива до нестями. Узяти хоча б останні переписи населення. Повірити їм — означало б зробити велике відкриття, що усі глухі чують, а німі говорять. Адже відомо: сума відсотків має скласти сотню. Проте нам чомусь не спадає на думку, що, либонь, тільки один відсоток із сумарної сотні охоплює тут усі названі категорії й підтверджує істинний критерій, а решта 99% — то щось якісно інше, що пройшло повз увагу вчених фахівців із статистики та переписувачів, які, отже, одну соту видали за значно розмаїтіше ціле. Переліс ставить в один ряд недоріку з полілотом і поетом-класиком, рівняє Елочку Людожерку з Миколою Лукашем, акцентує двомовність і цілком нехтує масовою зацікавленістю й безмовністю. Верзеш нісенітниця — отже балакаєш.

Певна річ, така зашорена простота здатна накинути нам лише так само упереджені відповіді й висновки. По суті, вона є небезпечною ілюзією, а сказати б точніше, — сліпотою й глухотою. Бо вдивляємося і вчуваємося у явище, яке численними гранями відтворює себе щодня з закономірною послідовністю і при цьому не вимагає надміру спостережливості, а мислимо поза його істотними ознаками неправдивою голою схемою, беручи її за основу для принципу. Тоді як для виваженої дії недостатньо навіть *просто* бачити: “Очевидне — від того, що воно очевидне, — казав Гегель, — ще не є пізнанням”.

Якою ж мовою послуговується Україна? Не лише *спілкується*, доходячи порозуміння, — якою мовою ми від колиски пізнаємо і творимо світ, виражаємо свої помисли й прагнення, своє індивідуальне ество, гуртуємося для праці у продуктивну силу і через яку усвідомлюємо себе громадянами однієї спільноти?

Українською? Тією, за якою світ безпомилково мав би упізнавати мешканця землі під назвою Україна? Але в Москві навіть тих українських росіян, що не вельми перейняті своєю українськістю, за першою ж інтонацією, вокалізованою фразою чи по-іншому вжитим російським словом розгадують як чужоземців, як діаспору. Отже, строго кажучи, жодною з тих двох, які переважають в офіційній статистиці.

Яка, власне, відмінність мови у світовій практиці вважається достатньою, щоб говорити про її нову якість, тобто про іншу мову? У Лінгвістичному навчальному музеї Київського університету імені Т. Шевченка експонується складена професором К. Тищенком схема, де зображено лексичні відстані мов Європи¹. З неї дізнаємося, що в португальській і галісійській мовах відмінні лише 10% слівника. Розбіжність між болгарською та македонською — у межах 10%. Між сербською і хорватською, між провансальською і каталонською, між данською і норвезькою *ріксмол* — до 5%. Словацька відрізняється від чеської 15% лексичного складу. Дистанція між українським і білоруським лексиконами — 16%. Не більшу віддаль відчує всякий, опановуючи норвезьку і шведську мови: вчити варто одразу обидві разом з данською. Взаємопереклади між названими мовами іноді зводяться, по суті, до фонетичної адаптації. Білоруський філолог В. Рагойша спостеріг, що Р. Лубківський, перекладаючи вірш Цьоткі “Небували часи”, змінив лише вимову, але не лексику, синтаксис і ритм². У такий спосіб український читач годе озвучити оригінал і сам, щоб звіритися у перекладі:

*І песні заціхлі, і смеху не відна,
І пісня затихла, і вітри не вид-*

*но,
І дзеці старэнькімі сталі.
І діти старенькими стали.
І ноты вясёлы музыкам
братъ стыдна,
І ноту веселу музикам
братъ стидно,
Радасны струны парвали.
Радісні струни порвали.*

Не дивно, що Т. Шевченка білоруси читають в оригіналі. Так само українцям доступний без перекладу Янка Купала:

*Чаму ў серцы беларускім
Песня Тарасова
Адеўкнулася, запела
Зразумелым словам?*

Польська й українська мови розбігаються на 30% лексики (як французька та італійська), російська й болгарська — на 27%, українська й російська — на 38% (відповідно тут 62% збігів: 44% лексики морфемно тотожної і 18% морфемно подібної).

теж мова. Ми є очевидцями співжиття, взаємодії і суперництва *більше* ніж двох чи навіть трьох мовних систем: ті з них, що не набули структурної повноти й не викристалізували викінченої норми, все-таки вже мають досить усталену традицію, ідентифікуються носіями як свої, а головне — ними промовляє майже весь народ країни. Тих небагато, хто говорить правильно, сприймають як диваків і чужаків; власне, у юрбі вони й самі почуваються діаспорою. Але ж досить замінити тільки кожне десяте, навіть двадцятье слово, щоб за загальноприйнятими поняттями це була інша мова.

Які, отже, перспективи? А ще б сказати так: яка з перспектив і чому найвигідніша для українського суспільства і яка йому неминуче зашкодила б і чим саме? Щоб углядіти попереду те, на чому ми можемо невдовзі спіткнутися, киньмо оком назад у минуле. Втім, минуле у нас завжди на шляху під ногами.

1985 року до 800-ліття “Слова

серватизм є самою суттю мови, одна з функцій якої — накопичення, збереження і поширення досвіду. Адже мова як вмістище понять, образів і операцій вже сама по собі несе колосальні відомості про людину і її світ, про життя людей упродовж віків. Мова — це пам’ять⁴. Без спадкової функції мови немислимими були б і інші, не менш важливі: комунікативна (порозуміння), пізнавальна (творення думки), називна (термінологічної моделі світу), виражальна, культуроносна, поведінкова, естетично-художня, консолідаційна (об’єднання в спільноту), представницька (розпізнання) тощо.

Штучне прискорення зміни лексичного складу мови, зокрема шляхом іншомовної інтервенції і підміни, веде до величезних духовних втрат. Ми вже тепер, полегшуючи сприйняття й осучаснюючи, перекладаємо Г. Сковороду, що його малий Т. Шевченко лише “списував”, про що й залишив поетичне свідчення у зрілому віці. Чи довго ще нам чекати часу, ко-

читачеві озвучити кожен із текстів на відповідний лад, зробивши й підраунки розбіжностей або, що було б легшим, — збігів:

ПОВСЯКДЕННА ЗАРИСОВКА

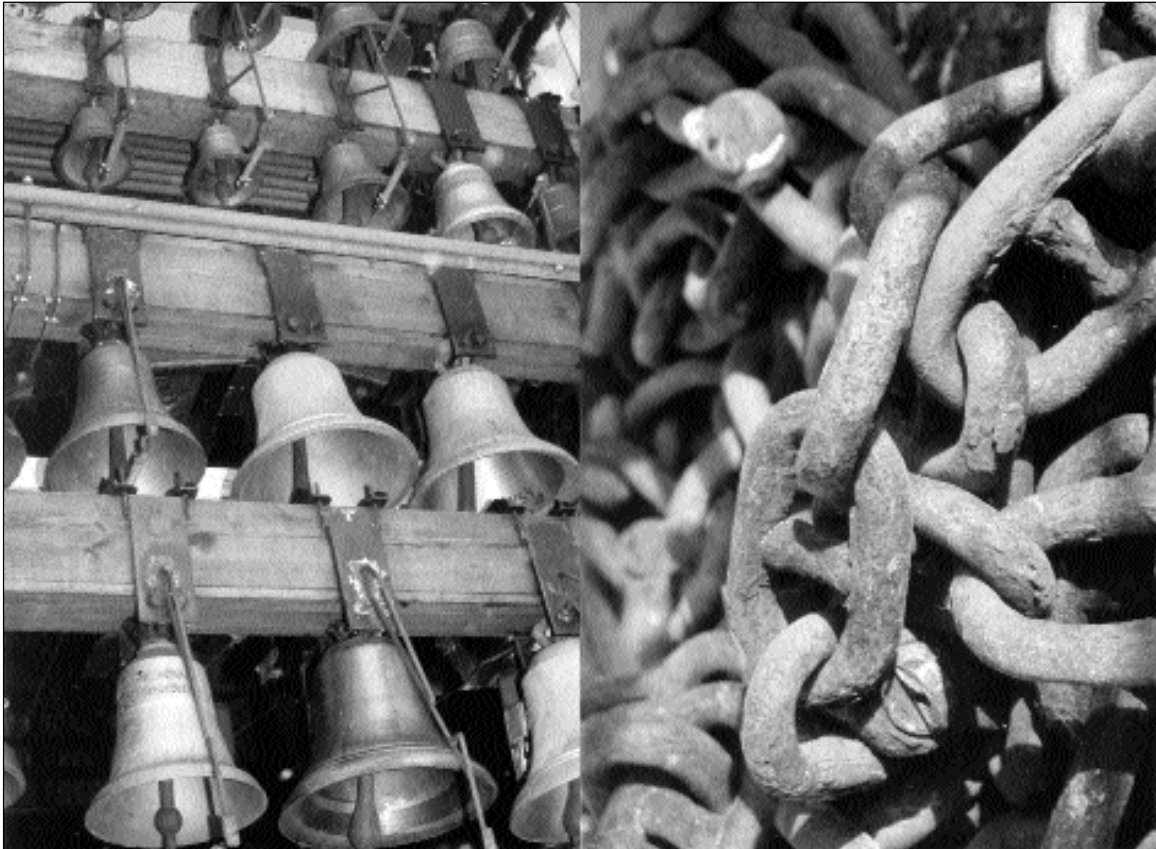
В той ранок в сім годин я позвав свою собаку і, задумавшись, ми вийшли на вулицю. На углу я побачив сусіда, бувшого завідуючого управління по учбовим закладам. Він наближався назустріч. До сих пір ми іноді зустрічалися разом і обговорювали всі проблеми. Необхідно признатися, що стрій наших мислей був невід’ємним від привичних установок, і через те наші думки у ряді випадів повністю співпадали. Але неділю назад ми посорилися із-за собаки. І ось тепер я рахував, що треба, щоб щось сказати, і тому предложив йому закурити. Но сусід нахмурился і сповістив мені, що від учорашнього дня він некурящий. Да, подумав я, хорошо. Тут мені прийшло в голову, що в кармані остається ще зо дві гривні, і я пригласив його в кафе (собака ждала на вулиці). Там він прийшов у хороший настрій і пригласив зайти до себе у гості. Я його подякував. Перед тим, як уходити, він сказав, що розкаже щось більш інтересніше — про те, як його племінник із племінницею поїстили по вивозу Германію і через Вену і Словакію тільки що вернулися назад на Україну.

БУДЕННІСТЬ

Того ранку о сьомій я покликав свого собаку і, замислений, вийшов на вулицю. На розі я побачив, що назустріч іде сусіда, колишній завідувач управління навчальних закладів. Досі ми часом бачилися й говорили про всяке. Слід визнати, що думки наші були невіддільні від звичних приписів, а тому іноді цілком збігалися. Але тиждень тому ми посварилися через того пса. І ось тепер я відчув потребу щось сказати і запропонував сигарету. Спохмурнівши, сусіда сповістив, що від учора не курить. Так, подумав я, ну добре. І тут мені інше спало на думку; я згадав, що в кишені є ще пару гривень, і запросив його до кав’ярні (собака чекав за дверима). Там сусіда подобришав на гумор і навіть запросив мене додому. Я йому подякував. Перш ніж піти, він пообіцяв, що розповість мені щось цікавіше, а саме — як його небожата зїздили за викликом до Німеччини і через Відень та Словакію щойно повернулися в Україну.

Сьогодні чи не найбільше розхитують і знецінюють українську мову, — а з нею і святі поняття, — засоби масової інформації, тобто ті чинники, які якраз і покликані плекати літературну норму. Деморалізуючий суржик і мовне безкультур’я свідомо й послідовно насаджуються вишколеним загоном тарапунок, кроликів, довгоносики, верок сердючок, телекумів і микит, не залишаючи жодних сумнівів у тому, що це і є офіційна владна політика щодо мови народу. Власне, безмовність чи напівмовність народу завжди комусь вигідна: німа безлика маса — сумирна й легкокерована, як отара. Недорікуватою маргіналові постійно бракує гордості й певності: друга сигнальна система його хистка й зрадлива, він не заводий — ним поганяють.

Однак двомовність не буває вічною, її терези ніколи не завмирають, бо мова, хоч би як тяжіла вона до усталеності, загалом не є величина стала. Двомовність — це зло, якого всякий здоровий суспільний організм намагається так чи інакше позбутися. Інша річ — як саме це робиться: спроквола чи рішуче, нервовим сіпанням угору свіжих паростей чи твердим терпінням перекошуванням і особистим прикладом, дикою війною чи цивілізованою еволюцією. Вочевидь, доля мови невіддільна від долі народу. Від сумнозвісних указів Петра та Катерини шлях української мови був вельми тернистим, таким він є і в незалежній Україні у час новітніх інформаційних технологій. Чи буде безхмарним відзначення 500-

Ланцюги і дзвони... Викувані з одного металу, а звучать по різному: дзвін — мов слово добірне, ланцюг — як ненависний суржик.

Відстані між деякими іншими мовами такі: іспанська і португальська — 25%, німецька і нідерландська — 25%, чеська і польська — 26%, російська і білоруська — 36%, сербська і болгарська — 35%, іспанська й італійська — 33%.

А тепер вслухаймося у вуличний гомін.

СУРЖИК, яким розмовляє значна більшість населення України (десятьки мільйонів!) відходить від будь-якої літературної норми — української чи російської — щонайменше на 10%, а то й на чверть лексики! Звичайно, йдеться про літературну норму для розмовної мови, а не лише для писемної, де наше листування так само далеке від нашої класики, і не йдеться про особливості чи відмінності індивідуальних або функціональних стилів, діалектів і говорів, професійних чи інших подібних групових мовних підсистем, які цілком уживаються в понятті “національна мова” як внутрішні рушії її розвитку. Суржик руйнівний і таким рушієм бути не може. Проте змішання мов йде второваними стежками, принаймні лінгвістам закономірності так званої інтерференції добре відомі. Суржик постає не безладно, це

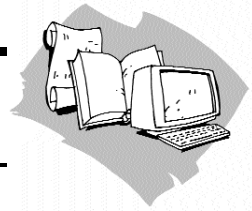
про Ігорів похід” Київський молодіжний театр, який тоді називали ще й експериментальним, поставив однойменну п’єсу мовою оригіналу. Актори з допомогою філологів неабияк опрацювали, щоб донести дух своєї давнини, реставрувавши первісну свіжість речитативу. На виставу цілими класами під проводом учителів прийшли школярі: твір бо програмний. Однак експеримент як на підлітка виявився цілком невдалим: очуднена мова п’єси (далеко не розмовна ще за своїх часів і ускладнена художнім змістом) не сприймалася, протягом вистави учні обговорювали своє і хихотіли, а коли актор гукнув у зал: “І теб”, тьмотороканський *блвань!* — дехто з юних театралів пирснув зо сміху.

“Нове життя нового прагне слова”, — сказав М. Рильський. Американський учений М. Сводеш з колегамі підрахував, що за тисячу років мова змінює ядро своєї лексики в середньому на 19%, тоді як 81% її словника, що є найуживанішим, зберігається, забезпечуючи їй природне функціонування саме як мови³. Це не буде інша мова — це буде та сама мова, але пристосована до нових історичних обставин. Традиція, кон-

ли самим собі доведеться перекладати і Кобзаря? До речі, обоє не уникнули варваризмів. Декому така постановка питання може здатися блюзнірством, але хіба не блюзнірством для далекого від шевченкознавства кола виглядає сьогодні заповітна воля поета, щоб його поховали “на могилі”, тобто там, де вже когось поховано? Дарма пояснювати, що “могила” — то курган, слово все одно міліє через смислові зсуви й актуалізується у невідчепному значенні. “Нема на світі України”, — стверджує класик. “Хіба нема?” — ніяковіє школяр. Скільком ще поколінням стане терпіння шукати світ на чужині — поза своїм світом?

Власне, потреба перекладу, тлумачення і визначає напевне, що перед нами — інша мова. Цей критерій, слід гадати, ніхто не стане піддавати сумніву, якщо його застосовувати до мовних систем, які функціонують одночасно. Хоча тут і можуть бути застереження щодо того, хто скількома мовами володіє пасивно й активно.

Цікаву ілюстрацію перекладу з суржика запропонував мовознавець К. Тищенко. Назвав він її так: “Дві мови — дві ментальності”. Пропонуємо

ВИЩИЙ АНТИКУЛЬТУРИ В МОВНІЙ ПОЛІТИЦІ

З початком чергової виборчої кампанії для українця настає пора випробування душевним боєм. Переважна сила всього баченого і читаного щодень дорікатиме йому за те, що його українська мова все більше загрожує всенародній російськомовності. Російськомовні політики звично закликатимуть до єдності без кордонів, а державність російської мови представлятимуть як єдину запоруку миру, міжнетнічної злагоди та гармонії. Не бажаючи видаватися в очах народу відвертими антизакониками, борці за російську мову для всього українського народу створюють хоч якусь ілюзію правочинності свого політичного несприйняття державної мови й потурання безбожному зросійщенню. Роблять це за допомогою всіх можливих впливів і підконтрольних засобів інформації. Якщо їм вірити, то чинний Закон про мови з Конституцією України не заперечують особливого статусу російської мови, її офіційності чи то пак, державності. До того ж облудно використовують авторитет міжнародних правових актів, посилаючись на права людини і статус регіональних мов — адже йдеться про безпардонне право нав'язувати російську мову всупереч Конституції та без жодного врахування прав інших громадян.

Чому ж українці все це терплять і не протестують проти зросійщення, як було в 1989 році? Насправді чимало людей не мовчить, але за десятиліття незалежності голос протесту «Просвіти» і тим паче поодинокі українці не зміг ні на йоту пригальмувати нахвалене зросійщення. Це при тому, що є законне конституційне право української мови на державність! Звісно, тільки потужна політична сила спроможна була із самого початку подолати український рух за українську мову, водночас нарощуючи темпи поширення російської мови в усіх ділянках суспільної діяльності та державних структурах. На противагу цій силі, на жаль, не знайшлося політичної потуги, яка б твердо і послідовно дбала про дотримання основних засад Конституції, а передусім — про виконання її 10-ої статті. Адже йдеться не про політику оборони української мови, а про відкрити, правову наступальну політику окультурення суспільства — викорінення зросійщення як ганебного колоніального насліддя.

Народ інтуїтивно відчуває слабкість національної демократії в захисті державної мови і усвідомлює марність

гучних протестів на її захист. Люди знають, що влада суттєво не реагує на вимоги «Просвіти», хоч і не заходить у відкриту конфронтацію. Патріоти впадають у депресію, не витримуючи щоденного душевного болю від упослідження української мови в житті, у пресі, на радіо й телебаченні. Інколи складається враження, що нахабство не нависників української мови проектується на її носіїв з метою провокації вибуху протесту українців!

Треба нарешті чесно визнати, що роз'єднаність і слабкість націонал-демократії сталася після фатальних поступок у питанні державності української мови і гонитви за фальшивими пріоритетами у вигляді непередбачених «реформ» замість комплексного трансформування країни з колонії в національну державу. Без державності української мови заявлені реформи не мали сенсу, бо невикорінене зросійщення міцно пов'язувало Україну з колоніальним минулим. До того ж політичним мовне питання зробили не українці, а ті політичні сили, які не визнають державності української мови. Зросійщення стало засобом штучного продовження в Україні перехідного періоду, який, негативно позначаючись на житті громадян, гарантує стабільні надприбутки новим багатіям. Саме тому не можна кваліфікувати їхнє ставлення до української мови як неусвідомлене. Що ж змушує, особливо під час виборів, окремих політиків, лідерів партій демонстративно виступати публічно російською мовою, хоч донедавна те саме їм непогано вдавалось українською? Невже вони вважають, що їхню російськомовність люди сприймуть як звичний акт солідарності з «російськомовним населенням»? Отже, мають для цього підстави. Адже текст Закону про мови вийшов настільки мізерним тиражем, що пересічний громадянин його, може, й не читав. Державні програми підтримки української мови практично невідомі широкому загалові, а проекти нового мовного Закону взагалі не пропонувалися для всенародного обговорення. Зрештою, у владній вертикалі немає вже й сліду структури, які б хоч формально дбали про державність української мови. А не маючи належної державної підтримки, чи може «Просвіта» компенсувати функцію держави, тим паче виграти інформаційне змагання з добре фінансованими русифікаторами? Тим паче, що й досі немає правничого коментаря з питань функціонування мов і статусу мови

державної. Є куці і недолугі своєю «обережністю» тлумачення 10-ої статті в загальних коментарях Основного Закону. Навіть Конституційний Суд дав обмежене коментування цієї статті, не перелічивши всі види публічної діяльності, у яких слід послугоуватися лише державною мовою, хоча для формальних дискусій з україноненависниками чітке визначення обсягів публічної діяльності таким авторитетним інститутом створило б солідну правову опору. Особливо, коли б уперше було, нарешті, доказово визнано неправомірність уживання російської мови в політичній і громадській діяльності.

Тим часом всюди панує російськомовна інформація, що є свідченням невиконання державою конституційного обов'язку послідовно утверджувати українську мову в усіх видах суспільної (публічної) діяльності. Але ж саме тому й не сприймає пересічний громадянин російськомовну політику як чужорідну діяльність поза правовим полем Конституції. Навіть не всі демократичні політики принципово дотримуються непорушності пріоритету державної мови, хоча цілком очевидна потуга політиків агресивним несприйняттям української мови поставила себе за межі правового поля України. Хіба в іншій державі з такими політиками хтось хотів би мати справу? Вони змушені були б публічно засвідчити повагу до державної мови або здати реєстраційне свідоцтво і перестати діяти легально.

Майбутні вибори стануть іспитом для всіх нас. Політики, які не подадуть руки порушникам Конституції і не потерплять зневаги до української мови, неодмінно дістануть народну підтримку й переможуть. Виборці цього разу не повинні погоджуватися на кращих із гірших, усвідомивши аморальність допуску до влади людей, які зневажають державну мову. Хіба ж це не відверта демонстрація людиноненависництва? Хіба можна уявити ще дикийший вищий антикультури в мовній політиці?!

...А тим часом блок «За єдину Україну» поширює листки опитування, де серед пропозицій щодо поліпшення системи освіти є питання: «Чи не варто розширити можливості викладання в навчальних закладах російською мовою?»

Володимир ФЕРЕНЦ,
заступник голови
обласної «Просвіти»,
м. Івано-Франківськ

української мови як державної. Студентами I курсу вивчається курс «Ділова українська мова», за результатами якого вони складають диференційований залік. Українською мовою видаються підручники, навчально-методичні посібники, програми, словники для студентів і викладачів. Створено кафедри ділової української мови. Затверджено опорну кафедру, яка координує їх роботу у ВМ(Ф)НЗ.

МОЗ проводиться Всеукраїнські конференції й наради щодо запровадження державної мови, на яких, зокрема, розглядаються питання, порушені учасниками III Всесвітнього Форуму українців. Центральне Правління ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка вдячне Міністерству охорони здоров'я В. Москаленку за реалізацію пропозицій, висловлених учасниками III Всесвітнього Форуму українців із питань мовного будівництва.

Анатолій ТРЕБЕНКО,
зав. відділу Секретаріату
ВУТ «Просвіта»

ЗАЯВА

Всеукраїнського Товариства
«Просвіта» ім. Т. Шевченка
з приводу становища
в українському футболі

Футбольні спеціалісти та болільники продовжують аналізувати прикрі невдачі stolичного «Динамо» та національної збірної України на міжнародній арені. Недавно свої пояснення журналістам давав Валерій Лобановський. Причин усі знаходять багато. Проте головну причину обминають. А вона полягає в тому, що наше «Динамо» та наша збірна не стали справді українськими національними командами з високим рівнем національного патріотизму.

Київське «Динамо» перетворилося в інтернаціональну команду, в якій мовою спілкування є не мова українців, а мова росіян. Виникає резонне запитання: «Якої нації є наша національна збірна?» Адже ні тренери, ні керівництво української команди української мови не люблять і нею не спілкуються, а футболісти беруть із них приклад. Гордість нашого футболу і лідер збірної, який вийшов з української сім'ї і носить прізвисько найвеличнішого українця, жодного українського слова вимовити не бажає, водночас хизуючись перед усією Україною знанням мови народу, для якого нині грає у футбол.

Неможливо без хвилювання та почуття сорому спостерігати постійні інтерв'ю футболістів і тренерів національної збірної мовою іншої нації та дивитися, як українські футбо-

лісти стоять, немов у рот води набрали, коли виконується наш національний гімн, у той час коли навіть негри, що грають за французьку збірну, натхненно, поклавши руку на серце, співають «Марсельєзу».

Коли збірна Хорватії грала в Києві останнього разу, мало хто звернув увагу на великий щит, який хорвати поставили біля воріт Олександра Шовковського. На ньому метрими літерами було написано: «U boj, u boj za narod svoj!» Третє місце хорватів на світовій першості було винагородою за те, що ігри збірної своєї маленької країни їхній тренер розглядав як бій за свій нескорений народ. І дуже шкода, що тренером нашої національної збірної затверджено не хорвата Мирослава Блажевича, який розуміється на національно-патріотичному вихованні спортсменів і усвідомлює його значення, а спеціаліста з чудовим українським прізвиськом, який, як і його попередник, ніколи не зробить футбольну збірну України справді українською.

Голова Товариства
«Просвіта»
Павло МОВЧАН
Голова Київської
«Просвіти»
Юрій ГНАТКЕВИЧ

НЕТЯМУЩЕ «КРЫМСКОЕ

У Криму знову почався активний інформаційний тиск на організації, які обстоюють функціонування української мови на півострові. Газета «Крымское время», відома своїми проросійськими публікаціями, в статті «Проблеми «україномовної освіти» коснулись рускоязычных школ» відкрито заявляє про недоцільність створення в Криму українських шкіл.

Посилаючись на тезу, що «українців у Криму немає, а якщо і є, то й вони перейшли на російську мову», а також на власне тлумачення ст. 53 Конституції України, автор статті твердить, що вся освіта на півострові має здійснюватися мовою національної меншини — російською.

Листом до редактора газети «Крымское время» Лариси Кондратенко відреагував на статтю (до речі, символічно опубліковану 7 листопада) голова Кримської «Просвіти» Сергій Савченко. Зупиняючись окремо на 53-й статті Конституції України, він нагадав, що «в Конституції не вказано, що держава забезпечує загальну середню, а тим більше вищу освіту мовою національної меншини (тобто освіта може бути й початковою (школа I ступеня) й неповною середньою (школа II ступеня), а може бути просто школа в національно-культурному товаристві, тобто, інакше кажучи, — недільна школа».

У відповідь на твердження про відсутність на півострові українського населення та недоцільність йому україномовних шкіл та класів з українською мо-

вою викладання, Голова Кримської організації Руху (Українського Народного Руху) Олег Фомушкін нагадав, що «навіть за статистикою ще Радянського Союзу в Криму проживало 50% росіян, 25% українців та 12% кримських татар, але лише 4 з 600 кримських середніх шкіл є українськими?» «Про яку справедливість можна говорити, коли понад 99% шкіл є російськими», — риторично запитує він. Щодо позиції саме цієї газети («Крымское время») в питанні української мови, Олег Фомушкін вважає: той факт, що «газета створена під патронатом лідера партії «Союз» Лева Мірімського, пояснює, «на чие замовлення газета пише свої відверто антиукраїнські статті».

На переконання Олега Фомушкіна, на відміну од питання з російською нацменшиною, абсолютно протилежною є ситуація з кримськими татарами. За його словами, «більшість кримських татар активно вивчають державну мову. Так, в Молодіжницькій середній школі, більшість учнів і вчителів якої є кримські татари — близько 90% всіх занять ведеться українською мовою. А Кримський Індустріально-Педагогічний інститут, теж переважно кримськотатарський за складом, випускає вчителів української мови, кримських татар за національністю».

Назар МАЗУР

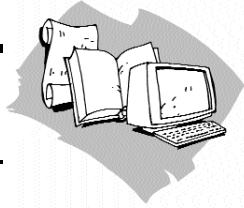
БОЛЮЧІ ПРОБЛЕМИ — СПРАВА НЕ ЛИШЕ ЛІКАРІВ

Пропозиції, висловлені учасниками III Всесвітнього Форуму українців щодо мовного будівництва в Україні, поки що не реалізуються в діяльності урядових структур, хоч Резолюція, прийнята Форумом, є для них, по суті, своєрідним наказом світового українства. З розумінням проблеми утвердження української мови в усіх сферах суспільного життя, як того вимагає 10 стаття Конституції України, поставились у Міністерстві охорони здоров'я. Важливими реальними кроками в цьому напрямку є заходи, розроблені Міністерством, а саме: укладання (поновлення) контрактів з керівниками навчальних закладів та обласних відділів охорони здоров'я здійснювати лише за умови вільного володіння ними українською мовою; забезпечення в достатній кількості підручниками та навчальними посібниками українською мовою всіх студентів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—IV рівня акредитації МОЗУ; збільшення в навчальному процесі кількості годин з української мови за рахунок введення елективного курсу «Сучасна українська мова».

Запроваджено для випускників ВМ(Ф)НЗ I—IV рівня акредитації МОЗ України обов'язкового державного іспиту з фахового володіння українською мовою, введено екзамени з української мови для вступників до аспірантури, створено кафедри українознавства у всіх ВМ(Ф)НЗ I—IV рівня акредитації МОЗ, де їх ще немає, проведено атестації викладацьких кадрів ВМ(Ф)НЗ I—IV рівня акредитації МОЗ України на володіння ними державною мовою та практичне використання її у педагогічній діяльності та працівників апарату МОЗ України на володіння ними державною мовою.

Для реалізації цих заходів Міністерством охорони здоров'я введено графік переведення навчального процесу у ВМ(Ф)НЗ I—IV рівня акредитації на викладання українською мовою.

Викладання навчальних дисциплін українською мовою, як повідомляє МОЗ, належно впроваджене лише у ВМ(Ф)НЗ західного регіону. У навчальних закладах південних і східних регіонів України виконується програма з усебічного розвитку й функціонування

«...РЕЗУЛЬТАТИ БУДУТЬ У НАЙБЛИЖЧІ РОКИ...», або В ХАЩАХ СЛІВ ПРО ЕКОНОМІКУ

Винесений у заголовок фрагмент висловлювання голови Адміністрації Президента України є типовим як для характеристики лексичного стилю нинішньої влади, так і для її відношення до народу, інтереси якого вона, за її словами, репрезентує.

Розпливчата обіцянка позитивних зрушень “у найближчі роки” дуже нагадує відому обіцянку Ходжі Насреддіна, який так само “в найближчі роки” пообіцяв продемонструвати позитивний результат, після того, як узявся навчити ішака мулли розмовляти узбецькою мовою. А коли незалежні спостерігачі поставили під сумнів реальність виконання обіцянки, Насреддін філософськи зауважив: “У найближчі роки або ішак здожне, або мулла помре.”

Дещо подібне ми вже неодноразово чули від можновладців України. Тільки йшлося не про ішака і узбецьку мову, а, наприклад, про повернення наших пограбованих вкладів у Ощадбанку. Чергове повідомлення обіцяє нам повернути гроші до 2015 року. Чи доживе до того терміну той, хто ішачив на совєцьку владу, — питання риторичне.

Щоправда, впродовж кількох останніх тижнів чуємо надто оптимістичні вигукі: “За темпами економічного зростання ми йдемо попереду всіх у Європі!” Мабуть, такі ремінісценції з уст владних чиновників слід було б сприймати, як обнадійливі прояви підвищення незабаром життєвого рівня.

Але у нас, в Україні, де мовне питання ще тісніше пов'язане з виробництвом і обсягом ВВП, ніж у Самарканді за часів Насреддіна, далеко не всі погоджуються з цією тезою. Як-от, наприклад, народний депутат **Олександр Турчинов**:

“Коли в державі насправді зростає обсяг виробництва, тоді цілком логічно зменшується безробіття і, водночас, збільшується споживання енергоресурсів. Натомість для “українського дива”, про яке на весь світ повідомляє пан

Л. Кучма, характерним є збільшення безробіття, а енергоспоживання не збільшується. Отже, виходить, що ВВП у нас робиться з повітря.

Проведений нами аналіз свідчить, що реального зростання ВВП в Україні не відбувається, а відбувається його **часткова легалізація** внаслідок заходів, що їх свого часу вдалося здійснити Юлії Тимошенко й Віктору Ющенку для прозорих розрахунків в енергетичному секторі, що потім викликало подальшу хвилю часткового виходу з тіні інших галузей економіки.

Тобто зараз ми стали свідками не фактичного, а **статистичного збільшення** деяких макроекономічних показників унаслідок інерційності господарства. Але після того, як відбулася зміна уряду і оточення Президента отримало контроль над господарством України, знову поновлюються тіньові схеми в економіці.

Нещодавнє усунення Ігоря Мітюкова з посади міністра фінансів зайвий раз підтверджує наші висновки про ВВП, як про мильну бульбашку. Адже якщо б ВВП насправді зростав, тоді зростали б і надходження до бюджету. Але саме збільшення надходжень до бюджету ми й не бачимо, бо Мінфін не добирає десь 900 млн. грн. бюджетного ресурсу, а бюджетне фінансування фактично заблоковане. Те, що говорить Л. Кучма, — це є сьогодні більшою мірою профанацією, ніж констатацією реального стану справ у економіці”.

Ну, з паном О. Турчиновим — усе ясно. Він, як законодавець-аналітик, давно не погоджується з лукавою статистикою у стосунках між муллою, Насреддіном та ішаком. А що з цього приводу скаже офіційна виконавча влада?

На засіданні Кабміну України, присвяченому підбиттю перших під-

ПЛЮВАЛІЗМ

сумків минулого року, прем'єр-міністр **Анатолій Кінах** попередив, що попри 14% зростання ВВП в 2001 році, нас чекає важкий 2002 рік.

Воно й зрозуміло, адже іноземні інвестиції, про які, як чудодійну панацею від усіх хвороб нашої економіки, говорилося (і на які молилося) в українських владних верхах упродовж останніх п'яти років, становлять сьогодні (аж!) 80 доларів США на одного мешканця України. Тоді

кож й “інвесторів”) досить перспективні, масштабні й, подекуди, солідні. Але саме солідні підприємці, солідні фінансові установи і кредитори впродовж десяти років кучмономіки набралися сумного досвіду “партнерства” з печерськими верховодами. Кажучи коротко: не вірять іноземці нинішній владі України. А тому Захід у черговий раз відклав надання Україні кредитів, про що на засіданні Кабміну нагадав україн-

— Чи не зможемо
ще збільшити ВВП
за рахунок затягу-
вання пасака?

“Rzeczpospolita”

як у Польщі закордонні інвестиції становлять 800, а в Угорщині — 1240 доларів на одного мешканця країни.

Чому така розбіжність? — питаєте. Чи не тому, що зарубіжні підприємці менше хочуть вцепитися у бізнес в Україні, ніж у тій самій Польщі?

Зовсім навпаки. Якраз щодо України наміри у всіх закордонних інвесторів (серед яких вистачає та-

ський прем'єр.

Крім того, Захід уже не має ілюзій щодо реальної (а не словесної) спрямованості симпатій та інтересів українського правлячого політикуму у сфері економіки — інтересів відверто проросійських. Не західним, а російським бізнесменам фахівці з вул. Банкової віддають не тільки окремі українські підприємства, а й цілі підгалузі економіки, ніші на українському ринку і ринку СНД.

До того ж, Захід не задоволений структурою використання кредитів і різних фінансових допомог, які надаються Україні, керівна верхівка і апарат якої дбають, насамперед, про залагодження своїх особистих інтересів. Звинувачення конкретних осіб у вищих ешелонах влади в корупції вже нікого не дивує, а сама корупція давно стала невід'ємним, а отже, й ніби легальним (якщо не сказати: легітимним) елементом українського життя.

Тим часом високопоставлені функціонери державної адміністрації, які мають великі повноваження, трактують нинішню ситуацію досить своєрідно, з корекцією на особливі українські умови. Зокрема, **Володимир Литвин**, глава Адміністрації Президента України, вважає, що все розвивається цілком нормально:

“Економічна система — особливо у нас — є інерційною. І ці високі, вражаючі відсотки зростання, які ми маємо, поки що не матеріалізувалися в соціальній сфері, не відбулися на соціальному самопочутті людей (тут і далі виділен-

ня моє — С. К.). Думаю, що результати будуть у найближчі роки...

Думаю, що на те й існує опозиція, щоб звинувачувати владу і доводити, що опозиція зробить краще”.

З радістю повірив би пану В. Литвину, якби нинішні керівники держави дотримувалися конституційних норм стосовно **матеріалізації в соціальній сфері**, а також **відбиття на соціальному самопочутті людей** так, як це належить чинити в демократичній державі, яку вони мало не щодня проголошують. Адже для владних посткомуністично-номенклатурних **посадовців** макропоказники вже давно і позитивно **матеріалізувалися і відбулися** на їхньому **соціальному самопочутті** (причому абсолютно незалежно від рівня макропоказників), тоді як усі інші громадяни мають чекати на те, що **результати будуть у найближчі роки**...

З такою “концепцією” не тільки високоєрудована політекономічна опозиція, а й рядовий українець не може погодитись. Ось що пише з Дніпропетровська пані **Нонна Ребрик**:

“Мені соромно за нашого Президента і його оточення. Усі вони кричать, що життя в Україні поліпшується, росте якийсь ВВП... Мені до їхнього ВВП немає ніякого діла. Я дивлюся, як живе моя сім'я... Грошей мені вистачає лише на їжу і на деякий одяг... Заробити грошей — ніде.”

Отже, є невелика каста владно-привладних людей, для яких усе навколо давно матеріалізувалося в умови цілком комфортного життя, і є десятки мільйонів людей, для яких ці владники-привладники організували такі умови, в яких ніде заробити грошей на елементарне виживання. А щоб такий стан речей закріпити на майбутнє, виконавча влада організувала шалений тиск на ЗМІ, на журналістів, на тих, хто володіє словом правди.

Майже афористично висловився нещодавно з цього приводу головний редактор тижневика “Політика і Культура” **Зиновій Кулик**: “Свобода слова у нас можлива до певної межі”.

У країні, в якій ультимативна заява голови ЦВК ставиться понад Конституцією, а право на інформацію трактується вибірково, **соціальне почуття** більшості людей чимдалі погіршується і не додає оптимізму щодо найближчого потепління в економіці. Як вважає політолог **Володимир Полохало**, — “У нас є привілейовані учасники виборчого процесу і ті політичні актори, які отримують достатні можливості для поширення своїх ідей. І є ті, які вже заздалегідь, априорі, визначаються владою як аутсайдеру”.

Цікавий підсумок цієї дискусії запропонував на передноворічній зустрічі з журналістами наш видатний спікер парламенту: “Наприкінці 2001 року — першого року XXI століття — кожному з представників української влади, хоч би до якої гілки він належав, нарешті, є що сказати...” Як бачите, сказали...

Тільки чому НАРЕШТІ? Влада постійно щось говорить і постійно **знаходить що сказати** ось вже впродовж десяти з гаком років. Знаходить слова, за якими, переважно, не йдуть діла. І ніхто їй не заважає. Причому, не тільки не заважає говорити, а й чинити будь-що. І виправдовувати будь-що вчинене. Владі ніхто не заважає.

Ось у цьому — головна причина, що НІХТО. Бо за цим НІХТО —

СЛОВО ПРЕЗИДЕНТА — ЩЕ НЕ ЗАКОН, АЛЕ МОЖЕ НИМ СТАТИ

Чи не найголовнішим внутрішнім питанням зовнішньої політики України є питання про членство в НАТО і ЄС. Загалом, тут немає питання. Проте має бути відповідь. Причому чітка, однозначна, рішуча і без зволікання.

Натомість спостерігаємо впродовж усієї новітньої історії України цілком протилежне: нечіткість, неоднозначність, нерішучість і зволікання. Особливо щодо вступу до НАТО. А це вже небезпечно. Небезпечно — не вступати до НАТО.

Так само й до ЄС, яке вже й спільну валюту впровадило, перетворивши свій фінансовий простір у прозоре поле спільного господарювання без утрати національних інтересів жодної з країн-членів.

Але для цього кожна з країн-членів відповідним чином допасувала своє національне законодавство до європейських стандартів, попередньо реорганізувавши свої урядові структури.

Керівництву України поки що ніщо не заважає так само тупцювати на місці, озираячись на Москву зараз, як і десять років тому.

Особливо нині, коли з такою помпою проголошено “Рік України в Росії”, за яким чітко проглядається черго-

ЛЕКСИКА ВЛАДИ

вий крок російського чобота в Україну. Звичайно, Росія в особі Путіна хотіла б привселюдно почути від керівництва України про те, що ніщо не стоїть на заваді просуванню інтересів московського Кремля в Київ, щоб і мови не було про якісь реальні наміри Печерська у напрямі Брюсселя.

І таки почула від нашого Президента Л. Кучми: “**Ні під час мого президентства, ні наступного президента, вступ України до Європейського Союзу не відбудеться...**”

Сказав, як відрубав. Без права вето.

А поки що високі посадовці Ради Європи час від часу приїждять до Києва з Брюсселя і закликають посадовців українських ужити заходів до посилення стратегічного партнерства з об'єднаною Європою, вказують на необхідність прискорення реформ, дотримання прав людини, свободи слова, діляться сумнівами щодо прозорості розслідування справи Гонгадзе...

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

РЕАНІМОВАНА ТОПОНІМІКА

вицького району — Дідово, Петрівка Борзнянського — Махнівка, Олексіївщина Козелецького — Розуми, Підлісне — Церковище, Червоне — Билка і так далі. А сіл Жовтнєве аж п'ять на карті області. Чимало таких назв, як Першотравнєве, Первомайське, Червоне і Красне в різних словосполученнях — Червоноармійське, Комсомольське, Піонерське... Такі приклади можна наводити і наводити.

І все ж будемо оптимістами. До цього закликає заслужений працівник культури України, письменник Станіслав Маринчик. Фільми Станіслава Маринчика — лауреати і дипломанти багатьох міжнародних і Всеукраїнських конкурсів і фестивалів народної творчості. Мій шкільний товариш — один із фундаторів аматорського кіно в Україні.

— Уже 11-й рік пішов відтоді, як ми започаткували будівництво нового дому, який має горду назву — Україна, — мовить Станіслав Гаврилович. — Із здобуттям незалежності відбуваються значні зміни не лише в суспільній сфері, а й у свідомості людей.

— Від радянських часів Україні дісталося гірка спадщина, пане Станіславе...

— Саме так. Отож і роботи — непочатий край. Взяти, скажімо, рух за повернення знищених найменувань населених пунктів. Адже скільки їх — стільки й переказів, легенд, припущень щодо їх походження. Географічні назви передаються з покоління в покоління й становлять неабияку цінність для істориків, філологів, фольклористів, краєзнавців. Тому-то ми повинні охороняти їх як історичні пам'ятки.

— Пригадую, свого часу ти очолював Ічнянську районну організацію Українського товариства охорони пам'яток історії й культури. Хоч це було за радянської доби, але все ж таки тобі чимало вдалося зробити?..

— Доводилося, правда, неодноразово оббивати пороги чиновницьких кабінетів і в Чернігові, і в Києві, аби унеможливити знищення тієї чи тієї сторінки нашої минушини. Скажімо, скільки було труднощів, пов'язаних з відкриттям у Ічні пам'ятника нашому видатному земляку — скульптору Івану Мартосу. Він — автор пам'ятників Мініну і Пожарському в Москві на Красній площі, М. Ломоносову — в Архангельську, Е. Рішельє — в Одесі, інших видатних творів, які займають почесне місце в історії світової культури.

Гордість української літератури, наші земляки, письменники Степан Васильченко, Анатолій Дрофань, поет Василь Чумак. За нашим клопотанням споруджені ім пам'ятники, їхніми іменами названо вулиці. А оце Ічня широко відзначила 80-річчя від дня народження славного сина України, поета Григорія Коваля. 20 вересня, у день його свята, сесія мис-

кої ради прийняла ухвалу про перейменування вулиці Жовтнєвої, на якій жив поет, де зробив перші неспіливі кроки у велику літературу, на вулицю імені Григорія Коваля. Це ім'я відтепер присвоєно і школі № 4 міста.

— Пане Станіславе, я ось хочу наголосити на тому, що топоніміка має кілька, так би мовити, розгалужень. Антропоніміка вивчає географічні назви, що походять від людських імен. Наприклад, Миколаїв, Іванівка, Петрівка. Етніміка досліджує назви, що виникли від різних народів і племен — Молдаванка, Печеніги... Гідроніміка вивчає назви всіх водоймищ — від океанів, морів, великих рік і озер до маленьких струмків, боліт, навіть криниць.

— А є ще мікротопоніміка, що описується топонімами місцевого характеру: назви вулиць, провулків, ярів, горбків, хуторів, перелісків, навіть стежок, окремих угідь, кладовищ... І ось приємна новина — нині в Ічні працює робоча група, створена райдержадміністрацією, з відновлення історичних назв вулиць міста. І вона дійшла висновку, що необхідно перейменувати 37 вулиць. Їх назви мають увічнити наших видатних земляків-ічнянців.

— Безумовно, це дуже клопітна справа, пане Станіславе. Адже все треба скрупульозно зважити, взяти до уваги думку людей, особливо старожилів міс- та...

— Безумовно. Тільки так. З'являється в Ічні вулиці місцевого художника і скульптора Василя Швидченка, — людини надзвичайно великого таланту й щедрої душі. Вулиця династії Стороженків. Олекс Сторожено походив із прадавнього козацько-старшинського роду, український письменник. Микола Стороженко — історик літератури, автор праць про життя і творчість нашого духовного батька Тараса Шевченка. Нинішня вулиця Орджонікідзе отримує назву Івана Кмети-Іченського. Що ми знаємо про нього? Зовсім мало. Ще у 1929 році йому вдалося якимось чином виїхати з родиною до канадського міста Вінніпег, а звідти до Сполучених Штатів Америки. Там пан Іван Кмета-Іченський, отримав ступінь доктора богослов'я, написав збірки поезій "Хвилі з блакиті", "Крила над морем", "Чаша золота". Поетична творчість, релігійна, наукова та громадська діяльність принесли нашому землякові заслужену шану й визнання на далекому зарубіжжі.

— Славний син України вірно і самовіддано майже століття служив своєму народові, хоча й був одірваний від нього. В Ічні також народився і провів дитячі роки Сергій Маслов. Вулиця Вороського відтепер носитиме його ім'я. Наукові праці вченого — це і літературоз-

навство, й історія древніх слов'янських літератур, і давньоукраїнська мова, це вивчення книговидавництва, бібліотечної справи, палеографії, археографії. Він залишив праці в галузі фольклористики, мистецтвознавства, історії, освіти в Україні та культурно-національного відродження нашого народу.

— Пане Станіславе, років з 30 тому я записував на радіо для українців, які мешкають за кордоном, талановитого майстра декоративної кераміки Миколу Піщенка. Й слава Богу, що вже зникне на карті нашого славного міста вулиця Свердлова, а буде імені Миколи Піщенка.

— Ічня відома з XVIII століття як художній осередок керамічного виробництва. Тут виготовляли розписний і своєрідний за формою посуд, кахлі, іграшки. І вулиця у нас була — Гончарівка. Ічнянську керамічну школу підно репрезентував на багатьох міжнародних виставках Микола Піщенко. Принагідно скажу, що наша самодіяльні студія "Сівач" створила в 1971 році фільм про народного умільця.

— А яку нову назву отримає Червоний куток?

— Є в нашому районі село Власівка, яке ти добре знаєш. Це — батьківщина чотирьох братів, прославлених льотчиків: Героя Радянського Союзу Михайла, орденоносців Миколи, Павла і Віктора Гарамів. У дні минулої війни вони мужньо воювали, знищивши 40 фашистських літаків. Смертю хоробрих загинули Михайло, Микола і Павло. В селі зберігається будиночок, у якому народилися і провели дитинство брати. Так от Червоний куток, пане Анатолію, носитиме відтепер славне ім'я Михайла Гарамі.

— Вже не буде й вулиці П'ятирічки?..

— Натомість імені Василя Штернберга, який був одним з найближчих друзів Тараса Шевченка. Він неодноразово бував у наших краях, тут робив замальовки, писав картини. У 1840 році він створив фронтиспис до першого видання "Кобзаря" Тараса і кілька його портретів. Тарас Шевченко присвятив Василю Штернбергу поему "Іван Підкова", вірша "На забудь Штернбергові", відтворив його образ у повістях "Художник" і "Музикант".

— На карті Ічні з'явиться ще цілий ряд цікавих назв вулиць. Колишні були надто заполітизовані...

— Так. Це, зокрема такі: Солдатської слави, Героїв Крут, Івана Мазепи, Козацька, Київська, Івана Богуня, Волі, Злагоди, Якими Сомка, Лесі Українки, Богдана Хмельницького, Свято-Миколаївська, Журавлина, Солов'їна.

Керівництво Ічнянської міськради чинить спротив перейменуванню вулиць. Мовляв, для цього потрібні величезні кошти. Райдержадміністрація займає іншу позицію — вулиці потрібно перейменувати. Її голова пан Анатолій Шкребо на зустрічі з головами політичних партій і депутатами міськради заявив: "Сором, що вулиці Ічні досі носять імена діячів, які принесли тільки лихо українському народу". Такої ж думки дотримується і заступник голови райдержадміністрації Віктор Кичай. Вірю в те, що переможе все-таки здоровий глузд депутатів і вулицям буде надано нові історичні назви.

НА МОСКОВСЬКІЙ ВЕРБІ — НАШІ ГРУШІ

У бюро перепусток Міністерства внутрішніх справ УРСР літня особа невизначеної статі, в окулярах, з чоловічим голосом, але з дамською зачіскою, записався в "пропуске" моє прізвище, не півводячи очей від бланка, проскрипіла:

— "Олесь"... как это будет по-русски?

З мого язика так і зривалося:

а) власні імена не перекладаються, — треба знати граматику в шкільному обсязі;

б) живете в Україні, а... — знайшов кого переконувати!

Отож, погамувавши спалах дратівливості, спокійно мовив:

— "Фіцджеральд".

Істота невизначеної статі кілька секунд залишалася нерухомою: в бюро перепусток грізного міністерства прохачі дотримуються переважно благольного тону, я ж із редактором передач для дітей та юнацтва прийшов у справі телевізійних програм. Краєчком ока бачу, як молодий редактор труситься у беззвучному сміхові, ловлячи обома руками неслухняні окуляри.

Суворя особа мовчки вивела у перепустці: "Олесь".

Тата мого звали Марком, його батька — мого діда — Гнатом, їх імена шпарко перекладали чужі та й свої канцеляристи, — з "Марка" зробили "Марка", з "Гната" — "Игната" — у розстрільному повідомленні так і записано: "Гриб Марк Игнатьевич, расстрелян 10 ноября 1937 г. в г. Хабаровске. Место захоронения неизвестно", — а от моє ім'я чомусь ніяк не дається наглядчачам.

Лікарня № 2 по вул. Підвисоцького. Восьмий рік без імперської Росії, і раптом:

— Как это "Олесь" переводится на русский?

Я майже викрикнув того клятого "Фіцджеральда" і, здається, наговорив купу зайвини, згадавши і "хохлів", і "малоросів". А потім стало ніяково за убогість медичного персоналу і власну нестриманість. Господи, прости їх, вони самі не відають, що творять.

Лікарня напростець від Володимирського собору, ще й на стіні анотаційна дошка повідомляє: "Тут лікувався відомий український письменник Михайло Коцюбинський". Але й на дев'ятому році власної державності — "Олесь? А как это на русском?"

Мовчки дивлюся на молоденьку об-

личчя чергової сестри. Бачу, як важко перетравлює мозковими клітинами мого "Фіцджеральда". Лобик наморщився, губи у напівпосмішці ворухаться. Не знає, чи йняти віри... Ну, трудись, трудись, дитя незалежності...

— Пане Володимире, — звертаюся по відбуттю лікування до заввідділу — кремезної козацької статури лікаря, — ви звертаєтеся до підлеглих чистою, як казав мій педагог, "запашною" українською мовою, а вони, окрім санітарок із села, відповідають вам помосковськи. Може, час кінчати з тією "двомовністю"?

Панові Володимире трохи ніяково. Усміхається. І мені ніяково, пане, — за міністра охорони здоров'я, за Верховну Раду, ніяково за тих національних провідників, що згодилися проголосити "другу незалежність, ніби перша була нічого не варта, незаконна... коли б уже швидше та "третю"...

— Це, батче, треба починати з Верховної Ради, спочатку там...

Прощаємося.

Як з Верховної Ради, то з Верховної. Переконав. Як чекати, то чекати. Хай що там говорять моїсеєнки з марченками, а ми чекатимемо. Будемо виглядати, будемо сподіватись, як на про-

московській вербі Верховної Ради та виростуть українські груші! Але скільки вже можна терпіти?!

Станція метро "Кловська". Худенька, ніби змалку захарчована, постать чергової в шинелі та круглій форменній шапочці. Через підсилювач підняє пасажирів швидше заходить та виходить з вагонів. І хоч на всіх станціях підземки послуговуються українською мовою, ця, здається, має щодо державної мови особливу думку. Підходжу.

— Ви отримуєте зарплату в Москві у Путіна, чи, може все-таки, у Києві? — маленьке обличчя нахабніє у посмішці. — Ви що-небудь чули про державну мову?

— У нас два язика — русский в том числе.

Зустрічаємося через кожні два-три дні. Діалог загострюється. Прибувають і відбувають потяги, заморочено поспішає публіка. Може, і справді їм однаково? Може, й справді вони всі — суцільні "фіцджеральди"? Нарешті, терпець мені уривається. Іду до службового приміщення у кінці перону. Чергує молодик. Дізнаюся про прізвище чергової: Фісан Тамара. Українка. Начальник станції на цей час відсутня. Отримую телефон, як

каже хлопець, "начальника служби". Годиться.

— Хто така? — перепитує Євген Петрович Кравченко. Називаю прізвище.

Все гаразд. Записано. Допоможе? Напевно, як і завжди, — ні.

Помилився, як на гріх, помилився, і помилка та підняла мені настрій. Увечері дзвонить телефон:

— Вас беспокоит оператор метро "Кловская". Когда вы будете у нас в метро?

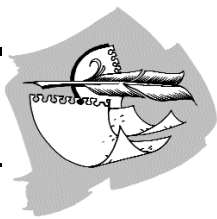
— Нічого не розумію. Я буваю там щодня! Але для чого?

— Я хочу извиниться перед вами. Меня срочно посылают на курсы украинского языка. У меня неприятности. Звонил начальник, вызывает к себе. Господи, невже серед оцих "фіцджеральдів" знайшлася хоч одна нехибна душа, яка не киває в бік Верховної Ради?

— Не треба нам з вами зустрічатися, вважаєте, вас вибачено, якщо від сьогодні вас почують пасажирів метро як українку на українській державній службі.

Леся ГРИБ

Комісар Хома Неживий прагне перемоги над куркульським світоглядом Івана Івановича. Половець із ідеологічних мотивів не хоче зайняти посаду головного каламаря. Теофіл Попідтиненко перший у Малополовецькому зрозумів суть марксистсько-ленінської ідеології: пролетаріат не повинен стидатися торб!

Комісар Хома наказав фурманові не їздити до нього вранці.

Тяжкі думи нагнули його голову долі, й для того, аби розібратися в плетиві тих думок, потрібен був вільний час, щоб не зустрічатися з людьми, щоб їхні голоси не перебаранчали тій внутрішній розмові, що звучала в ньому.

Коли йдеш до ревкому пішки, дорогою мало кого й зустрінеш. Ховаються... І думається, думається — про вселюдське щастя в комуні, про те, скільки ворогів у комуни й що з ними робити. Чи, може, їх усіх, як каже нова “свята трійця...” кгм!.. Але ж дуже багато не перебаранчали тій внутрішній розмові, що звучала в ньому.

Але чорт, що сидів на ньому, мабуть, чув Хомині думки й, лагідно давши йому ляпаса, наставляв — найлегше, мовляв, жити, Хома Неживий, це — дотримуватися партійної клятви, робити те, що скажуть тобі зверхники, тоді ти ні за що не будеш відповідати й станеш навіть щасливим з того, що підкоряєшся чужій волі, як будуть щасливі й ті, кому ти так само перекажеш ту волю, через те, що нижчі за тебе передадуть ту волю нижчим і меншим. Отож буде мовби ланцюг єдиної великої волі.

— А як партії не стане? — засумнівався Хома.

— Партія била, єсть, партія всегда будіт єсть! — розгнівався Хомин ідеолог. — І пильно придивляйся, який знак подасть тобі партійна пророчиця, бо вона з самого народження вивиснується над тобою. Адже товаришка Алла Беляєва належить до нового обраного народу й за цією ознакою буде для тебе священиком-левитом. І досить уже тобі гратися в націонал-комунізм!

Так учив-повчав бідного Хому його ідейний керівник, що заприсягся Сатані привести цю простецьку душу до світлого майбутнього в шеолі.

Хомина душа знову жадала боротьби. Звичайно, з ворогами комуни. Але не з дурними, як-от багаті та горлаті Масли, а з такими, як бідна, але не свідомо свого соціального стану пророчиця Секлетина чи Іван Половець, що, безперечно, затаїв ненависть до совєцької влади за справедливий покару його сина та батька.

Нехай хоч словесна, а сутічка з таким розумним ворогом, може, підбадьорить його, Хому, який після губерньської партійної конференції занепав духом.

І хоч він був свідомий своєї влади й революційної правоти, проте, перш ніж зайти до Половцевої хати, відчув себе мовби роздягненим, що стоїть на березі сірої листопадової річки, вкритої дрібною хвилююю, яка скидається на бляшану тертушку. Зловив себе на думці, що ось-ось затремтить усім тілом і ухне.

— Гм! — сказав він і перекинув ногу через перелаз.

Половці собак не тримали й ніхто на нього не покотився, тільки здоровий сірий кіт, якого викинули з хати за якусь провину, боком поступившись йому дорогою, спочатку дзвінко вереснув, а відтак хрипко зашипів, і затим згинці, так само бокаса, югнув до сіней.

Хомин ідейний керівник радісно замолотив свого жеребця ратцями.

— Наш-ша пабеда, і враг біжит, біжит, біжит! — проспівав ворог роду людського.

— Ти ж міне ни дискридитіруй перед куркуляками, — лагідно попросив Хома чорта. — Я ж буду сражатця з ними до кінця!

— Ладна, хахол, сражайса с імї за нашу обцаю родіну Росєюшку, как я сражаюс!

Одвірок був низький і Хома, оберігаючи свого ліпшого друга, аж склався в животі, входячи до хати. Зирнув на лаву. Там усе ще стояла розкрита труна. Віко лежало на долівці, мусить бути, хтось спав у домовині й ще не встигли її накрити.

— Ви тут спите? — кивнув Хома великим пальцем.

— Авжеж, — закивав головою Іван Іванович. — Здрастуйте, здрастуйте!

— Та вже добридень, — буркнув Хома й сів на лаву під образом Миколи Чудотворця. Але одразу й підхопився, бо чорт боляче потяг його догори за носа, а затим замолотив по боках, як коняку.

“Ізвеняй, товаришу, — подумки сказав

Хома до чорта, й не знав, як йому вже й стати, щоб не образити антирелігійні почуття свого ідейного спільника. — Ти уш сам покажи міне верне направлєніє”.

Проте чорт примушував його крутитися, бо образів у Половців було чималенько. Врешті ідеолог трохи заспокоївся, пересівши на ліве Хомино плече так, щоб той прикривав його від святощів своєю постаттю.

— Стой і ні падставляй міня пад удар! Ні то лішу тібя мужской гордасті!

“Я постараяся, товаришу нечистий!” — подумки пообіцяв йому Хома.

— Та й чого це ви, Половцю, спите в труні, а не з законною жоною? А вона ще — гм!.. — сказав вголос, відставив ногу й похитав носком чобота.

— А на що це ви натякаєте? — й собі запитала Хому господиня.

— А на те вкотре намікаю, щоб твій труну прибрав із хати та не лякав людей. Ніби тут і справді мертві.

— Неживі? — й собі натякнула Югина. — Чи нас ви вже залякуєте мертвими?

— Не агітуй! — суворо протяг комісар.

І Югина замовкла. Підказав Хомі його ідейний зверхник запевнене слово, що заціплює роти пащекуватим. А Хома вже передав те слово в спадок своїм партійним товаришам у першому, другому й третьому поколіннях.

Але тоді ще не всі розуміли

Віктор МІНЯЙЛО

РОЗДІЛ 3 РОМАНУ

«ВІЧНИЙ ІВАН»

страшну силу цих двох слів — “не агітуй”, тож Іван Іванович, хоч і дуже обережно, щоб не дратувати народну владу, мовив лагідно:

— А нема, Хома Пудовичу, такого декрету, щоб труну, яку я собі змайстрував, та тримати, ну, скажімо, в погребі чи в свинюшнику. Й нема такого закону, щоб забороняв спочивати в труні. На те й совєцька влада, щоб кожен мав собі напихати труну! Бо за царату навіть багатий не міг наперед запасати собі труну!

— Ох, і зловредний ти, Половцю! Навіть коли ти й хвалиш совєцьку владу, то й тоді треба тримати наган напихати!

— Не розумію я, Хома Пудовичу, чого ви од мене хочете. Відняли батька, й синові білі кісточки десь дощі полощуть, відібрали б і останній кусень хліба, й навіть мене, найстаршого тепер у роду, хтіли б загнати в землю без труни!

— А й справді, не розумієш ти нас. Бо ми, комуністи, добра тобі хочемо. Навіть караючи тебе, куркуляку, ми думаємо про вселюдське добро. А караємо тому, що ти своєю поведінкою відбивавш людей од комуни! А комуна — та ти знаєш, яке це діло?! Це така радість, таке щастя, що якби навіть увесь люд поліг, то було б не даремно, бо ті, що зостануться, будуть нарівні з вашим Богом, такі вони будуть чисті, як перемиті! Й вони знов заселять землю новими прегарними людьми. Та не будуть ховатися зі своїм хлібом — він буде обчий. І не будуть у ліси тікати від рідної влади в “зелені”, та всі будуть думати одну правильну думку — про сіцілізм та комунізм, та любити нашу совєцьку владу, нашу Росєю!

— Боюсь я комуни, — безрадісно сказав Іван Іванович. — І щастя вселюдського остерігаюся. Та хочу я, аби не тривожили моєї дружини, та сина, нещасного штунду, та ще одного — каліку, та невісток, та внуків!

— Та без комуни не будуть вони жити. Бо комуна — то є, сказано, щастя! А ти, мати твою в обшмугляну обмотку, не хочеш добра не тільки всевітньому пролетар’ятові, а й своїй хатній малій буржуазії! А ми ж даємо тобі, нашому ворогові, право жити на землі, та ще й дихати з нами одним воздухом! А могли б і закрутити той крантик, що воздух пускає... Щоб ті дихнув кілька разів кризь мотузок, та й вивалив язика... Та щоб тобі легені розірвало без того воздуха!..

— Як гарно ви це знаєте... — задумливо сказав Іван Іванович.

— Комуніст, — така вже його служба, повинен знати, як людям жити і як помирати... й кому жити, й кому помирати... Бо це й у вашому Святому Письмі сказано... що грішники будуть понищені...

— Ох, як мені стра-а-ашно!.. — захитався Половець з боку на бік.

— От, значить, я й переміг тебе в нашій клясовій боротьбі — бо ти, мати твою в солдатській лазні, боїшся мене!.. А ще хтів я добро тобі вчинити. Прийшла, значить, вказівка з повіту, щоб трохи розвантажити волосних ревкомів та влаштувати у волосних селах свої сільські ревкоми. Я вже обміркував, кого поставити малополовецьким сільським рев-

— Ходіть, люди добрі, до мого замістітіля Туфіля Кіндратовича в монопольку.

Люди непорозуміло кліпали, бо ніяк не вкладалося в голову, щоб жебрак Теофіл мав собі не тільки торбу, а й батька.

— Ну, мати же твою в стару онучу, — крили колишні фронтовики, перейнявши партійну лайку в Хоми, — та мене, хазяїна, ніхто на кутку не кличе по батькові, а тут старець так величається!..

— А так і тра! — припечатував свою мову Неживий, стукаючи кулаком по столі, — сказано ж бо в нашому новому Святому Письмі, — воздайте, мовляв, всякую шану пролетар’ятові!..

Отак, допитавшись про все, пішов Іван Іванович до монопольки.

Застав там саму тільки пророчицю Секлетину, призначену в сільревком писарем.

Дуже охайна була стара дівка, тож приміщення мало свіжий і чистий вигляд. І хоч і не полюбляв Іван Іванович Секлету, однак подумав: “А недаремно ж панотець призначив її проскурницею!”

Дівка підвела очі від паперу, котрий старанно виписувала, висолопивши кінець язика, забачила свого сусіду, всміхнулася і, не чекаючи привітання, повідомила:

— А Туфіль Кіндратович ще спочивають.

— Та й доки ж йому спочивати — сонце вже ген-ген де!

— Вони тепера керівник, то щоб люди поважали, не тра квапитись.

Іван Іванович насупився: “А ще накинута його нам у куми!”

Мов почувши його думки, Секлетина напорочила.

Буде довгим, але не коли Хрест Господ-візду!..

Іванович роззирнувся, який люди, за сташинквасом, стояли

вряд торби різного розміру, починаючи з більшого, на яких було написано: “Торба на партію”, “Торба на государство”, “Торба на приводящих в ісполненіє”, “Торба на комсомол”, “Торба на борців за світову революцію”, “Торба на нещасних негрів”, “Торба на самообкладання” і ще якісь — Іван Іванович не розібрав.

— Оце вже найбільша новина, — покругував він головою.

— “Подайте, не минайте”, — самими очима всміхнулася пророчиця. — Як хто поткнеться, так і давай внесок до торби. Це Туфіль Кіндратович придумали. Так вони й казали Хомі Пудовичу, — не можу, мовляв, без торб, торба, сказати б, або смерть!.. Хома Пудович дуже хвалив Туфіля Кіндратовича й казав відповідально — пролетар’ятові нема чого стидатися торб, бо, мовляв, і слово це означає бідаків, які не мають нічого, крім торб. І це сказав, — це, мовляв, правильно, що торбу для партії поставили найбільшу, бо вона, наша партія, дбає про те, щоб усі були з торбами. Й сказав, щоб поставили ще торбу для якоїсь присіпки. А що воно таке, то він ще не знає і чекає вказівки з повіту.

— І це ви вдвох із Теофілом справляєтесь... з усіма тими торбами?

— Ще в нас робить Тодоська Невмивана, Туфільова жона. Підмітає підлогу, ходить кликати на розправу й випорожнює торби. Не знаю, куди вона те все носить... Це, мусить бути, державна таємниця... Тільки недовго вона працюватиме, бо незабаром у неї настане декретне — це вона має привести дитя для пролетар’яту. Туфіль Кіндратович дуже пишався — ми, мовляв, із Тодоською вступили дитину незгірш за буржуїв. Ну, а за пролетар’яту кажуть, що він буде вічно, а багатих кровопивців не буде. Й що ми, мовляв, зробимо пролетарями всіх, для цього й революцію зчинили!..

— Ну, а як ви на це дивитесь?

— ...І порушать хрести з Господніх храмів, і буде плач і скрегіт зубовний, і настануть глади страшні, й вимре мало не половина землі вкраїнської, і гряде побоїсько велике, й укриється земля трупом і череп’ям, і все те триватиме доти, аж поки знову воздвигнуться золоті хрести на оновлених храмах, і зригне тоді земля сатанинське кодро в тартарари!

— Амінь, — сказав Іван Іванович. Але від того йому легше не стало. Бо в пророцтва збудливих старих дівок не вірив...

МАНДРІВКА В НЕЗНАНЕ

ВІД РЕДАКЦІЇ

Очевидно, не всі наші читачі достеменно знають, що видатний український поет, патріарх нашої літератури Дмитро Григорович Білоус у 50—60-ті роки минулого століття керував літературним об'єднанням при видавництві “Молодь”. Звідти, як відомо, в українську літературу дружно йшла когорта шістдесятників. Про них нам обіцяє оповісти шановний Дмитро Григорович у наступних числах нашої газети. А сьогодні — своєрідний поетичний репортаж.

Команда лишалася юною в роки шістдесяті, коли пливли ми вітрильною шхуною, в незнане прийдешнє пливли.

Коли вечорами кошлатими збирались творці й видавці, й між куртками і між бушлатами ще й блузок були комірці.

Ми слова шукали, покірного законам і правди, й краси. І вітер пориву незмірного в тугі лопотів паруси.

Збиралися ми понеділками, ще й досі мені впам'ятку,

що це були не посиділки — дерзання на кожнім витку.

Стрічалися ми з генералами з Парнасу... Урок — не один... Ми слухали їх, замирали ми від образів, мовних перлин...

Увічнено навіть світлиною (недавно було чи давно): в метро ми спускались з Тичиною, коли будувалось воно...

Цікаво: писемною й усною в нас форма навчання була.

Була наша студія кузнецю і Літінститутом була.

Ах, доля суденця вітрильного! Гойдало. Ще й град налітав. І вітер пориву всесильного тугі паруси напинав...

Із римами із окаянними справлялися ми вже тоді. І разом із нами, киянами, й приїжджі були молоді.

Був Гуцало Женя — із ніжинців, з Москви — орлекрилий Вінгран*.

3 Черкас — Симоненко. З Теліжинців наш Драч, круточолий Іван, Олійник, Тельнюк з Немировичем, з Одеси — Борис Нечерда, Підпалый, Томенко з Онковичем І Сом — парубоцька хода.

І Стус, непокірний Зоїлові, Орач, і Моруга, й Мовчан, Сингай, Забаштага з Браїлова, Василь Сідаренка, Каплан,

Холодний, Лодько, Коломієць, ще Кодру (румун), Литвинець, і Варда Євген (ассірієць), і Житник, і Бердник Олесь.

Олена Сазонівна** з “Молоді”, і Чередниченко, й Лупій, Сіренко й Засенко... Як жолуді, твердими були в градобій.

Тоді “з-за бугра”, “з того берега” почули ми про Самчука, Осьмачку і Юрія Шереха, Багряного й Маланюка...

Були в нас тоді одностудійці, дівчата — як бджілки в рою, вродливіці наші, розумниці — як мову любили свою! За рідне соромитись нічого, лепіли ви кожен наш звук. Тамарочко цвіт-Коломійчихо, Приходько, Гриненко, Кашук.

Молодші дівчаточка, любочки, що зовсім же юні були — Жиленко, Йовенко і Чубачка, й Скирда — як тепер розцвіли!

А все з дерзновень і зухвалостей.

Це ж наш “Ніж у сонці” стримить! Рве вітер розбурхано шквалистий, і грім грозовито гримить... Заняття іде. Як на лезі я, бо студію можуть закрити. Хрущова змістили. Й поезія вже в нас про нового звучить.

Чита Мозолевський: “По-прежньому дела по наклонной пойдут, когда и товарища Брежнева товарищем не назовут...” —

І ледве на гальмах спустили ми, але не було каяття. Для влади ми стали немилими і діло йшло до закриття.

Як радив Шевченко — учімося, стараймося думать, читать. “Любімося та й розійдімося!” — прощався я після занять.

Усі відзначалися шляхетністю, а студія — рідний наш дім. Я гордий своєю причетністю, що був за наставника їм.

І хочу сказати єдине я — що радощів звів земних. Щасливою чуюсь людиною: я вчив їх, я вчився у них.

● **Дмитро БІЛОУС**

* Вінгран, Сингай, Забаштага, Коломійчиха, Чубачка — так любовно, панібратськи називали одне одного студійці.

** Олена Лук'ячук — завідувач масового відділу видавництва.

Микола СОМ

ВИБИРАЛИ НЯНЮ УСМІШКА

У малюковій групі дитячого садочка “Самостійна Україна” по обіді настав сонний час. Се той час, коли всі няні засинають багатирським сном. Саме тоді щасливі дітки починають активно спілкуватися між собою: досхочу базікати, співати, сміятися, скавучати, мукати, хрюкати, кукурікати. Одне слово — заявляти про своє існування.

На середину спальні-усипальні виступає активіст першої малюкової групи Льова Сірий.

— Товариство! — радо вигукує Льова, старанно вимовляючи капосну букву “Р”. — Збори нашої групи оголошують відкритими. Тільки тихше, щоб ніхто раптово не почув, що ми вмієм говорити. Нехай наші недоріки думають, що ми ще безмовні, бездержавні. Отже, для ведення зборів треба обрати прези-

дію. Є пропозиція обрати до президії Маню Реву.

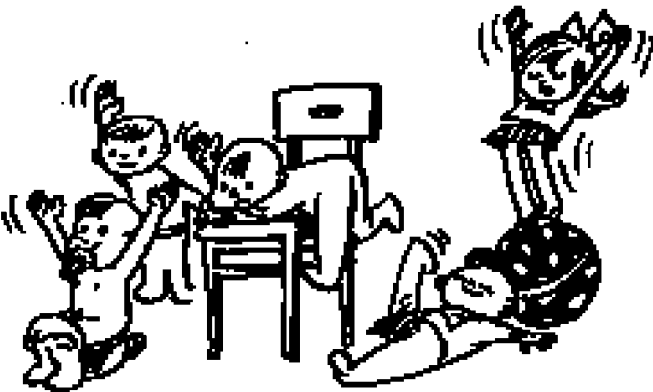
Ніхто не встиг навіть шморгнути носом, як Льова Сірий підкинув угору правицю і швидко вигукнув:

— Одногосно! Прошу до президії шановну панну Маню.

Маня Рева граціозно умошчується на дитячий горщик, а Сірий натхненно просторікує:

— У часи демократизму і широкої гласності нам треба обрати нову няню. Стара нас не розуміє, не читає нам газет, не дбає про наше духовне зростання. Які будуть пропозиції?

Ощасливлена Маня Рева поривисто піднімається із дитячого горщика. На відміну од Льови Сірого вона ще слабо вимовляє букву “Р”, а тому хитрувато уникає слів із сею каверзною буквою.

— Колеги! — звертається Маня до одноповзункового товариства. — Я теж такої думки. Наша няня бездуховна, темна ще й двомовна. Сяка-така лайлива баба. Не вчасно міняє успіяні повзунки, не знає жодного анекдоту. Здається, не вміє читати. Ганьба! А тому я хочу, щоб нашою нянею була моя мама.

— А я не хочу! — вилазить із-під ліжка рудочубий вилупок Петко-невмиивака (негативний тип!). — Твоя мама серцеїдка. Вона одбила

дядю Шеву в нашої сусідки тітоньки Ганнусі. Ось чому я пропоную вибрати нашою нянею міліціонера дядю Костю.

— А я проти! — верещить із ліжка Синьйор Помідор, який замість руки піднімає довгу та кістляву ногу. — Дядя Костя несправдешній міліціонер. Він поганенький даїшник — той, кому дають на лапу. А свистить, неначе соловей-розбійник. Нещодавно він оштрафував мого папаню лиш за те, що

мій папаня переходив вулицю не впоперек, а вздовж.

— Тоді нехай нашою нянею буде моя бабуся Маруся, яка уміє грати на губній гармошці, — несміливо лепече якесь новеньке, кирпате створіння.

— Цить! — грізно викрикує Кузя Нупогоді — вірний друг і соратник Льови Сірого. — Ти не з нашої вулиці. А твоя бабуся — стара відьма. Вона обіцяла одірвати мені вуха.

Тут учинився такий галас, що не стало чути демократичної гласності. Угору полетіли повзунки та подушки.

— Борітеся-поборете!
— Все найкраще — дітям!
— Смерть капіталістам!
— Ганьба реформаторам!
— Слава Україні!

Раптом у коридорі дитсадка почулися солдатські кроки ще неперебраної няні.

— Браття мої! Друзі! — закричав із переляку Льова Сірий. — Ану замірть. Як говорить наш відомий демагог, телевізійний дід Панас: усі — у ліжечка. Хай баба Яга думає, що ми спимо... А збори для виборів нової няні перенесемо на завтра. Заодно ми виберемо собі ріднесеньких бать-

І МАДАМ ШАНЕЛЬ НА ДОДАЧУ...

Зараз всі щось розводять: той кактуси, той золотих (чи яких там?) рибок, той папужок, той канарок...

Як на мене, то найкраще розводити японців.

— Яких це... я-японців? Спра-авжніх?
— Та вже ж не яких. Тих, що ото в Японії живуть. Чув? Мацуяма, Фудзіяма, Окаяма, Фокусіма... Кюсю...
— Що-що? Яке... сюсю?
— Та не сюсю, а — Кюсю. Острів є в них такий — Кюсю.
— Сам ти... кюсю. Та ще й мацуяма з окаямою! Як це їх розводити, коли вони такі ж як і ми?!

— Не такі, а — кращі. Бо коли б вони були такі, як ми, то й не говорив би... Чув, що про них кажуть: японці не тільки добре живуть, а ще й добре працюють. І коли ми їх у себе нарозводимо, то вони в нас теж вкалуватимуть... е-е... працюватимуть, як на своїх островах. І швидко зроблять Україну такою ж багатю, як і їхня Японія. О! Торопаєш? Ми не лише з економічної кризи вийдемо, а відразу ж потрапимо в трійцю найпередовіших

країн світу: Японія, Україна... Ну, може, ще Америку впустимо, третьою буде.

— А коли у них не вийде?

— Ха! В Японії у японців вийшло, а на Україні не вийде? Де вони ще такі землі знайдуть, такі надра! Та в нас жменю борошенця сипни — макітра вареників вродить! Ні, для заможного життя нам тільки японців і не вис-тачає!

— Та це ж достобіса їх треба нарозводити.

— Немало. Але я все передбачив. Коли що, ми їм на допомогу, знаєш кого розведемо? Швейцарців. Кажуть, у своїй Швейцарії вони теж чудеса творять. Отой самий соціалізм, на якому в нас спіткнулися товариші, вони вже давним-давно збудували — без жодної трудової п'ятирічки, без жодної вказівки політбюро. І без отих самих... без КДБе... А ми що нарозводили за сімдесят з гаком? Не соціалізм, а самих лише комуністів. А хіба вони так працюватимуть, як ті японці та швейцарці?

— Стривай! А чи не краще не японців та швейцарців розводити, а одразу ж — рот-

шильдів, морганів, фордів, тіссенів, га? А в громадське харчування — макдональдів. Мо' нарешті нас швидко і якісно нагодують... А чого? Дайош в кожну сім'ю по одному рокфелеру! І ми одразу ж станемо найбагатшими.

— І мадам Шанель на додачу.
— Тю! Та в мене є своя мадам. Як тільки що, так і співає: як дам!.. То я її і зву: мадам Якдам.

— Але мадам Шанель не для тебе, а для твоєї половини, бо це ж парфуми і все інше, що треба жінці — на світовому рівні!

— Тоді — беру!
— Беру, давай!.. А ти потрудись та виведи собі мадам Шанель. Треба ж хоч іноді й нам працювати. Що вони, образяться? Ну, мадам Шанель, чи всі оті ротшілди-рокфелери — що ми їх розводимо.

— Тю! Хай розводять нашого брата. І квит. Скільки захочуть — хто їм не дає. І різні там Японії відразу ж збавлять темп, бо так розігналися, що й зупинитися не можуть. Їм би совітського народу підкинути, хай би тоді спробували потрапити в передові держави!

● **Валентин ЧЕМЕРИС**

Малюнки
Юрія КОЗЮРЕНКА

САРМА ЗВУЧИТЬ, ЯК СУРМА!

Пам'яті Миколи Сарми-Соколовського

Це ім'я стало мені відоме у вісімдесяті роки двадцятого століття. Відшукуючи портрети бандуристів, аби проілюструвати задуману збірку віршів "Гомери України", знайшов і світлина із зображенням кобзаря, художника, діяча національно-визвольного руху Миколи Сарми-Соколовського. На тій світлинці він молодий красень, у вишиванці, з бандурою в руках. На жаль, не довелося мені почути його гри та співу, але цю прогалину заповнили численні вірші розмаїтих ритмів, добре віднайдені звукопис рідної, пісенної мови. Мелодійність, розкутість, вільність віршованої мови, поєднані зі свіжістю думки, логічна послідовність викладу змісту — все приваблювало, збагачувало уявний образ людини поважного віку.

Чимало інтимних, глибоко ліричних віршів, та переважна більшість тих, що потрапляли до мого зору, високопатріотичного звучання, і при такому знайомстві з віршами раптово з'явилася думка: "Сарма звучить, як сурма! Слово Сарми — закличне, сурма теж хіба не кличе до наступу, до дії, до перемоги?"

Виникло бажання обов'язково привітати його з днем народження, з високою датою. Стало відомо, що його спіткала важка недуга. Про це і він сам повідомляв у листі, котрого продиктував своїй дружині Варварі Степанівні, а вона й надіслала мені.

Сумно стає від багатьох віршів. От хоча б і такого:

*Перед кожним моїм бажанням
зачинені двері.
Щоб, нарешті, відчинилися —
треба довег в них стукати.*

*Та є в мене такі бажання,
перед якими двері
аніколи не відчиняться,
бо я вже втратив силу
стукати в них.*

19 травня 2000 року Україна відзначала 90-річчя з дня народження свого славного сина. І перед ним, ніби в калейдоскопі, миготіли епізоди власного життя, як рядки автобіографії:

*...три втечі з-під конвою,
два роки партизанки,
пастка оперативників МГБ,
трибунал,
п'ятнадцять днів смертної камери,
із заміною розстрілу
на двадцять п'ять років
північних концтаборів,
де я з попереднім ув'язненням
відбув сімнадцять років.
Як наслідок мого давноминулого,
мене мучить кашель:
щоб викашляти колючий дріт,
я бію себе кулаком у груди,
аж мені черепом відлунюють:
Карелія, Інта, Мордовія.*

Після мого вітання почалось і листування. Отримую від нього одну за одною книжки:

"Коріння пам'яті" (1997 р.), "Дорогою живи" (2000 р.), "Моя причетність до ОУН" (Видання журналу "Самостійна Україна", Київ — Торонто).

Я теж надіслав йому книжку, а незабаром і вірша, присвяченого йому. Він охоче відповів мені і була відчутна радість, що з'явився ще один адресат у нього, адже він важко хворий і не має живого зв'язку з людьми, прикутий до ліжка... А перекинутися словом, то вже ніби зустріч, хоча й не тривала.

Ці кілька листів передають його стан. Хай же познайомиться з ними й читач.

"Дорогий друже Олексю, здоров, славний! Оскільки ти козак, то я Тебе по-батькові не величаю, хоч і поважаю дуже, як відомого поета України. Ти напевне колись мав розкішного чуба, від якого залишилася половина біля лівого вуха, яка виглядає сивим крилом. Ти увесь час намагаєшся сиве крило накинати на лисину, однак Ти далеко летиш і сягнув аж до журналу "Визвольний шлях", що видається в далекому Лондоні (справді, два вірші були там передруковані з українських видань. — О. Ю.). Твої вірші воістину досконалі. "Визвольний шлях" охоче друкує і мої вірші теж. Друкую й новели. Якщо Тобі не довелося прочитати мою новелу, постарайся прочитати. Вона називається "Пролог". Ти у листі назвав мене Гомером, але я ще Гомер тільки до половини, бо ще трохи бачу. 23 травня цього року мені вручено диплом лауреата премії Фонду ім. Т. Шевченка. А це значить — я переміг, але моя радість у сумі з гіркотою: вже п'ять років, як я паралізований і моя бандура п'ять років німує на стіні, наче та шпаківня-пустка. Я кобзарство започаткував ще у Миргороді з 1927 року від кобзаря Івана Максимовича Яроша, який хлопчиком був поводирем у Михайла Кравченка. А вже юнаком став кобзарем. У 1930 році за мою причетність до підпільної організації СУМ мене було засуджено на п'ять років Соловецьких таборів. І вже тоді я знав думу про Мазепу. Пізніше, коли вже збудувався Біломорський канал, я сфотографувався в селі Шижня. Світлина збереглася, датована 1932 роком.

1997 року фундація ім. Олега Ольжича видала мою книжку поезій "Коріння пам'яті"... Коли одержиш книжку "Коріння", телефонуй: 2-29-43. З Тобою говоритиме моя дружина, яка тебе вітає, як нашого спільного друга.

Молитовно Твій о. Микола Сарма-Соколовський.

Сарма-Соколовський, закоханий у поезію Павла Тичини, Володимира Сосюри, знайомиться навіть в останні свої літа з поетичними новинками, і до своїх віршів, як епіграфи, бере рядки наших класиків. Із вірша Сосюри, за своїм настроєм, ставить слова "Такий я ніжний, такий зривожний", або з Тичини "Над мною, підо мною горять світи"... Слова Олександра Олеся "Сміються, плачуть солов'ї" викликали в нього такі рядки:

Я завше вірю у свободу,

*А нині маємо її,
І знов сміються солов'ї
І б'ють піснями в груди, —
Любімо ж Україну всі,
бо другої не буде.*

В одному листі він висловлює своє бажання розповісти мені про багатьох кобзарів, яких він знав, але так і не пощастило скористатися його обізнаністю в кобзарстві.

Навіть у тяжкий час недуги його не покидала думка про долю рідного краю:

*Мені болить і нині Україна:
яку ж її покину по собі?!*
*Рожевих мрій розпалась павутина —
нам далі нидити в журбі.*
*А все одна у нас халепка,
колись про неї написав Мазепа:
"Всі покою щиро прагнуть,
А не в єден гуж тягнуть"
Той направо, той наліво,
А всі — браття, то-то диво!"*

Час іде. Від Миколи Мірошниченка довідуся про погіршення стану здоров'я патріота-кобзаря. Та ось таки знову отримую листа.

"Дорогий друже Олексю, здоров, славний поете!

Я давно тебе бачив, однак ясно пам'ятаю, не тільки Твого сивого чуба, подібного до крила. І пам'ятаю Твої рахманні очі, повні творчої мислі. (Певне ж таки, ми бачились у Дмитра Паламарчука в Ірпені, але то така давня зустріч та й занадто коротка, що я не можу, хоч туманно, пригадати її... Запитати ж Паламарчука теж не можу, бо його кілька літ як провели в найдальшій дорозі. — О. Ю.) Мислю і я, навіть сліпуючи і щось пишу. Надсилаю тобі мій скромний поетичний доробок,

збережи його, як пам'ять про мученика-поета. А я Тебе, друже, пам'ятатиму і на тому світі. А що є Бог, так свідчить поява на Україні Папи Римського, як гостя, Найсвятішої особи, перед якою навіть схилився наш Президент Кучма, який у політичній боротьбі виграв, не зважаючи на Москву. Багатьом політикам варто переглянути своє ставлення до Кучми. Я вірю, що у майбутніх президентських виборах виграє Віктор Ющенко. За нього може проголосувати багато українців. Допоможи пану Віктору і нам усім, Милосердний Боже! А тобі, друже, я і моя дружина бажаємо міцного здоров'я та всіх гараздів!

Молитовно твій
о. Микола Сарма-Соколовський.
29.6.2001 р.
До конверта вложено вірші.

Микола Сарма-Соколовський

ЗА ПІЗНЬОЇ ОСЕНІ

*Нев'янучому співцеві
української поезії Олексі Ющенкові*

*Мряка у небі і на Землі.
У ній криється село
в непорушній тиші.
Одлетіли останні журавлі,
однак лишилися тепло
Твоїх гоїних віршів.*

29. 6. 2001 р.

І насамкінець:

МОЯ СКАРГА

*"І кропилом будем, брате,
нову хату вимітати".
Т. Шевченко*

*Ще немає України,
Маємо лиш назву.
І з духовної руїни
вийдемо не зразу.
Біда наша знов і знову
Здається марою:
Занедбали рідну мову,
цвенькаєм чужою.
В церквах наших лжепастирі —
носії омани,
Молитви їх не пластирі —
сілі в Господні рани.
А отара як отара,
їй би тільки ризи
та високої митри:
ошукані рукописи
патріархом хитрим
всенької Росії
другим Олексієм.
Час до праці, брати, стати,
щоб робилось діло —
вимітаймо нашу хату
московським кропилом!
2001 р.*

На цьому й закінчилося наше листування. Невдовзі земля Новоселиці, як називав кобзар місто Новомосковськ, а область Січеславською, прийняла славного сина у вічні обійми...

Олексю ЮЩЕНКО

ну од інших ветеранів, ніколи не писав про війну, хоч дійшов до Берліна. І тільки на схилі літ (а ще ж працював заввідділом у "Радянській Україні") як бувалий газетяр, закінчив журналістичнознавчу працю "З пером, як з банетом" (1981), використавши щоденникові записи.

Він залишив нам повісті "Над річкою Хороллом", "Ясні зорі", "Ярина Черкас", "Моя Минківка", "Червоний Парнас", книгу спогадів "З криниці пам'яті" (1988). 1981 року побачили світ "Вибрані твори" у двох томах. На титульній сторінці вивів автограф з написом: "Побратиму по перу з Поділля — краси України — на щастя, на добро". У новорічних листівках неодмінно засіє житом-пашницею. То стиль Минка.

З дружиною не раз приїжджав до батьків у Нову Ушицю, бував у відрядженні в Хмельницькому і щоразу повертався до Києва з новими враженнями, помислами, свіжими силами. Вони надихали письменника братися за перо, явитися перед читачами Майстром багатограних здібностей, хисту.

Він любив Україну і в 100-літній його ювілей Україна вшановує письменника Василя Минка як видатного майстра художнього слова, мислителя.

Віталій МАЦЬКО,
кандидат філологічних наук,
голова обласного товариства
"Просвіта", м. Хмельницький

ВІТЕР З ГАЄМ РОЗМОВЛЯЄ...

14 січня — 100 років з дня народження В. П. МИНКА

Готуючи до друку книгу спогадів "Голод на Поділлі", звернувся до дружини письменника Любові Софронівни Онікевич (народилася 2 березня 1912 року в с. Нігин Кам'янець-Подільського району), яка охоче пристала на пропозицію. У важкий і трагічний для українського народу час, 1933 року, вона побралася з В. П. Минком. Переїхала з чоловіком у Нову Ушицю, де проживали її батьки. Любов Софронівна учительувала, а Василь Петрович секретарював у районній газеті "Комунар". У розмові зі мною, згадуючи жакне лихоліття, письменник говорив: "Деякою мірою Подільська земля врятувала мене і од голоду, і од репресій". Із розмови з В. П. Минком: "У грудні 1934 року поїхав у справах до міста Кам'янця-Подільського, придбав у кіоску популярну тоді газету "Правда" і вжахнувся. Не їму віри, перечитую ще раз: кращі мої колеги Григорій Косинка, Роман Шевченко, Дмитро Фальківський розстріляні. А Василь Мисик? Справу його направлено на додаткове вивчення..."

Коли В. О. Мисик відсидів довголітній строк і повернувся до Харкова, то Василь Петрович сприяв тезці у реабілітації, допомагає фінансово, підтримував усі добрі творчі починання. Адже В. Мисик випадково став жертвою сталінських

репресій, урятував життя Минку.

Усе це я почув з перших вуст. У 80-ті роки кілька разів їздив до Кончої-Заспи, дачного масиву письменників під Києвом. В оселі комедіографа також були Оксана Іваненко (жили по сусідству), Петро Дорошко, Кость Гордієнко, Терень Масенко, Андрій Малишко, Наталя Забіла (кумувалися), Михайло Шолохов, Володимир Сосюра та інші знамениті люди. До нього горнулися літератори як старшого покоління, так і молодшого. А він належав до тих, хто стояв біля джерела створення "Плуга", боровся за авторитет організації.

У "Плузі" не останню скрипку відігравав і Савва Божко (з ним у Харкові жили в одному будинку) і коли у них з Наталею Забілою з'явився син Тарасик, то за кума вирішили взяти саме Василя Минка. Він ніколи не цурався похресника, навіть тоді, коли батька визнали "ворогом народу", коли він обзавівся другою сім'єю. Тарас Божко (1923 – 1974) як бувалий фронтовик, хворів, до того ж заглядав у чарку — і серце не витримало напруги. Помер у хаті хрещеного батька.

Здавалося, до чого цей епізод? Він ажраз характеризує порядність, педагогічність і, нарешті, людяність Василя Петровича. Він усім намагався допомагати.

ГІПОТЕЗА СВІТОВОГО ЗНАЧЕННЯ, яка поки що залишається непоміченою в Україні

Це просто дивовижно: спливають століття і тисячоліття, а люди ніяк не можуть розібратися в глибинній сутності, здавалося б, очевидного явища, ім'я якому — ЧАС. Як стверджував 1600 років тому великий теолог і філософ св. Агустин Аврелій, — “Я добре знаю, що таке час, поки не думаю про це. Але щойно замислюся, — і ось вже не знаю, що воно таке.”

Анатолій Макарович Біч уже знайомий читачам з короткого інтерв'ю, надрукованого у № 39 нашої газети за минулий рік. Людина надзвичайно скромна, він уникає широкого розголосу навколо власної персони, будучи переконаний у тому, що його творчий, унікальний науковий доробок стане надбанням України і всього світу без зайвої реклами і пропаганди.

А. Біч сформулював логічно струнку і коректну теорію часу, а точніше — часо-просторової конструкції і технології функціонування світу в основних фізичних компонентах, що мають безпосереднє відношення до динаміки часу. Своє розуміння проблеми він виклав у книжках — “Фізична сутність часу” та “Природа часу”, а також у численних статтях і виступах.

Вражає не тільки системна цілісність його концепції, де енергія, маса, швидкість, гравітація, координати відліку визначають широку гаму варіантів стану матерії і можливостей її прояву, а й те, як надзвичайно цікаво, логічно досконало і популярно про це написано.

У кожної матеріальної системи (об'єкта) — планети, людини, ракети, простої придорожньої каміньки — є свій власний час. Спрошуючи, — це відлік часу за годинником, який перебуває в цій системі й рухається разом із нею. Згідно з теорією відносності (ТВ) Альберта Ейнштейна, власний час кожного тіла залежить від гравітації, тобто від того, в якому полі сил тяжіння перебуває це тіло, а також від того, з якою швидкістю воно рухається.

Натомість Анатолій Біч вважає,

що ТВ не дає вичерпних пояснень сутності часу. Він дійшов висновку, що кожне тіло має ще й свою, власну, органічно притаманну йому потенцію часу, свій власний інтерес, передусім, у формі енергії, яка може змінюватися незалежно від впливу гравітації. Фактично А. Біч суттєво піднявся над теорією відносності А. Ейнштейна, додавши нову принципово важливу компоненту — густину внутрішньої енергії тіла. Таким чином йому вдалося отримати цілісну картину **природи часу**.

А з цього він вивів чотири принципово нові, фундаментальні висновки:

1. **Час не може існувати поза матерією.**
2. **Часів у Всесвіті може бути стільки, скільки існує матеріальних тіл.**
3. **Час кожного матеріального тіла є перемінною величиною в широкому діапазоні енергетичних можливостей тіла.**
4. **Єдиного світового часу у Всесвіті не існує.**

Мене завжди непокоїла (якщо не сказати: дратувала) теорія відносності А. Ейнштейна. Зокрема тим, що її положення справедливі і “відчутні” лише для швидкостей близьких до швидкості світла, тоді як у побуті і на практиці ми цілком задовольняємося ньютонівською моделлю класичної механіки. Відповідно й хрестоматійні твердження про геніальність її автора асоціювалися в моїй свідомості з фантастикою розглянутих ним подій у тій сфері, де стрілки на годинниках астронавтів вказують паралакси зірок і парсеки часу-відстані.

Натомість розроблена А. Бічем

теорія локально-когерентного часу (яку він скромно називає гіпотезою і сподівається знайти гроші, щоб підтвердити її в офіційному експерименті), пояснює суть природи часу і відповідної динаміки подій у всьому діапазоні часоутворюючих факторів і їх значень — від навколосвітлових швидкостей до стану спокою, від явищ на рівні галактичних систем до подій у комунальній квартирі.

Якось, згадавши під час розмови з Анатолієм Макаровичем відомий у світовій науці епізод, я пожартував:

— Вам можуть зауважити точно так, як колись знущально-саркастично висловився один науковий авторитет, рецензуючи

НА МАРГІНЕСІ

ВІН МЕНЕ ЗАПИТАВ...

Мій приятель запропонував мені виступити з доповіддю в Міністерстві з питань науки і технологій перед представниками офіційної науки. Мовляв, вони цю роботу обов'язково позитивно оцінять, ще й грант якийсь з фонду фундаментальних досліджень виділять...

...Серед дванадцяти осіб, місцевих і запрошених, верховодили двоє: доктор наук, астрофізик Ш. і член-кор НАН України, фізик-теоретик Ф.

Астрофізик Ш., постійно якось дивно посміхаючись (неначе підгледів інтимну сцену через отвір у замку і вже передчував задоволення від того, що зараз усім про це розповість), вийняв кілька списаних папірців і, наблизивши один з них до товстих скелець окулярів, почав читати. Виявилось, що на 31 сторінці у мене була неточність, а на 37 — недбалість...

...І так, лиховісно посміхаючись, Ш. дійшов до останнього аркушика. Я із розумінням сприймав цю процедуру; більше того, погоджувався з ним, але чекав, коли він

ГОРИЗОНТИ НАУКИ

Я беру на себе відчайдушну сміливість стверджувати, що з позицій моєї гіпотези локально-когерентного часу, сам час — це гранично просте, можливо, навіть надто просте поняття, щоб бути зрозумілим і сприйнятим образом.

Очевидно, знадобиться певний інтервал часового простору, щоб кожен з нас міг з подивом роздивитися навколо і скинути з себе тисячолітні помилкові переконання.

Анатолій БІЧ

почне говорити по суті... Але Ш. уже все висловив і запитально подивився на Ф.

Тим часом Ф. усе ще мовчав. І всі розуміли, що от зараз він як скаже...

Нарешті Ф., перериваючи потік своїх, безумовно, розумних думок, запитав, чи давно я складав іспити з фізики...

...У ніч перед католицьким Різдвом православний Київ міцно спав, маючи певність, що Ісус Христос по-справжньому може народитися тільки через два тижні. Я не спав, думав про час і був майже задоволений. Адже головне, що мені вдалося зробити, — це розібратися в джерелах виникнення часу. Я зрозумів, що природа часу — подвійна. Але існує ще й інший бік проблеми, який залишився непоміченим для А. Ейнштейна.

...Мені стало очевидним майже все. Ось тільки б ще розібратися у механізмі передбачення майбутнього...

(З книги Анатолія БІЧА “Природа часу”)

риклад, енергія кінематичного переміщення, ядерна, енергія пружності тощо), а в знаменнику — сила тяжіння цього тіла до гравітаційної маси. Причому, “персональний” темп часу відповідного тіла можна завжди підтвердити експериментально.

Нині, завдяки теорії А. Біча, невід'ємним елементом якої є аргументована можливість існування локальних і мікролокальних викривлень простору-часу, стала зрозумілою також природа квантової невизначеності, яка досі не давала спокою фізикам...

Прискіпливий читач скаже: ну добре, а чи може ця дуже цікава теорія щось дати нам, грішним? Відповідаю: може; причому більше, ніж ми здатні в це повірити:

По-перше, розширюється коло явищ, пов'язаних зі зміною структури часу, які досі не мали пояснення, а тепер мають (телепортація, левітація, деякі види полтергейсту тощо).

По-друге, стає можливим керовано змінювати гравітаційну масу тіл (наприклад, зменшувати її до нуля!).

По-третє, можна створювати середовища (наприклад, спеціальні кімнати), в яких у кілька разів керовано зменшувати темп часу, а отже, продовжувати календарне життя людей у межах натурального (наприклад, генетичного) ресурсу.

Знаючи Анатолія Макаровича впродовж кількох років, а також його плани, творчі можливості і доробок (крім усього, він написав чудову і дуже актуальну книжку про мандрівку Чеченією на плоту), боюся за нього. Боюся, що байдужість офіційної науки і влади до його відкриття може спричинити злий жарт для України. І тут ідеться не тільки про можливість присвоєння (тобто загарбання) пріоритету, а й про використання результатів його відкриття в конкретних діях проти України.

В кожному разі, прискіпливий інтерес до А. Біча набуває не тільки звичайних форм зацікавленості з боку колег. Особливо після посилання на теорію А. Біча в статті солідного наукового авторитета у відомому американському журналі.

Євген ГОЛИБАРД

ФІЗИКИ-СКЕПТИКИ ЩЕ ДОВГО НЕ РЕАГУВАТИМУТЬ НА ВІДКРИТТЯ АНАТОЛІЯ БІЧА

Співвідношення невизначеності Гейзенберга відображає фундаментальне положення квантової механіки і полягає в тому, що такі змінні величини, як координата й імпульс, енергія і час, деякі інші не можуть одночасно мати точно визначених значень. Як би ми не намагалися точніше виміряти, наприклад, імпульс електрона, у нас нічого не вийде. Більше того, чим точніше (наприклад, застосовуючи більш досконалі прилади) ми визначимо координату електрона, тим більшою стає невизначеність у вимірюванні величини його імпульсу. Фізики стверджують, що зробити точні виміри неможливо, а головне — неможливо пояснити, чому це неможливо.

Теорія А. Біча дає таку можливість. Виходячи з її положень, сьогодні вповні можна зрозуміти головну закономірність, закладену в квантовій фізиці. Адже впливаючи квантами енергії на електрон, ми обов'язково змінюємо його внутрішню енергію і, таким чином, змінюємо власний час електрона. А це означає, що ми змінюємо різницю між темпом часу на “годиннику” електрона і темпом часу лабораторії, де відбуваються

РЕПЛІКА СПОСТЕРІГАЧА

вимірювання. Через це вимірювання положення електрона і його імпульсу відбуваються в різні моменти часу.

Отже, згідно з А. Бічем, природа квантової невизначеності обумовлена явищем динамічної зміни темпів власного часу елементарних часток під час їх взаємодії (аж до мікролокального викривлення простору-часу) і, як наслідок, зсувом моментів часу, зокрема, відносно лабораторії як системи відліку.

Запропоноване розуміння природи квантової невизначеності уможливило переведення цього явища із категорії незрозуміло чим викликаного до категорії невизначених співвідношень, викликаних зрозумілими причинами.

От тут би й висловитись фізиком. Але, гадаю, вони ще довго мовчатимуть. Зі зрозумілих причин, які мають мало спільного з наукою.

Стефан КОСТКА

формулу Роберта Бартіні для точного визначення світових констант: “Ця теорія подібна до крему для взуття; надає блиску черевикам і годиться для гримування під негра.”

На що А. Біч тільки посміхнувся. Потім, немов повертаючись з глибини своїх роздумів, відповів:

— Тут я цілком спокійний: оскільки час існує всюди, де є матерія, ніхто не наважиться виставити себе на посміховисько подібними зауваженнями. Інша річ, що протягом довгого часу теорію відносності (яка не має жодної користі для побутового вжитку) тримали на вершині світових досягнень, перетворивши її на такий собі фетиш. Тому я, у сенсі розуміння часу, розглядаю ТВ, як необхідний, але вузький випадок у загальній гіпотезі локально-когерентного часу.

Істина — річ конкретна. І тому А. Біч запропонував формулу для визначення власного часу кожного тіла. Конструкція формули загальною проста: в чисельнику — сума різних форм існування внутрішньої енергії конкретного тіла (нап-

ТРАГІЧНЕ І КОМІЧНЕ

нула в гітлерівському концтаборі". Тільки ж добре, що у світі ще панує Боже милосердя та людська невбивча доброта. Річ у тім, що юна полтавчанка Настя, будучи рабинею-полонянкою у фашистській неволі, щиро покохала французького військовополоненого, вийшла заміж опісля війни і навіки переїхала в Австралію. Далеко! Як по-людськи зрозумілий цей сердечний зойк сестри до брата через довгі відстані, і роки, і розлуки: "Мій дорогий брате, я жива!"

Факт, звичайно, неймовірний. Але подібні одиссеї вже траплялися у світі між людьми! Щось таке я і сам читав, або чув. Однак уявив собі, як би цю хвилюючу історію переказав у довжелезному романі хтось із наших патріотів-романістів. Але не Петренко. Микола Петренко описує пошук сестри на загальному, сірому тлі колишньої радянської імперії, де люди (навіть рідні) були далекими в єднанні і чужими у рідній хаті. Повчальні рецидиви розбрату ще живуть донині.

Як брат зустрів свою сестру — це тільки коротке есе із нової книжки М. Петренка "Лицарі пера і чар-

ки", що з'явилася у Львівському видавництві "Сполом". Вона нарешті доповзла й до Києва, де продається у книгарні "Наукова думка".

Книжка виняткових мемуарів. Сама назва щось важливе промовляє: де трагічне, де комічне і завжди — конкретне, ніби протокольне про особу, явище. Ціла галерея колоритних літераторів, а також тих людей, що змарнували свій талант. Книжка весело й розкуто оповідає про справжніх лицарів пера, про поетів, композиторів, художників. То звідки ж тут така притика — всюдисуща чарка?

Ні, я не вроджений ханжа, не запопадливий, підступний лицемір. Пам'ятаю свої власні витребеньки й походеньки в захмелілому гурті київських літературних неофітів. У Львові теж таке було. Чому ж і не згадати? Автор книжки також був у тому товаристві: у вечірній час засідали незабутні і неперепутні люди: Ірина Вільде, Володимир Гжицький, Петро Козланюк, Ростислав Братунь, Михайло Рудницький, Володимир Лучук та інші львівські класики. В житті лишилися їхні твори, їхні друзі і дотепні жарти та пригоди після чарки оковитої. Та головне у цих есе-придибенціях не чарка, ні — не чарка, а пошук рідних душ в імперській п'яні

й темні ночі. Тут є також і серйозна засторога для майбутніх чарколюбів: лицарі пера, не будьмо лицарями чарки! Немало є у нас печальних і трагічних прикладів, негідних наслідування.

Чи не вперше у цій книжці М. Петренко у богемних, іноді анекдотичних ситуаціях голосно й доречно сміється. Чому й не усміхнутися людині, яка стільки натерпілася лиха у житті своєму? Та й немає тут ні злого умислу, ані примітивного приниження поважної особи. Автор наш кепкує над людськими вадами, над нашою (а часом і своєю) недосконалістю. Тож трагічне і комічне геть переплелось, важко роз'єднати. Читаючи Петренка, я ще раз пригадав цікаве спостереження Тараса Шевченка, що записане чужою мовою, бо звернене, насамперед, до людей чужих, ворожих. Та воно про нас, про наш характер: "Земляки мої, в том числе и я, самую серьезную материю не могут не проткнуть хоть слегка, хоть едва заметной шуточкой. Земляк мой (разумеется невольно) в потрясающий оригинал "Гамлета" всучит такое словцо, что сквозь слезы улыбнешься".

Микола СОМ

ЧИ БАГАЦЬКО НАС Є?

Дивлюся на сучасні огорожі в рідному селі: не тини і не паркани — цілі стіни із бетону та заліза. Наші односельці вже давно одгородились од світу, од близьких сусідів і рідні. Кожна хата нині стала неприступною фортецею. Сумно й страшно... Ще по війні у ранньому дитинстві пам'ятаю двері без замків, двори без перепон. Почужілі люди розбраталися. Рідко хто веде свій родовід від діда-прадіда, від клаптика коханої землі. А було ж, було: разом (себто — родом) збирались на весілля, на толоку, на великі празники. Родичались, і любились, і співали: "Зеленее жити ще й овес — тут зібрався рід наш увесь". Або: "Роде наш красний, роде наш прекрасний, не цураймося, признаваймося, бо багачко нас є..."

Із таким ось почуттям — печалі й тривоги — розкриваю книжку освітянина і просвітянина Мирослава Попадюка "Скарби" із багатозначним підзаголовком "Покутські родини".

Вони — то чисте джерело,
Що духом праведним жило.
Мов до сумління,
Йдем до них,
Аби дзвін віщий
наш не стих, —

пише автор у простому, невибагливому вірші. А в коротеньких зарисовках М. Попадюк оповідає нам про історичні і трагічні долі тих людей, які єдналися та братились у далекий, неповторний час. У невеличкому карпатському містечку Снятині жили-були великі люди: І. Франко, В. Стефаник, М. Черемшина, Л. Мартович, М. Кропивницький, Н. Кобринська, М. Лисенко... Автор відкриває також сторінки яскравого життя і досі незнайомих нам людей з родини Бражанських, Гамораків, Гоївів, Карп'юків, Кисілевських, Кобринських, Озаркевичів, Проців, Луковецьких, Козубських та Стефаників. З особливим пієтетом снятинський краєзнавець підходить до важкого та змістовного життєпису Стефаника. Тут висновок один: велета світової літератури могла народити тільки багатостраждальна Україна — більше ніхто.

Хочу вірити, що книжка "Скарби" Мирослава Попадюка написана не тільки для районних читачів, учителів та учнів. Краєзнавча книга може бути гарним прикладом для інших: освітян і просвітян, хто візьметься писати український родовід. "Чи багачко нас є?..."

Микола СОМ

ХТО ВИ, ЗАСПІВЧАНИ?

На таке простеньке запитання може якнайкраще відповісти тільки Володимир Іванців — відомий літературознавець та поет. Щойно під його орудою (редактора та упорядника) вийшла антологія Білоцерківського літературного об'єднання "Заспів", що підсумовує свій творчий доробок за півстоліття. У великому та славетному місті, де віднедавна існує філія Київської письменницької організації, нарешті знайшлася людина, яка стала літописцем творчого процесу. Антологія Іванціва (чого б нам так її не називати?) насамперед потрібна Білій Церкві — місцевим літераторам, журналістам, бібліотекарям, учителям та учням. Та й усенькій моїй Київщині, либонь, цікаво знати тих поетів і прозаїків, які живуть і творять у Білій Церкві. Чого варте лиш одне ім'я: Віктор Міняйло, Шевченківський лауреат, автор багатьох відомих романів, інших прозових творів, почесний громадянин Білої Церкви. Ще із шістдесятих років я знаю і шаную

творчість багатьох вихованців студії "Заспів", серед яких поважні імена Володимира Іванціва, Віктора Грабовського, Олега Хоменка, Юрія Коваліва, Надії Нікольникової, Дмитра Солодкого, Бориса Шлапака, Андрія Гудими, Ніни Опанасенко та інших. У цьому літературному ряду я з особливою симпатією згадую незабутнього прозаїка і літературного критика Олега Хоменка. Працюючи в ЦК, Олег ніколи не гребував зухвалим товариством київських та білоцерківських молодих поетів.

У розлогій, гостро-полемічний передмові до літературної антології В. Іванців детально оповідає про різні періоди із розмаїтого життя своїх друзів-заспівчан. Тут є все: і перші творчі муки, і чорні дні розчарування, і доноси в КДБ, і толока соцреалізму, і фальшиві ноти "Заспіву", і відкритий, чистий голос. Доречно сказати, що від першої публікації Богдана Вечірнього, датованої 1928-м роком, справді віє свіжий вітер поетичних

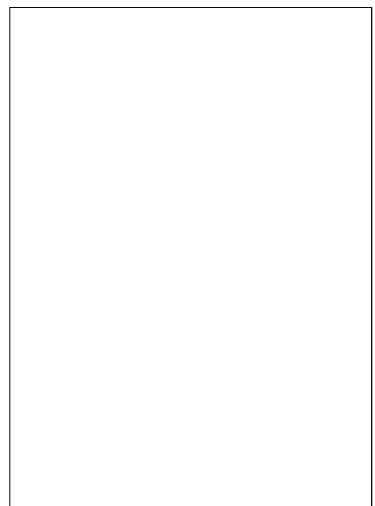
пошуків:

*Здіймає зойк під сиву хмару
Димар — дитина злидарів.*

Цей же вітер нам доносить свіжий і приємний голос молодих поетів, серед яких я особисто знаю трьох: Галину Калюжну, Оксану Пугач та Олену Корчедим. Це чудове тріо, де першим голосом співає талановита Г. Калюжна, яка за першу поетичну книжку відзначена престижною премією імені Василя Симоненка.

На превеликий жаль, мені не сподобалася переважна більшість віршів, написаних російською мовою. І не тільки тому, що ці віршенята російськомовні. Зовсім ні. Річ у тому, що деякі віршотворці забувають, що художня література починається із художньої мови. А звідки може досконали знати учорашний українець мову нашої сусідньої держави? Тільки з бідного жаргону, із білоцерківського (чи київського) суржика, із недовершеної шкіль-

•

ної програми.

P. S. I ще одне. Мені здається, що слово "поросся" (антологія називається "Заспів" на Пороссі) викликає небажану посмішку. Будьмо серйознішими... Є ж прекрасне слово Надросся — навіщо плузувати із самих себе?!

Микола СОМ

•

ЗОРІ ГАСНУТЬ, А ІДЕЇ — НІ

Коли гасне зірка першої величини, світло від неї ще багато років йде до людей. Такою зіркою на філософському небосхилі був Микола Кузанський, видатний німецький вчений, філософ, науковий предтеча всесвітньо відомих учених Миколи Коперніка, Джордано Бруно, Галілео Галілея. І саме наприкінці минулого року виповнилось 600 років від дня народження цього вченого.

З цієї нагоди студенти-другокурсники Київського Національного авіаційного університету, котрі опановують ази філософської премудрості, провели студентську наукову конференцію. Що й казати, до неї сумлінно готувалися, писали доповіді, малювали портрети, перекладали українською праці Кузанського, адже перекладів праць мислителя рідною мовою немає. На жаль, у минулі часи не надто переймалися творчістю філософа-пантеїста. Навіть у довідниковій літе-

ратурі годі було шукати ім'я М. Кузанського. Тож по допомогу зверталися до Інституту Гете в Києві, до бібліотек.

...Десятки студентів слухали своїх колег Дмитра Кінаша, Максима Немировського, Аллу Костюк, Олену Орлянську, Настю Годунову, Аллу Поплавську, Олену Постул про життя і науковий доробок Миколи Кузанського — його оригінальні філософські праці "Берил", "Полювання за мудрістю", "Про вчене незнання", "Книга простака".

Конференція допомогла студентам не тільки поглибити знання з історії німецької філософської думки XV століття, відзначити пам'ять мислителя, що своїми науковими працями обігнав свій час, вніс вагомий доробок у скарбницю світової філософської думки, а й відчувати власні сили у царині філософської думки.

Валерій БУБЛИК,
викладач кафедри філософії
Київського Національного
авіаційного університету

•

З ОБРАЗОМ ХРИСТА

У Києво-Могилянській Академії відбулася презентація колективної монографії "Образ Христа в українській культурі". Автори її взяли за дослідити вплив Ісуса Христа як історичної особи на українську літературу та малярство. Це — погляд на образ Христа, відтворений у найдавніших пам'ятках історії, монументальному живопису. За словами одного з авторів, важливе завдання книги — не лише збагачувати знаннями, а й хвилювати наших сучасників, відлунюватися в їхніх серцях. Адже без цього неможливо осмислювати власне буття.

Монографія — спільна праця Національного університету Києво-Могилянська академія, яка, до речі, відзначає своє 385-річчя, та Києво-Печерського заповідника. З'явилася книга у видавництві "Академія".

Ольга АЛЕКСАНДРОВИЧ

•

•